

ca göre risaleler tertib eder. Halkevlerinin açılma, çalışma ve idarelerini tanzim eder. Parti prensiplerini ve politika vaziyetine göre fikir ve maksatlarımızı söz ile de halka anlatmak için, talimatnamesine göre halk hatipleri teşkilâtı yapar. Fayda görülen yer ve zamanlarda halk kürsüleri açar.

Spor, gençlik, radyo, sinema ve inkılâp müzesi işleri ile uğraşır. Büyük kongre encümenlerine ait lâyihaları hazırlar ve Umumî Reislik Divanından geçirerek kongreye verir. Vilâyet idare heyetleriyle reislerinin ve kaza reislerinin intihaplarını tasdik eder ve bozar. İdare heyetleriyle reislerinin intihaplarını icabında yeniletir. Parti teşkilâtı olmayan yerlerde aza kaydı, heyetler teşkili salâhiyetile müteşebbis bir zata veya bir heyete teşkilât kurmak vazifesini verebilir. Nizamnamenin iyi tatbiki için icab eden talimatnameleri yapar.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

48 — Lüzumuna göre, Umumî idare heyeti kararile muayyen işler için Parti mebus veya mensuplarının yardımından istifade edilir. ve bunlardan muvakkat encümenler teşkil olunur. Bizzat Umumî idare heyeti azalarından yahud yukarıda yazılı diğer zatlar ile muhtelif encümenlerde yapılabilir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ...
Kabul edilmiştir.

49 — Parti teşkilâtının ve halkevleriyle Partiyeye bağlı oldukları Umumî Reislik divanınca tasdik edilmiş hükmî şahsiyetlerin teftiş ve murakabesine Umumî idare heyeti azaları memur olabileceği gibi, Parti mebus veya mensupları da bununla tavzif edilebilir. Teftiş vazifeleri ve zamanları, lüzumuna göre Umumî kâtiplikçe tayin edilir. Bunun için bir talimatname yapılır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

50 — Umumî idare heyeti azaları kendilerini parti teşkilâtının mesaisine bağlarlar.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

51 — Umumî idare heyeti, azalarından birini Partinin muhasipliğine ayırır. Muhasib sarfiyatın bütçeye uygunluğunu temin ve hesap işlerine aid bütün evrakı imza ile tasdik eder. Partinin tasarruf ve mülkiyet işlerini takib eder.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

52 — Umumî idare heyetinin, maaşlı bir başkâtibi ile bir muhasebecisi, lüzumu kadar maaşlı kâtibleri, memurları, müstahdemleri bulunur. Bunlar umumî kâtiblik emrindedir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Vilâyetlerde

I. Kongreler

53 — Ocak, nahiye kongreleri yılda bir, kaza ve vilâyet kongreleri iki yılda bir toplanır.

Kongreler, vilâyet idare heyetlerinin Umumî kâtiblikçe tasdik olunmuş kararile veya doğrudan doğruya Umumî idare heyeti kararile icabında fevkalâde olarak ta toplanabilir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

54 — Partinin ocaklardan vilâyetlere kadar normal kongre mevsimi eylülde başlar, birinci kânun sonunda biter. Vilâyetlerden her birinin ocak ve nahiye kongreleri en çok bir buçuk ay sürer. Her yerin mevsim, iklim, iş icablarına göre bu kongrelerin başlama ve bitme tarihleri vilâyet idare heyetleri tarafından tesbit ve vaktinden evvel alâkalılara tebliğ ve buna göre yapılmaları takib olunur. Normal kaza ve vilâyet kongreleri birbiri ardından yapılmak üzere ikinci yılın nahiye kongresi bitiminden itibaren 15 gün içinde başlayarak en geç bir buçuk ayda bitirilir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

55 — Her mahalle (köy veya semt) ocağına yazılı Parti azası kendi ocak kongrelerinin azasıdır. Gelemeyecek kadar makbul mazereti olmayan ocak azalarının bu kongrelerde bulunmak vazifeleridir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

56 — Kongrelerde mümessiller şöyle seçilir Her ocak kongresinde, ocağın 200 e kadar azası için 2, bundan fazla her 100 aza için birer mümessil;

Her nahiye kongresinde, nahyedeki ocakların 300 e kadar azası için 2, bundan fazla her

300 için birer mümessil;

Her kaza kongresinde, kazadaki ocakların bine kadar azası için 3, bundan fazla her bin için birer mümessil.

Partiye girmek için muameleleri tekemmül etmiş aza bu sayıda dahildir. Aneak bunların kongrelerde rey vermeleri için en az üç ay ve seçimleri için en az bir yıl evvel kayid muamelelerinin bitirilmiş olması şarttır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

57 — Ocakların seçtiği mümessiller nahiye merkezinde nahiye, nahiyelerin seçtiği mümessiller kaza merkezinde kaza, kaza kongrelerinin seçtiği mümessiller de vilâyet merkezinde vilâyet kongresini yaparlar.

Asıl mümessilin mazereti olursa yerine yedek gönderilir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

58 — Mahalle, köy (veya semt) ocaklarının mümessilleri, ocaklarının doğrudan doğruya kaza teşkilâtına bağlı olması yüzünden nahiye kongresi yapamayorsa bakılır: Ya kaza teşkilâtında bir başka nahiye teşekkülü yoktur, o takdirde bu mümessiller doğrudan doğruya kaza kongresini yaparlar; yahud bir başka nahiye teşekkülü vardır, Bu takdirde bu mümessiller bir nahiye kongresinde aranacak nisbet üzerinden mümessil seçerler. Kaza kongresine bunlar iştirak eder.

Ocakların doğrudan doğruya vilâyet teşkilâtına bağlı olmaları yüzünden bu mümessillerde kaza kongresi yapamayorsa onlar da kaza kongrelerinde şart olan nisbet üzerinden mümessil ayırırlar, Vilâyet kongresine bu mümessiller iştirak eder. Doğrudan doğruya vilâyet teşkilâtına bağlı olması yüzünden kaza kongresinde bulunmayan mevcut bir nahiye mümessilleri de aynı intihabı yaparak kendilerini vilâyet kongresinde temsil ederler.

Bu madde mucibince yapılacak ikinci veya üçüncü mümessil intihabları kaza veya vilâyet heyetleri tarafından idare olunur.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ...
Kabul edilmiştir.

59 — Kongreler, idare heyetlerinin reisleri tarafından açılır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

60 — Kongrelerde kendi azasının yarısından bir fazlası hazırrsa müzakereye başlanır, değilse toplanma bir gün sonraya bırakılır ve o gün gelen aza bu kadar olmasa da kongre açılır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ...
Kabul edilmiştir.

61 — Her kongre, açılınca ilkin bir reis, bir ikinci reis, iki kâtib seçilir.

İcabında kaza ve vilâyet kongreleri reisi bir derece yukarı teşkilât tarafından da gösterilebilir. Merkezden mansup reisler, teşkilâtı içindeki bütün kongrelere reislik edebilir.

Reis, kongre müzakerelerini idare eder. Kâtipler, müzakerelerin hulâsa ve neticelerini kaydederler.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ...
Kabul edilmiştir.

62 — Kongre müzakerelerinin aynile tutulması için icabında ayrıca zabıt kâtipleri çalıştırılır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ...
Kabul edilmiştir.

63 — Kongrelerin müzakerelerini bütün Parti azaları dinleyebilirler. Kongreler isterlerse bir meseleyi gizli müzakere veya parti haricinden sâmi kabul etmeye karar verebilirler.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ...
Kabul edilmiştir.

64 — Nahiye, kaza ve vilâyet kongrelerinde Parti Hükümetini temsil eden en büyük mülkiye âmirleri kongrelere davet olunurlar. Bu zatlar müzakere ve reye iştirak etmezler. Yalnız eski ve yeni yapılmış veya yapılmamış Parti dilekleri hakkında müzakerelerden sonra halkı aydınlatmak maksadile icab ederse izahat verirler. Fakat bu izahlar üzerine münakaşa cereyan etmez. Parti kongrelerinin bütün müzakerelerinde Partili belediye reis ve azalarile umumî meclis azaları dinleyici sıfatile bulunurlar. Gizli olmasına karar verilen müzakerelerde yalnız en büyük mülkiye âmiri ile mümessillerden başka kimse bulunmaz.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ...
Kabul edilmiştir.

65 — Kongreler, konuşulacak işleri önceden sıraya korlar. ve idare heyetlerinin olan biten

şeyler hakkındaki rapor ve sözlerle müzakereye başlarlar. Kongrelerde seçimler bütün işler bildirildikten sonra yapılır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

66 — Kongrelerde kararlar, reis ve vekilleri-
le hazır bulunan azanın yarısından bir fazlası-
nın reyi verilir. Reyler müsavi ise reisin bulun-
duğu taraf kazanır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ...
Kabul edilmiştir.

67 — Kongrelerde intihablar gizli rey ile ya-
pılır. Meğerki, açık olmasın veya işaretle ya-
pılmamasına üçte iki ekseriyet karar vermiş olsun.
İntihaplarda ilk defa mutlak ekseriyet olmazsa,
ikinci defasında en çok rey alanlar kazanır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ...
Kabul edilmiştir.

68 — Kongreler, hesap bakma ve bütçe yap-
ma işlerinde kendisine göre az veya çok olmak
üzere 3 - 7 kişilik birer encümen ayırırlar ve
bu encümenlerin raporları üzerinde görüşürler.
Kongreler, gerek verilen raporlar, gerek azala-
rın teklifleri üzerine müzakereyi kolaylaştır-
mak için başkaca 3 - 7 kişilik encümenler de
yapabilirler.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ...
Kabul edilmiştir.

69 — Kongre encümenleri, işlerinden bir re-
is, bir mazbata muharriri, bir kâtib seçerek işe
başlar. Yarısından bir fazlasıyla müzakere
eder. Mevudun ekseriyeti ile karar verir.

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — Arkadaşla-
rım, söylemek istediğim şey, bu madde üzerinde
tadilat yapılmasını isteyecek mahiyette bir söz
değildir. Her yerde ekseriyetle müzakere ya-
pılır, tesavi olursa reisin bulunduğu taraf ter-
cih olunur. Encümenler de bittabi buna göre
hüküm vermişler ve madde yazılırken bu umu-
mî fikir hâkim olmuştur. Ancak, sarahat yok-
tur. Ya madde içerisinde bunu ifade ederek
tatbikatta meşgul olacakların tereddüdlerine
mâni olmak, veya şu ibareyi maddeye aynen-
koymak lâzımdır:

« Tesavii âra vukuunda reisin bulunduğu ta-
raf tercih edilir ».

**MAZBATA MUHARRİRİ FERİD CELÂL
GÜVEN** (İçel) — Nizamnamenin yukarıki mad-
delerinde bu sarahat vardır. Bu, teamül haline

gelmiş olduğundan başka bir ibare dercine pek
lüzum yoktur.

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — Okunan mad-
denin hakikî manası bu suretle tebellür etmiş
oluyor. Encümen de, evvelce vaki ve carî olan
muamelâtın bundan sonra da cereyan edeceğini
bildirmiştir. Söz zapta geçmiştir, mesele yok-
tur.

BAŞKAN — 69 ncu maddeyi kabul edenler...
Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

70 — İdare heyetlerinde bulunanlar, kendi
kongrelerine mümessil seçilemezler. Müzakerelere
iştirak eder, rey veremezler, encümenlere de se-
çilemezler.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ...
Kabul edilmiştir.

71 — Kongreler kendi sahalarmda, Parti iş-
leri için her türlü karar ve murakabe uzvudur.
Kongre açık oldukça ve lüzum gördükçe idare
heyetlerinin bütün salâhiyetlerini kendisi kulla-
nabilir.

Başlıca yapacakları şunlardır:

A) Ocak kongresinde mahallenin, köyün (ve-
ya semtin) Partisi teşkilâtı, köy meclisi, bele-
diye meclisi veya vilâyet umumî meclisi ve böy-
le müesseseler vasıtasile yapılmasını yahud ya-
pılmamasını veya nahiye kongresinde konuşul-
masını istediği şeyleri nahiye kongresinde na-
hiyeyi, kaza kongresinde kazayı, vilâyet kon-
gresinde vilâyeti, memleket ve Parti noktasın-
dan alâkalandıran gene o gibi meseleleri, gerek
verilen raporlar, gerek azaların teklifleri üze-
rinde konuşmak ve her müzakere sonunda olma-
sı veya olmaması istenilen şey ne ise onu bir
teklif halinde kararlaştırıp, icabına göre ya
kendi idare heyetine yapılmasını takibini tev-
di etmek veya bir derece yukarı idare heyetile
kongre mümessillerine bu kararlar üzerinden
yürütülmesini bildirmek,

B) Vilâyet kongresinde bütün vilâyetin Par-
ti teşkilât ve faaliyetini tetkik etmek,

C) Kendi ve icabında kendine bağlı idare hey-
etlerinin hesaplarına bakmak ve yıl sonu hesap
hulûsalarını tasdik etmek,

Ç) Ocak kongresinde ocak, nahiye kongre-
sinde ocak ve nahiye, kaza kongresinde ocak ve
nahiyeler ve kaza, vilâyet kongresinde kazaların
ve vilâyetin gelirine, giderine göre idare heyet-
lerinin hazırlayıp getirdiği bütçeleri müzakere

etmek, icabında düzeltmek, denkleştirmek, sonra bir derece aşağı teşkilâtın bütçelerini tasdik etmek, kendi bütçesini tasdik için bir derece yukarı heyete göndermek,

D) Ocak kongresinde ocak, nahiye kongresinde nahiye, kaza kongresinde kaza, vilâyet kongresinde vilâyet idare heyetini ve birer misli yedeklerini seçmek,

E) Ocak kongresinde nahiye, nahiye kongresinde kaza, kaza kongresinde vilâyet, vilâyet kongresinde Büyük kongre için mümessillerini ve birer misli yedeğini seçmek,

F) Her kongrede, kendisine bağlı idare heyetleri ile reislerinin intihaplarını lüzumunda tetkik etmek ve bir uygunsuzluk olduğuna kanaat gelirse uygunsuz olan noktadan başlanarak yenilenmesine karar vermek.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

72 — Kongrelerin idare heyeti azası veya mümessi' veya bunlara yedek yapacakları zatlerin o kongrede aza olarak bulunması şart değildir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

73 — Parti kongrelerinde obstrüksiyon yapmak yasaktır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

74 — Kongre görüşmelerinin intizam ve inziyatını temin etmek kongre reisinin vazifesidir. Bu intizamı ve usulü yolundan konuşulmasını ve azaların serbest konuşmalarını bozanlara reis, toplantı halinde ihtarda bulunur, bu yetişmezse suçluyu o yıl kongrenin sonuna kadar toplantıya girmemek üzere kongreden çıkarır, lüzum görürse kongre kararile iki ihtara kadar ceza verir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

75 — Parti mebusları yazılı buldukları ocağın vilâyeti kongre müzakeresine iştirak edebilirler. Ancak mümessil olmadıkça rey veremezler.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

76 — Kongrelerde bir gün evvelki zabıt hulâsaları ertesi günkü toplantıda ve son müzakere nin zabıt hulâsası da kongre dağılmadan evvel okunur.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

77 — Kongrelerde bulunan azaların adları bir deftere yazılır ve gerek bu defterin, gerek müzakere ve kararların altı kongre reis ve kâtipleri tarafından imzalanır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

78 — Kongreler kapandıktan sonra verilen kararların yapılması ve yaptırılması idare heyetlerine vazife olur.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

II. İdare heyeti

79 — Her ocağın, ocak kongresince seçilen 3 - 5 kişilik bir idare heyeti olduğu gibi, ocaklar teşkilâtını idare etmek için nahiye merkezinde nahiye kongresince seçilen 3 - 5 ve nahiyeleri idare etmek için de kaza kongresince seçilen 5 - 7 kişilik bir idare heyeti bulunur.

Vilâyet idare heyetinin azası 7 - 9 dur. Vilâyet kongresince seçilir. İdare heyeti reisleri mansup olan yerlerde kongre 6 - 8 kişi seçer. Vilâyet idare heyeti kazalar teşkilâtını idare eder. Umumiyetle idare heyetlerinin müddetleri kongre iktimamında seçilecek yenilerinin devir almalarına kadar devam eder.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

80 — Bir kongrece seçilen idare heyetleri hemen vazifeye başlar ve bir derece yukarı idare heyetince tasdik olunduğu zaman intihap işi tekemmül eder. Şu kadar ki, itiraz vaki olursa tasdika salâhiyetli idare heyetince tetkik edilir ve bir karara bağlanır. Tasdik edilmediği halde buna memur olan bir derece yukarı heyetin esbabı mucibesile keyfiyet Umumî kâtipliğe bildirilir. Netice Umumî idare heyetinin kararile hallolunur:

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — Ocak ve nahiye idare heyetlerinin kongreleri yılda bir ve muayyen bir zaman içinde yapılır. Şimdi bu idare heyetlerinin intihabı yapılmıştır. Bu heyetler hemen işe başlarlar mı? Yoksa yukarı bir heyet tarafından seçimleri tasdik edildikten sonra mı işe başlarlar? Kongreleri yapılmış olan ocak heyetleri, nahiye idare heyeti olduğuna göre acaba bu yeni seçilen idare heyetlerinin tas-

dikını, evvelce kongreleri yapılmış olup ta müddetleri dolmuş olan eski idare heyetleri mi yapar, yoksa halihazırdakiler mi yapar?

ENCÜMEN RAPORTÖRÜ FERİD CELÂL (Güven) — İşin başında kim bulunuyorsa tabii tasdikî o yapar. Bu gayet tabii bir şeydir.

BAŞKAN — Madde hakkında başka söz yoktur. Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

81 — İdare heyetleri, kendi azalarından birini reis, birini kâtip ve muhasip olarak ayırır. İcabında muhasip üçüncü bir aza da olabilir. Reis; gayubetinde, idare heyeti azalarından birini kendine vekil eder.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

82 — İdare heyetinin mümessili reysidir. Partiye ait işler için Partinin teşkilâtı ve mntakasındaki Hükûmet ve başka müesseseler mümessilleriyle temas eder ve bunlarla olan muhabere evrakını imzalar, hesaba dokunan yerlerde muhasip ikinci bir imza kor. İdare heyetlerine bağlı maaşlı kâtip ve müstahdemler reisin emrindedir. Azil ve nasıpları reise aittir. Bunların partili olmaları şarttır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

83 — Kâtip ve muhasip eski idare heyetinden devir almaktan, muhasip talimatına göre hesap evrak ve defterlerini, kâtip bundan başka evrak ve defterleri ve hususile ocak idare heyetinde parti azalarının adlarıyla Partiye girdikleri tarihleri gösterir defteri, her idare heyetinde bu heyetin kararlarını, muhaberelelerini, tebliğlerini gösterir defterleri ve bütün Parti dosyalarını, kaza ve vilâyet heyetlerinde ocaklara yazılı azalar defterlerinin suretlerini eksiksiz tutmaktan ve iyice saklamaktan mesuldür.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

84 — İdare heyetleri en aşağı haftada bir defa toplanır. Her idare heyeti bu toplantıları mühim bir Parti işi olarak kendine bağlı teşkilâtta arasız takip ve temine mecburdur.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Madde kabul edilmiştir.

85 — İdare heyetlerinde nisap, müzakereye başlamak için mürettep azaların ve karar için

hazır bulunan azaların yarısının bir fazlasıdır. Reyler müsavi çıktığı zaman reisin bulunduğu taraf ekseriyet alır. Kararlarda azlıkta kalanlar çokluğa uyarlar. Kararlar, defterine yazılıp altı çokluk veya azlık tarafında kaldığına bakılmadan müzakereye bulunanların hepsi tarafından imzalanır. Müzakereye bulunmayan azalar da kararları sonradan (gördüm) kaydı ile imzalarlar. İmzaların üstüne şerh verilmez. Yalnız kararı Parti program ve nizamnamesine, kanun ve nizamla uygun bulmayanlar imza etmeyecek sebeplerle yukarı heyete bildirirler. İdare heyeti azalarının müzakereye güttükleri noktai nazar kendilerine veya başkalarına ait olsun heyet dışında söylenmez.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Madde kabul edilmiştir.

86 — İdare heyetleri, kendi mntakalarında Parti işlerinin merciidir. Kendilerinin merkez gösterdikleri yerlerde toplanırlar.

İdare heyetleri başlıca şunları yaparlar:

A) Nizamnamede yazılı şartlara uygun Parti azasını çoğaltmak ve Partiye yazılmak isteyen azanın ocak idare heyetine vâpacağı müracaati bir karara bağlayıp nahiye idare heyetine, nahiye heyetince de mütaleasile kaza idare heyetine gönderilmek, kaza idare heyetinde de bu kararı tetkik ile kabul etmek veya icabında bozmak,

B) Ocak idare heyeti, Parti azalarının yardım paralarını ve her idare heyeti bütçesinde yazılı gelirlerini elverişli vasıtalarla toplamak ve bütçe için devamlı gelir kaynakları düşünüp göstermek,

C) Bütçenin kabul ettiği masrafları yapmak,

Ç) Kongrelerin kendilerine bıraktıkları kararları yerine getirmek,

D) Partinin maksadına ulaşmak için daha yukarı Parti makamlarından verilen emirleri yapmak ve bu maksatla düşündüklerini bir derece yukarı teşkilâta yazmak,

E) Bütün intihaplarda Parti namzetlerini ve namzet gösterilmemişse Parti azalarını kazandırmak,

F) Talimatına göre seçim yoklamalarını yapmak,

G) Alacakları emir üzerine talimatnamesine göre icab eden yerlerde halkevleri açmak ve idare etmek,

H) Kendi dairelerinde Partinin vaziyetini ve aza mevcudunu bildiren ve nihayet altı ayda bir kere verilmesi lâzımgelen raporları yukarı teşekküllere vermek ve kendi bütçesini ve hesabulâsasını hazırlayıp kongrelere arz etmek,

I) Kongrelerce görüşülmesi lâzımgelen işleri kongreye arz etmek,

J) Parti mensubları arasında hususî bir ihtilâf çıktığı takdirde aralarını bulmak,

J) Parti program ve icraatı hakkında azaları tenvir ve ikaz etmek, konferanslar verdirmek ve sık temaslarla rabita ve tesanüdü artırmak.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Madde kabul edilmiştir.

87 — Birbiri ardı sıra bir idare heyetinin üç toplantısına, mazereti olmaksızın ve bunu bildirmeksizin gelmeyen aza vazifesinden istifa etmiş sayılır. Bu aza kendini haklı görürse bir derece yukarı idare heyetine yazı ile şikâyet eder. Yukarı heyetin tetkika dayanacak kararına uyulur.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

88 — İdare heyetlerindeki açıklara aldıkları rey sırasile yedekler çağırılır, reyler müsavi olursa kuraya müracaat edilir ve yedek kalmazsa bir derece yukarı idare heyeti münhal yere aza tayin eder.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

89 — Lüzum görülen vilâyetlerde idare heyetlerine Umumî İdare Heyetinin kararı ve Umumî Reislik Divanının tasdiki ile reis tayin olunabilir. Bunlardan vazifesi icabı masraf yapacaklara Umumî İdare Heyetinin takdir edeceği miktarda tazminat verilir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

90 — Parti teşkilâtı, muhaberelelerini daima kendinden bir derece yüksek veya bir derece aşağı teşkilât kademesile yapar. Vilâyet reisleri Parti işleri için birbiri ile muhabere ederler. Tehiri caiz olmayan mühim meseleleri derece atlayarak yazabilirlerse de bunun ve sebebini söyleyerek aşağı veya yukarı makama da yazı ile bildirirler.

Bir idare heyeti haklı ve faydalı bir meseleyi bağlı olduğu heyete anlatamazsa sebeplerile bir derece yukarı heyete yazabilir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

III. İstifalar

91 — Partide faal vazife alanlar katî veya sırhî sebep olmadıkça istifa etmezler. Her istifa etrafılı esbabı mucibe zikredilerek ve bu yazı ile vukubulur. Verilen bir istifanın kabul edildiği bir ay içinde yazı ile bildirilmedikçe vazifeden çekilmek caiz değildir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

92 — İntihabın yenilenmesi, istifa vukuu ve sair her hangi bir suretle Partideki idare heyetleri reis ve azalıklarından veyahud Partide verilen her hangi vazifelerden ayrılanlar kendi uhdelerinde emanet olan vazifeyi, vazifesi sebebiyle üzerinde bulundurduğu kayıd, dosya ve defterleri ve hesapları devir ve teslim etmeğe mecburdurlar.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

93 — Partililerin Parti namına buldukları teşekküllerden çekilmeleri de yukarıki fıkrada yazılı hükümlere tâbidir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

94 — Her hangi istifa muamelesi, salâhiyetli makam tarafından kabul cevabı alınmadıkça, gizli tutulur.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

BEŞİNCİ KISIM

Hükûmetle temas

95 — Parti, kendi bağrından doğan Hükûmet teşkilâtı ile kendi teşkilâtını birbirini tamamlayan bir birlik tanır.

Parti teşkilâtının kendi Hükûmetinin her yönden muvaffak olması için bütün kuvvetile çalışması esastır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

96 — Merkezde Partiyi alâkalandıran işlerin takibi için yapılacak temaslar, Parti vekilleri ile Umumî Kâtib veya bunların namlarına harekete salâhiyetli zatler arasında ağızdan veya yazı ile olur. Vilâyetlerde Partiyi alâkalandı-

ran işler için yapılacak ağız veya yazı temasları Parti reisleri ile valiler arasındadır.

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — Kazalar için hüküm yoktur, sakittir.

BAŞKAN — Encümenin mütaleası var mı?

FERİD CELÂL GÜVEN — Buna lüzum yoktur. Vilâyet reisleri valilerle görüşür, işi tanzim ederler.

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — Bu söz, tefsir mahiyetindedir, zapta geçsin.

BAŞKAN — Encümenin noktai nazarı doğrudan doğruya vilâyete aittir, merkezindedir.

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — Arkadaşlar; bu madde, Partimizin, Parti Hükûmeti ile olan hergünkü muamelelerinde Parti teşkilâtının muhtelif kademelerinin reislerinin yani mahallinde Partimizin mümessilleri olan arkadaşlarımızın kendi Parti Hükûmeti ile bir iş üzerindeki münasebetlerini nasıl yapacaklarını gösteren bir maddedir. Vilâyetlerde, vilâyet idare heyeti reisleri valilerle konuşarak veya yazı ile işleri hallederler. Nomal olan şey kazalardaki başkanların orada fevri olarak mahalline aid ve her gün bir, iki, üç, beş olması çok muhtemel olan Parti işlerini - Bu işin başında bulunan bir arkadaşımız sıfatile söylüyorum - Kaza kaymakamı ile halletmesidir. Yok vilâyet merkezine yazsın, vilâyet başkanı da vali ile görüşsün, vali kazaya, vilâyet başkanı da buna direktif versin. Bu, bir iş üzerinde karar verilinceye kadar çok zaman geçirmeğe ve iş üzerinde fena tesirler yapmağa sebep olur. Binaenaleyh, bir teahür ve intizar vaziyeti bırakmak doğru değildir. Ben Seyhan idare heyeti başkanlığında bulunan bir arkadaşımızım. Bu fikrimi encümende de, Umumî idare heyetinde de arzettim. Onun için burada ifade etmeyi bir borç saydım.

Dr. MUHTAR BEKER (Mersin) — Arkadaşlarımız endişeleri varid değildir. Nizamnamenin 82 nci maddesi - ki biraz evvel kabul ettik - müsaade ederseniz bu maddeyi okuyayım, o vakit endişeleri tamamen zail olacaktır:

« Madde 82 — İdare heyetinin mümessili reistir. Partiye aid işler için Partinin teşkilâtı ve mmtakasındaki Hükûmet ve başka müesseseler mümessillerile temas eder ve bunlarla olan muhabere evrakını imzalar, hesaba dokunan yerlerde muhasib ikinci bir imza kor. İdare heyetlerine bağlı maaşlı kâtib ve müstahdemler

reisin emrindedir. Azil ve nasıpları reise aiddir. Bunların partili olmaları şarttır».

Bu maddenin sarahati, zannedersem çok şamdır. Kazalara, hattâ nahiyelere de şamdır.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Mesele vazıhtır. Bay Öрге Evren arkadaşımızın noktai nazarı doğrudur. Burada « Vilâyet reisi vali ile halleder» denen meseleler İstanbul gibi müteaddid kazaları olan yerler içindir. Fakat müstakil, ayrı bir kazada tabiidir ki, kazaya aid işlerde kaza reisi, kaza kaymakamı ile temas eder. Fakat, umum vilâyete taallük eden bir iş olursa vilâyet idare reisi ile vali halleder. Onun için Öрге Evren arkadaşımızın mütaleaları yerindedir.

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — Son söyleyen arkadaşımın mütaleasile mutabıkım. Fakat ondan evvel söyleyen arkadaşımın mütaleası yerinde değildir. Çünkü, eğer öyle olsaydı, şimdi konuştuğumuz 96 nci maddenin yazılmaması lâzımdı.

S. İÇÖZ (Yozgad) — Eğer nizamname çıktıktan sonra bu zabıtlar tabedilip nizamnameye bağlanacaksa mesele yoktur. Fakat yalnız nizamname basılıp ta dağılacaksa o vakit Öрге Evren arkadaşımızın mütalealarının maddeye yazılması lâzımdır. Yazılmazsa söz burada kalır ve bir fayda temin etmez.

ABDÜLMUTTALİB ÖKER (Malatya) — Bay Öрге Evreni, madde tereddüde düşürdü; Vilâyet reislerinin valilerle teması yazılıdır, fakat kaza reislerinin kaymakamlarla teması yazılı değildir, tasrih edilsin, dediler. Halbuki fırka bakımından bunu hallettik ve teması onlara bıraktık. Vilâyet Parti reisi kazadaki arkadaşı ile ve vali de kaymakamla temas eder, anlaşarak işi hallederler, 95 nci maddedeki sarahat dahilinde çalışırlar. Buraya yazılmamasının sebebi şudur : Aralarında ihtilâf çıkarsa, küçük yerdeki ihtilâfı devam ettirmek ve vilâyet Parti reisi ile vali arasında halletmek için görüşme yalnız vilâyet reisi ve valiye bırakılmış, kazanın tasrihine lüzum görülmemiştir.

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — Arkadaşlar, söz söyleyen bütün arkadaşların ifadelerinin kafalarımıza bıraktığı intibada tebellür eden nokta şudur : Evet, Öрге Evrenin mütaleası iş üzerinde varittir, ancak mademki lüzumlu

olan bir kısım tasrih edilmiştir, O, burada da hali tabiiide cereyan edebilir. Ben şahsan, büyük Kurultayda, nizamnamemizi tetkik ile onu Heyeti umumiyeye arzeden Nizamname ve program encümenimizin de aynı kanağatta olduğunu açıkca ifade edilmesini ve zabta geçtikten sonra tatbikatta müşkili olan arkadaşların bu zihniyet içinde temas yapmaları mümkün olacağı kanağatındayım; ancak mademki merkezde, yani Umumî idare merkezimizin, Kâtibi Umumimizin bulunduğu yerde, merkezdeki Fırka Hükûmetile, yani Vekiller Heyetile, mahallinde ise vali ve saire ile yapılacak temaların nasıl olacağı tasrih edilmiştir, ondan ötesini tasrih etmeyib vilâyetleri ona kıyasen bırakmak doğru değildir. Vilâyetleri yazdığımız göre, kazaları da tasrih etmek icab eder. Vilâyetleri yazdığımız kazaları da yazmamak olurdu. Vilâyetleri tasrih ettiğimize göre, zannediyorum ki maksad bu olduğuna nazaran, kazaları da tasrih etmek, tatbikat sahasında birbirleriyle müsavi olsalar bile, tam muadil olmayan arkadaşlarımızı daha büyük kolaylıkla ve daha büyük ışığa mazhar eder kanağatındayım (Doğru sesleri).

S. SIRRI İÇÖZ (Yozgad) — Takrir ver.

CEVDET KERİM İNCEDAYI (Sinob) —

82 nci maddede alelûmum ocaktan itibaren İdare heyetlerinin vazifesini yazarken nizamname her İdare heyetinin, Partinin oradaki işlerinin başı olduğunu ve fırka işleri için oradaki Hükûmet âmirile veyahud diğer müessese reislerle temas edeceğini tasrih ediyor Umumî bir kaide olarak idare heyetleri için o var bir.

Ayrıca o vilâyet içinde umumî işler için Partinin oranını en büyük hükûmet âmirile temas merciinin Parti vilâyet reisi olduğu da tasrih ediliyor. Binaenaleyh o madde ile bu madde birbirini tamamlamış ve hiç bir iltibasa mahal kalmamıştır.

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — Takrir emir buyurulur mu, yoksa şifahî maruzatım kâfi midir?

BAŞKAN — Bay Öрге ve Bay İçöz maddeyi tashih edecek ilâve teklif ediyorlar.

ABDÜLMUTTALİB ÖKER (Malatya) — Maddeye ilâveye lüzum yoktur. Aşağıdaki maddede bir talimatname yapılacağı mevzubahstir.

RECEB PEKER — Arkadaşlar, bu ince bir şeydir. Biz, nizamnamemize Hükûmetle Fırka-

nın temasını ilk defa koyuyoruz. Geçen filiğ vaziyetteki, bu temas şeklinden fayda gördük ve şimdi bunu usulleştirdik. Nizamnameye bunun ilk geçişi esnasında, bu faslın başına yazdığımız ilk maddede konan fikri kovalayıcı temasları bütün teşkilâtın en küçük kademelerine kadar götürmek istedik. Bu faslın başında Fırka Hükûmetile Fırka temas ederken, Fırka ile Hükûmetin iş birliği teşkil edecek bir bütünlük olduğunu kaydettik. Onun altında temasın merkezde ve vilâyetlerde nasıl olduğunu yazdık. İstedik ki, merkezde ve vilâyetlerde şimdiye kadar filiğ olarak yapılmakta olan temas, nizamname ile yoluna girsin ve kazalar ve daha aşağı idare kademelerindeki temas, yazı halinde tesbit edilmiş olmaksızın daha tabiiğ bir akışla, temin edilmiş olsun. Vilâyette Fırka reisi ve valinin temas ve münasebeti bu nizamnameye konduktan sonra, Hükûmetle temas esastan iyi tanzim edilmiş bir hale gelecektir. Tabiiğ bunu, hem bakan arkadaşlarımız, hem Partinin Umumî Kâtibi iş olarak takib edeceklerdir. İlk iş olarak, bakanlar ile, valilerle bu temas kurulur ve iyi bir halde işlemeye başlarsa kaza reisleri ile kaymakamlar arasındaki temaslar da kendi kendine ilerler.

Bilirsiniz arkadaşlar, bu temas burada da bitmez. Kazalardan nahiyelere, nahiyelerden köye, karakol kumandanından ocak reislerine kadar ilerler. Bizim, nizamnameye koyduğumuz ruh, vilâyet merkezlerinde vali ve Fırka reisi tarafından idare ve fırka aşağı kademeleri arasında da iyi temasın tanzimini âmirdir.

Vali ile Fırka Başkanı temasa gelince; her meseleyi birbirile konuşarak valinin kaymakamlara, kaymakamın ötekilere söylemek suretile her meseleyi hüsnü neticeye vardırılacağına, işlerin tabiiğ surette yoluna gireceğine emîn bulunuyoruz. Bir yerde sade yazı yazmak ile maksad temin edilir kanağatı hâsıl olmamalıdır. Beraber çalışarak yavaş yavaş anlaşmayı temin etmek daha iyidir zannediyorum. Maamafi onu da arzedeğim ki, arkadaşımızın dediği gibi, maddeye bunları ilâve ederek tavzih edersek de kıyamet kopmaz. Fakat, biz vilâyetlerden aşağısını nizamnameye yazmaksızın onları tabiiğ surette alıştırmayı daha münasib gördük. Bu alışma olmazsa bazı yetişkin olmayan fırkalılar bu temas yolunu yanlış kovalayarak Hükûmetin vaziyetine zarar verebilecek telâkkilere düşebilirler.

SIRRI İÇÖZ (Yozgad) — Genel kâtibin kanağatına hürmet ederim. Fakat, maddede yazılması lâzımdır. Mesele, kazada idareye taallük eden ve Partiye aid olan bir iş için kaza kaymakamı idarî olmak üzere vilâyet idare heyetine yazar. Oradan alacağı emri doğrudan doğruya infaza kalkışır. Bu, Fırka idare heyetile kaymakam arasında ihtilâf doğurur. Benim ricam, arkadaşımız Örgenin dediği gibi, ilâvede fayda vardır.

ASIM AKSOY (Gazi Antep) — Öрге Evren arkadaşımız, Seyhan vilâyet Parti idare heyeti reisi sıfatile bu teşkilâtın içinde bilfiil buldukları için, işin nasıl cereyan ettiğini ve bu itibarla kaza idare heyeti reislerle kaymakamların temasında fayda bulunduğunu söylediler. Ben de diğer bir vilâyetin, Gazi Antepin reisi olarak bu işin nasıl yürüdüğünü gene yakından biliyorum. Benim bildiğim, Öрге Evren arkadaşımın bildiğinin tamamile zıddıdır. Yani vilâyetlerde vilâyet fırka idare heyeti reislerle valiler temasının verdiği netice, kaza kaymakamlarile kaza idare heyetleri temasının verdiği neticenin aynı değildir. 82 inci maddede kaza idare heyetleri ile Hükûmetin temasta bulunacağı yazılıdır. 96 ncı maddede Fırkayı alâkalandırarak mevzular içinde vilâyet idare heyeti reislerinin valilerle temas edeceği yazılıdır. Bundan anlaşılıyor ki, her hangi bir mesele için vilâyet Parti reisleri valilerle temas edecektir. Parti reislerinin vali ile temas edeceği husus vilâyeti alâkadar edecek husustır. Ufak tefek, her gün halledilmesi icab edecek meseleler de zaten Parti reislerinin kaymakamlarla temasına müsaade eden bir madde vardır. Kazalarda başkanın kaymakamlarla temsi, vilâyetlerde Fırka idare teşkilâtının umumî yürüyüşünü sekteye uğratacak şekilde bir çok karışıklıklara sebep olduğu için ve her kazada kaza başkanlarının kaymakamlarla temas etmesi, vilâyet umumî Parti işlerini bozacağı kanağatını verdiği için ben Genel kâtibin verdiği izahat veçhile, burada ayrıca bir salâhiyet verilmesine taraftar olmadığımı arz ederim.

HACİM MUHİTTİN KEZER (Balıkesir) — Arkadaşlar, Genel Sekreterimiz Bay Pekerin söylediği gibi şimdiye kadar nizamnamemizde Hükûmet reislerle Fırka reisleri nasıl temas eder, birbirleriyle nasıl anlaşılır, buna dair hiç bir kayıt yoktur. Yalnız, bir talimatname yapı-

lacağı yazılı idi. Fakat, bu da yapılmamıştır. Bu iş Fırkanın yürümesinde, yoluna rastgelen en mühim vaziyetlerden birisidir. Bir vilâyet idare heyeti reisinin Hükûmetle teması veya hut burada Genel Sekreterin merkezdeki Hükûmet mümessillerile teması görüldüğü kadar kolay değildir, çok çetin bir iştir. Şimdi burada, Öрге Evren arkadaşımın dediği gibi kaza reisleri kaymakamla, nahiye reisi nahiye müdürlerle, köy reisleri köy muhtarlarile temas eder, deyince, Hükûmetle bütün Fırka kademeleri arasında mühim bir muhabere dosyası açılacaktır. Binaenaleyh vaziyet şu olacaktır:

İki kelime ile halledilmesi mümkün olan şu veya bu iş için kaza reisleri muntazaman ve mütemadiyen yazmaya başlayacaklar ve kaymakamlar da cevap vermeğe başlayacaklar. Bunların olabilenleri de, olmayanları da olabilir ve neticede mühim geçimsizliğe sebep olacak. Burada vilâyet idare heyeti reislerinin yalnız valilerle temas etmeleri kâfidir. Çünkü bundan maksad vilâyeti alâkadar eden umumî fırka meseleleridir. Yoksa, şu tahsildarın yaptığı yolsuzluktan ötürü tahkikat yapmak, veya şu jandarma neferinin şu işten dolayı buradan kaldırılması gibi muameleleri yazı ile başarmağa kalkışsak o vakit fırkanın Hükûmet işlerine doğrudan doğruya müdahalesi manası çıkar. Bu da yanlış bir şey olur. Partimizin prensip ve düşüncesine uymayan bir hareket olur. Bendeniz de bir kaç gün Parti reisliğinde bulunmuş bir arkadaşımızım. Eskiden olduğu gibi bırakılm, teamüle tebaan yürünsün, resmî temas kaydı ancak vilâyet idare heyeti başkanına aid olsun.

ZİYA (Tekirdağ) — Arkadaşlar; Fırka reislerinin Hükûmetle teması işi şimdiye kadar hiç bir yerde yazılı değildi. Fakat, her zaman Fırka reisleriyle idare âmirleri memlekete aid işlerde uzaktan yakından temas ediyorlardı ve bu pekâlâ olup gidiyordu. Aradaki ufak yani kaza idare reisleri, vilâyet reislerinin, alâkalanacakları işlerde fikirlerini alıyorlardı. Bu hiç bir yerde yazılı olmadığı halde.... Fakat şimdi vilâyet reisleri temas edecek diye yazılı olduktan sonra - bir kazada reis olmak sıfatile biliyorum - kaza reisi her hangi bir iş dolayısıyla kaymakamlıkla temas edeceği sırada kaymakam hemen nizamnameyi çıkaracak; affedersiniz, sizin bu işi vilâyet reisi vasıtasile valiye söyletmeniz lâzımdır, benimle konuşmağa salâhiyetiniz yoktur,

diyecektir, kanaatindeyim. Bu başka kazalardaki reis arkadaşların da başına gelecektir. Onun için ya bunun maddeye yazılması lâzımdır, veyahud eskisi gibi kalsın. Hiç olmazsa şimdiye kadar olduğu gibi devam etsin. Kaza fırka reisleri bunları anlatamayacak kadar âciz adamlar olmazlar, sözüm bundan ibarettir.

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — Arkadaşlarım; ben, evvelce söylediğim fikrin etrafında bir ekseriyeti azimenin toplandığını gördüğüm arkadaşlarımın, bu vadideki temayüllerini giderici mahiyette söz söyleyen Hacim Kezer arkadaşımın mütalealarını biraz tahlil etmek mecburiyetindeyim. Endişeleri şudur: Diyorlar ki; eğer biz haddi zatında çok güç ve nazik olan ruzummerre muamelâta dahi bu yönden bin bir yerde Fırka teşkilâtımızın reisleri ile Fırka Hükümeti arasında temasın nezaket ve hassasiyetini göz önüne alırsak nihayet bu iş umumî idare heyetine ve onun mümessili olan umumî kâtipliğe, vilâyetlerde ise vilâyet mümessili olan vilâyet reislerine verilir. Bu, o demektir ki, kazalara kadar bu işi indirmek tehlikelidir. Amma arkadaşlar, bundan evvel 82 nci madde ile bu işi bizzat ona vermişiz, bu madde kabul edildi.

YUSUF BAŞKAYA (Denizli) — Peki, daha ne istiyorsun?

ÖRGE EVREN (Devamla) — Heyecanlanmaden dikkatle dinlerseniz ne istediğimi çok iyi anlarsınız.

O madde diyor ki; idare heyetleri mümessili, reislerdir. Partiye aid işler için mntakasındaki Hükümet veya başka müesseseler mümessilleri ile temas eder ve bunlarla olan muhabere evrakını imzalar. Hacim Kezer arkadaşım bir sürü dosya tutmaktan çekiniyorsa onların zaten muhabere evrakını imza eder, diye idare heyetine verilmiş olan salâhiyeti karşısında bu heyecanı göstermeli idiler. Binaenaleyh bu fikir, daha evvel arzettiğim fikir ve mantık içindeki isabetini gösteren sebeplerin karşısında bir fikir diye kabulünüze mazhar değildir kanağatmdayım.

Arkadaşlar, ben dedim ki; bu salâhiyet 96 ncı maddenin sonunda, ya kazalara kadar tamamen teşmil edilsin, veyahud encümen buna taraftardır, bu tabiiğ olarak oraya kadar şamil olacaktır, ifadesi, rapta geçtikten sonra meseleyi böyle bırakıp bununla iktifa edelim.

Büyük ve muhterem heyetiniz içerisinde Fırkamızın her günkü cidden güç, çok nazik, çok ehemmiyetli, çok büyük şerefi bulunan ve bu büyük şereftten fazla çok büyük mesuliyeti olan işlerini görmekte bulunan arkadaşlarımız da vardır. Bunların gördüğü, yüce, şerefli ve çok büyük mesuliyeti olan vazifeleri görürken ne hissettiklerini, ne çektiklerini hepimiz bilirsiniz.

Benim maruzatım, bunların çektikleri vaziyetten mütevellid tam yerinde bir taleptir zannediyorum (*Bravo sesleri*).

Arkadaşlar, eğer 82 nci maddenin çok sevdiğim, hürmeti mahsusam bulunan Hacim Gezer...

HACİM KEZER (Balıkesir) — Gezer değil, Kezer.

ÖRGE EVREN (Devamla) — Yahud Sezer arkadaşımın fikirlerini tahlil için yaptığım ihticaçtan beliren bu hükmün kabulünden sonra 96 ncı maddede eksik kalan şeyin 82 nci madde ile tekemmül etmesi davası, muhtemeldir ki karşına çıkarılabilsin. O zaman diyeceğim ki, 82 nci madde 96 ncı maddenin yazısındaki kasdı mahsus kâfi ise tatmin edici bir mahiyettedir, o zaman 96 ncı maddenin tayyını tekelif edeceğim. 96 ncı maddenin tayyına lüzum yoktur. Çünkü elimizdeki nizamnamenin içinde bir hüküm vardır. Onu, biraz daha şümülendirmek, biraz daha açmak için, bu madde konmuştur. Eski nizamnamede de 82 nci maddeye muadil hükümler mevcuttur. Orada fırka başkanlarımızın mahallî hükümet rüesasile ve diğer müesseseler mümessilleriyle temas ve muhabere edeceği yazılı idi. Fakat fırka reislerinin mahallî Hükümet rüesası ve müesseseler mümessilleriyle temas ederken temaslarda tarafeynin riayet edecekleri usulleri de gösterecek bir talimatname yapılacağı musarrahtı. O talimatname henüz yapılmamıştır. 96 ncı madde üzerinde duruşum bilhassa bu ehemmiyeti itibarledir.

Kudretli ve değerli liderimiz Receb Peker, 96 ncı maddenin buraya yazılmasındaki maksad ve manayı, ve onun sahih hükmünü bu kürsüden ifade ve tasrih ettikten sonra, ben kendi fikrimin de kendileri tarafımdan kabul edilmiş addederek tatbikatta yürüyeceğine mutmain olarak bu kürsüyü bırakmakta hiç bir mahzur görmüyorum.

MAZHAR MÜFİD KANSU (Denizli) — Arkadaşlar; gerek bugün vilâyetlerde fırka re-

isi olanlar; gerek eski reisler, ve kaza reisleri, mütalealarını söylediler. Tabiiğ, bu işlerde onların ihtisası daha ziyadedir, onların mütalealarına hürmet ederim. Amma ben de Parti'nin bir ferdi olarak bildiklerimi söyleyeceğim. Bu mesele çok hassastır diyorlar, doğrudur. Yalnız, bir farkla hassastır. Bu meseleyi bize hassas telâkki ettiren ahval, eski Partilerin eski Hükûmetlerle cereyan eden münasebetleri olursa hassastı. Halbuki, şimdi bu Parti eski Partilere benzemediği gibi, bugünkü Hükûmet te hiç eski Hükûmetlere benzemez. Binaenaleyh korkulacak bir şey yoktur. Kazalar hakkında Örgü Evren arkadaşım dediği gibi eğer kaza reislerinin kaymakamlarla gerek sözle, gerek tahriren münasebetine cevaz varsa, behemehal maddeye konulması lâzımgelir. Lâzımdır amma, buraya koymayalım denilirse, bunu ben anlamam, konulmasında bir sebep yoktur. Konulmasında da hiç bir mahzur yoktur. Partinin Genel Sekreteri, konulursa kıyamet kopmaz, dediler. kıyamet kopmayacağını ben de biliyorum. O halde, bu kaydı koyalım.

HACİM MUHİDDİN KEZER (Balıkesir) — Arkadaşlar; Yüksek Kurultay onaylarsa tabiiğ bu fıkra buraya konulur. Ona itiraz etmek kimsenin gücü dahilinde değildir. Yalnız, arkadaşım dediği gibi. 82 nci madde ile bu madde arasında da bir münasebet yoktur. O madde, idare heyetlerinin yapacağı işleri ve salâhiyet verildiği takdirde nerelere imza koyacaklarını gösteren maddedir. Bu madde, Hükûmetle teması gösteren bir maddedir. Maamafih mesele tenevvür etmiştir, takdir Yüksek Kurultaydır.

AZİZ AKYÜREK (Erzurum) — Arkadaşlar, Partimiz siyasî bir partidir, hükmi bir şahsiyettir. Siyasî işlerle meşgul olduğu gibi, hükmi şahsiyet olmak itibarile, hukukî vaziyetleri de vardır.

Diğer taraftan, valiler siyasî ve idarî sıfatlara malik vilâyetlerde, Hükûmetin birer mümessilleridirler. Kaymakamların siyasî vaziyetleri yoktur. Onlar idare memurlarıdır, valinin emir ve talimatı ile iş görürler.

Kazalarda işleri yapmak için siyasî partilerin mümessilleri iki sığata maliktir. Biri, bulunduıkları yerde hukukî ve idarî meselelerle

meşgul olurlar. Bir de siyasî meselelerle meşgul olurlar. İntihabat gibi.

Bu işlerin birbirinden tefriki bir nizamname ile kabil değildir. Bunu ancak talimatname tayin ve tavzih eder. Tatbikatta gerek vilâyetlerde ve gerek kazalarda Parti mensuplarıyla, Parti reisleriyle aradaki her hangi bir ihtilâfın, Hükûmet reisi veya daire reisleri arasındaki temaslarda hâdis olan anlaşmazlıkların ekseriya mühim bir mesele teşkil ettiğini az çok biliriz. Kazalarda kaymakamların siyasî bir sıfatları doğrudan doğruya valiler ile olan temaslariyle alâkadardır. Bu temaların da siyasî olamaması, ancak mahallî olan kanunî, idarî meselele munhasır kalması ve bunun mahdud olması daha ziyade lâzımdır. Mademki, encümen namma, bunun bir talimatname ile tavzih edileceği söylenmiştir. Burada nizamnamenin iki maddesini birbirine aykırı bırakmaktansa her iki maddenin göstereceği fikirleri bir talimatnamede toplamak ve bu hususun Umumi idare heyeti tarafından tanzimini kabul ederek meseleyi kesib atmak pratik noktadan da daha faydalı olacaktır. Bendenizin teklifim budur arkadaşlar.

Dr. SADİ (Bursa) — Arkadaşlar, bu 82 nci maddenin sarahati Fırkanın iç işlerine temas eden kısmı için değildir. Bu sarahat, Fırkanın günlük işleri için Fırka reislerinin idare âmirlerle olacak temasına aittir. Halbuki 96 nci maddenin sarahati Fırkanın iç işlerine dair vilâyet dahilinde alacağı şekli tesbit edebilmek için yapacağı teması kastediyor. Çünkü, Fırkanın inkılâba aid her hangi bir işte harekete geçmeden evvel vilâyetle veyahud o mahallin en büyük idare âmirle temas etmesi zarureti vardır. Fakat, bu zarureti daha evvel kaza idare heyetine verirseniz, orada her hangi bir güne uymayan bir hareket, kaza kaymakamile beraber, yapılırsa vilâyette bütün işler aksak olabilir. Bu şekilde bir kanagat vardır.

Bu sırf büyük vilâyetlerde fırka işlerine aid mühim işlerin orada tebellür edebilmesi için yapılacak bir temastır. Yoksa küçük işler için 82 nci madde kâfidir (*Müzakere kâfi sesleri*).

BAŞKAN — Müzakereyi kâfi görenler ... Görmeyenler ... Müzakere kâfi görülmüştür. Şimdi arkadaşlar, iki fikir vardır: Biri, maddenin aynen kalması, diğeri, kaza kelimesinin ilâvesidir. Bu kaza kelimesinin ilâvesini muvafık gö-

renler lütfen ellerini kaldırırlar. Görmeyenler ... Muvafık görülmemiştir.

BAŞKAN — Maddeyi aynen kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

97 — Partinin Hükümetle temas mevzuları lüzumlu görülürse Umumî Reislik Divanının tasdik edeceği bir talimatla tesbit edilir.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

ALTINCI KISIM

Büyük Millet Meclisinde

Cumuriyet Halk Partisi Grubu

98 — Partiye mensub mebusların umumî heyetine, Parti Grubu denir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

99 — Parti Grubunun tabii reisi Partinin umumî reisi veya onun vekilidir. Partiye mensub olan Başvekil, Parti Grubunun Reisidir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

100 — Parti grubu, iki reis vekili ile dokuz azadan ibaret, bir idare heyeti seçer ve idare heyeti kendi arasından iki kâtib ile bir veznedar ayırır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

101 — Büyük Millet Meclisi içtima halinde bulunduğu zaman Grup haftada bir gün mutlaka toplanır. İçiminde ayrıca Umumî reisin veya vekilinin, Grup reisinin istemesile veya Grup idare heyeti kararile veyahud Gruba mensub azalardan en az onunun takrir vermesile toplanır.

Büyük Millet Meclisi toplu olmadığı zaman da Umumî reisliğin davetile Grup toplanır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

102 — Umumî reis, veya vekili reislik etmedikleri halde, reisliğe Grup reis veya reis vekilleri geçerler. Grup kâtibleri Grup müzakerelerinin esaslarını ve kararlarını kaydederler.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

103 — Grup toplantılarında Gruba aid umu-

mî meselelerle reislikten, Umumî idare heyeti veya Grup idare heyetinden, yahud Grup azaları tarafından ileri sürülen meseleler müzakerede edilir ve kararlaştırılır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

104 — Grup toplantılarında müzakereler, hazırlanmış ruzname üzerine yapılır. Acele hallerde grup azasının ruzname dışımda yapacağı teklifin o günkü ruznameye alınmama, grup heyeti umumiyesince gene o gün yapılacak diğer bir toplantıda karar verilir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

105 — Grup müzakerelerinde, grup azaları müzakere mevzuu hakkındaki içtihad ve reylerinde tamamen serbest olub fikirlerini kayidsiz ve şartsız söylerler. Sual serbesttir. Sual, tahrihî veya şifahî olur. Grup azası, vekillerin her hangi birinden aydınlatılmasını istedikleri meseleler hakkında sorguda bulunabilirler. İstizaha gelince, istizah ancak Parti grubu karar verdiği takdirde yapılır ve Parti grubunda cereyan eder. İstizahın Büyük Millet Meclisine nakli grup kararı ile olur. Grup kararı olmadan, sual, istizaha kalbedilemez.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

106 — Grupda müzakere edilerek kabul olunan kararlara, gruba mensub bütün azalarca itaat olunur. Grup müzakerelerinde ekalliyette kalanlar ekseriyet kararına tâbi olurlar.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

107 — Grup müzakeresi esnasında hazır bulunmayan azalar grubun kararlarını öğrenmekle mükelleftirler. Grup azaları grup kararma karşı istinkâf reyi veremez ve hazır olduğu halde reye iştirâkten kaçınmaz.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

108 — Grup azaları Büyük Millet Meclisi müzakerelerinde Parti program ve esaslarını ve Parti Grubu kararlarını gütmek ve kuvvetlendirmekle mükellef oldukları gibi Meclis Reisliğine, Meclis Reislik Divanı azalıklarına, encümen azalıklarına intihab sırasında Parti mensublarının seçilmesini temin vazifesindedirler. Bunlar

Grupça kararlaştırılmış ise Grup azaları Grup kararına uymakla mükelleftirler.

Grupça yapılacak intihaplar gizli rey ile yapılır. Yalnız umumî Riyaset Divanı tarafından namzed gösterilen zevatin intihabında açık rey kullanılır. Umumî reislik divanında namzed gösterilmeyen seçimlerde Grup azaları kendilerinin namzedliklerini açıktan Grupa teklif edebilirler.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

109 — Grupça karara bağlanmış meselelerin Büyük Millet Meclisindeki müzakerelerinde Grup azaları rey ve içtihatlarında serbesttirler.

Meclis müzakerelerinde Grup namma reislerden ve Umumî kâtipten başka kimsenin söz söylemek salâhiyeti yoktur; meğerki Grupça tavzif edilmiş olsunlar.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

110 — Parti mebusları, Grup idare heyetinden evvelce müsaade almaksızın, Büyük Millet Meclisi Reisliğinden mezuniyet alamazlar. Ankaradan ayrılırken ve avdetlerinde Parti umumî kâtibi ile temas ederler.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

111 — Parti azaları Partinin esasları ve kararları ve Parti Grubu kararları aleyhinde beyanat ve neşriyatta bulunamazlar ve böyle beyanat ve neşriyatı tahrik edemezler.

Grup müzakereleri hakkında hariçte izahat verilmesi ve müzakere neticelerinin tebliği Reisliğe aiddir. Zabıtların neşri, müzakerenin ahenî olması Grup kararı ile olur.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

112 — Parti mebusları yazılı olacakları ocaklara teahhüd ettikleri yardım parasından başka Grup veznesine de Grupça tesbit edilecek yıllık bir miktar yardım parası teahhüd ederler ve tayin olunacak taksitlerle öderler.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

113 — Yukarıdaki maddelere riayet etmeyenlere, birinci defasında rica edilir; ikinci defasında ihtar, üçüncü defasında Grup kararı ve Umumî Reislik Divanının tasdikile Partiden çı-

karma cezası tatbik olunur. Bununla beraber her hangi bir azanın Parti kararına karşı işlediği hata hemen Partiden çıkarılmasını icab edecek derecede ağır görülürse Grupun umumî heyetinin mutlak ekseriyetile vereceği karar umumî reislik divanının tasdikü üzerine bu aza Partiden çıkarılır. Ancak grup kararından önce suçlunun şifahî veya yazı ile müdafaası dinlenir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

II. Grub idare heyeti

114 — İdare heyeti, azalarının yarısından bir fazlası ile müzakereye başlayabilir ve mutlak ekseriyetle karar verir. Kararlar Umumî Reislik Divanına yazılı olarak bildirilir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

115 — İdare heyeti intihabı her yıl yenilenir. Yılbaşı Büyük Millet Meclisinin içtima senesi başıdır. Eski aza heyete gene seçilebilir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

116 — İdare heyeti haftada en az bir kere toplanır. Grupa aid işleri konuşur. Grup toplantılarının ruznamesini hazırlar, Grupça teşkil edilen hususî encümenlerin mesaisini takip eder. Grup binasına. Grup kütüphanesine nezaret eder. Parti mebuslarının siyasi mahiyetteki beynelmilel teşekküllere girmeleri veya bu teşekküllerin mütenazırlarını kurmaları gibi işleri tanzim ve murakabe etmek Grup İdare Heyetine aittir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

117 — İdare heyeti grup azalarının Büyük Millet Meclisine devamlarına, Grupun kararlarına uygun hareket etmelerine nezaret eder ve Büyük Millet Meclisinde meselelerinin müzakeresi esnasında azaların toplu bulunmalarını, toplu rey vermelerini temin için tedbirler alır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

III - Haysiyet divanı

118 — Grup azaları arasında çıkacak hususî ihtilâflarla azaların mensup oldukları Grupun şerefi, haysiyeti ile uzlaşmayacak halleri oldu-

ğu iddialarına bakmak üzere bir haysiyet divanı kurulur.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler .. Kabul edilmiştir.

119 — Haysiyet divanı, Grupun umumî heyetince Grup azaları arasından seçilecek yedi zatten toplanır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler .. Kabul edilmiştir.

120 — Haysiyet divanı, en aşağı beş aza ile müzakere eder.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler .. Kabul edilmiştir.

121 — Haysiyet divanının reisi, kendi aralarından mutlak ekseriyet ve gizli rey ile seçilir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler .. Kabul edilmiştir.

122 — Haysiyet divanı, azanın müracaatı üzerine faaliyete gelir. Umumî reislik Divanı veya Grup reisi de böyle bir meseleyi Divana verebilir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler .. Kabul edilmiştir.

123 — Divanın kararları, alâkası olanlara Divan tarafından yazılı olarak tebliğ edilir. Bu kararın bir sureti de malûmat alması için Parti Grupu reisliğine verilir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler .. Kabul edilmiştir.

124 — Tebliğ tarihinden üç gün geçinceye kadar itiraz olmazsa karar katilesir. Alâkası olanların itirazları, sebeplerile, yazılı olarak Grup reisliğine verilir. itiraz reis tarafından on gün içinde Grup umumî heyetine arz edilir.

Umumî heyet alâkası olanları dinledikten ve azalardan biri aleyhte olmak üzere, en aşağı iki zata söz verildikten sonra reye konulur. Grup umumî heyetinin ekseriyetle verdiği karar katiidir. Katilesen karar Grupça Umumî reislik divanına derhal yazı ile bildirilir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler .. Kabul edilmiştir.

IV - Parti mensuplarının riayet edecekleri noktalar

125 — Mebusların hususî hayatlarında, ticaret ve ziraat ve sanayi ve sairedeki faaliyetleri Devletin resmî kanunlarına tâbidir. Fakat Cu-

muriyet Halk Partisine mensup mebusların mebusluk sıfatını hususî menfaatleri için istismar edememelerine Parti Umumî reisliği de hususî bir itina gösterir. Her Parti mebusu mebuslukta başka ne gibi işlerle meşgul olduklarını her ikinci teşrin başında yazı ile Umumî reislik divanına bildirirler.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

126 — Sermayesinin ekseriyeti Devlete aid olan müessese ve şirketlerle amme hizmetlerine aid ve hususî mukaveleye bağlı veya mutlak olarak imtiyazlı şirketler ve İnhisar idarelerinde Hükümet tarafından idare meclislerine tayin olunan azalar, murakıbler ve bu müesseseleri temsil vaziyetinde bulunanlar Partiye mensub mebuslardan olmayacaktır. Bunlardan başka şirket ve müesseselerde idare meclisi azalığı umumî kaidelere tâbidir. Umumî ve hususî ve mülhak bütçelerle menfaati Devlete aid müesseseler, bütçelerinden para ödeme-yi tazammun edecek mahiyette olan bir ticaret muamelesini Parti mebusları yapamaz. Parti mebusu avukatlar, Devlet, hususî idarelerle belediyeler, hayır cemiyetleri, sermayesinin bütün veya bir parçası Devlete aid müesseseler aleyhine dava alamazlar.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

127 — Büyük Millet Meclisi Reisi, Reis vekilleri ve İcra Vekilleri ile Parti Umumî Kâtibi ve Umumî idare heyeti azası ve Parti Grupunun Reis ve Reis vekilleri gerek Devletin alâkası olan müesseselerde, gerek Devletin alâkası olmayan hususî şirket ve müesseselerde müdürlük ve idare meclisi azalığı gibi idare ve temsil vaziyetlerinden hakikî surette feragat ederler. Müdürlük ve idare meclisi azalığı gibi bir idare vaziyeti olmaksızın hususî müesseselerde hissedar olmak umumî kaidelere tâbidir.

HACİM MUHİTTİN KEZER (Balıkesir) — Arkadaşlar; encümende de arzettiğim bir fikri burada tekrar edeceğim. Bu madde ile çok güzel bir hüküm konmuştur. « Büyük Millet Meclisi Reisi, Reis vekilleri ve İcra Vekilleri ile Parti Umumî kâtibi ve Umumî idare heyeti azası ve Parti Grupunun Reis ve Reis vekilleri gerek Devletin alâkası olan müesseselerde, gerek Devletin alâkası olmayan hususî şirket ve

müesseselerde müdürlük ve idare meclisi azalığı edemezler » dedikten sonra « Bu işlerden - eğer varsa - hakikiğ surette vazgeçerler » sözünde buradaki «Hakikiğ surette» cümlesini çıkarmak gerektir. Burada saydığımız makamlarda bulunanlar aramızdan seçtiğimiz en değerli arkadaşlardır. Bu yerler de en yüksek yerlerdir. «Hakikiğ surette» demekle, demek ki, hakikiğ surette çekilmedikleri de olur ve muvazaa yapılır, demektir. Onun için «Hakikiğ surette» cümlesinin çıkarılmasını teklif ediyorum. Bu, benim düşünceme göre nizamnamemize uymuyor.

FERİD CELÂL GÜVEN (İçel) — «Hakikiğ surette» kelimesinin buradan çıkarılması bilâkis cümleyi zayıflatır. Burada «Hakikiğ» kelimesi cümleyi takviye etmiştir. «Hakikiğ surette ferağat eder» demek cümleye kuvvet vermek demektir. Binaenaleyh, encümen bunun burada kalmasını istiyor.

BAŞKAN — Bay Kezer bu cümlelerin tayyını istiyorlar. Tayyı kabul edenler... Etmeyenler... Tay kabul edilmemiştir. Maddeyi aynen reyinize arz ediyorum. Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde aynen kabul edilmiştir.

128 — Mebusların vazifeye devam bakımından vaziyetleri Büyük Millet Meclisinin hususî kaidelerine bağlıdır. Partiye mensub mebusların Büyük Millet Meclisine devamları ve başka vazife almayanların her yıl intihab dairelerine gitmeleri ve tam bir intihab devresinde en aşağı iki defa bütün kaza merkezlerini dolaşmaları noktasmadan bulunacakları vaziyet Partinin Umumî Reisliğince hususî bir ehemmiyeti haiz olacaktır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

V. Parti Divanı

129 — Parti Divanı, Umumî Reislik Divanından, Büyük Millet Meclisi Reisinden, Partinin kabine azalarından, Umumî idare heyeti ile Parti Grubu İdare heyetinden teşekkül eder. Parti Divanı lüzumunda Umumî reislik divanı tarafından içtima çağrılır. Parti Divanına Umumî Reis veya Umumî Reis vekili bulunmadığı zamanlarda tevkil edecekleri zat reislik eder.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

130 — Parti Divanı Umumî Reislik Divanından gönderilen meseleleri müzakere eder.

Nizamnamenin tefsiri Parti Divanına aittir.

Divan kararları Umumî Reisin tasdiki ile tekemmül eder.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

YEDİNCİ KISIM

Malî hükümler

131 — Partinin geliri şunlardır :

A) Parti azalarından alınacak yardım paraları,

B) Teşkilâtın menkul ve gayrimenkul mallarının iradı,

C) Müsamere, konser, balo, temsil gibi teşebbüslerden artan paralar,

Ç) Partice yapılan neşriyattan kalan paralar,

D) Parti teşkilâtının himaye ettiği kütlür, millî terbiye, spor ve sair hayır hizmetlerine karşılık umumî ve mahallî bütçelerle belediye bütçelerinden ayrılacak yardım paraları,

E) Partiye (A) fıkrası haricinde yapılacak yardımlar.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

132 — Parti paraları talimatnamesine göre almır, sarfolunur, kaydedilir. Partinin veznesi yoktur, paraları bankada saklanır. Merkezde Umumî Kâtib ve muhasib azanın, vilâyetlerde Parti reisi ile muhasib azanın çift imzasile yatırılır, çekilir.

FERİD CELÂL GÜVEN (İçel) — Encümen buradaki «yatırılır» kelimesinin çıkarılmasını istiyor. Buna lüzum yoktur.

BAŞKAN — Encümen «yatırılır» kelimesinin çıkarılmasını istiyor. Bu kelime, çıkarılmış vaziyette maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

133 — Teşkilâtın her kademesi yıllık ihtiyaçlardan artacak paraları merkezin müsaadesi olmadıkça sarfedemez.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

134 — Parti hükmî şahsiyetine aid olmak üzere gayrimenkul mallar tasarruf eder. Bunların menfaatlerinde asıl olan buldukları yerlere aid olmaktadır. Bunlardan değiştirilmesi yahud

lüzumsuz olduğu için satılması icab edenler olursa bu işler derece derece idare heyetleri kararı ve Umumî Reislik Divanının tasdiki ile yapılır.

Partiye aid her türlü hukukî tasarruflarda ve bu mahiyette üçüncü şahıslarla yapılacak işlerde Partiyi temsile Umumî Kâtib salâhiyetlidir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

135 — Partinin tetkik ve teftiş ve sair vazife seyahatlerinde harcırah, seyahat ve ikamet yevmiyesi tediye şü esaslara göre yapılır :

1 - Parti memur ve müstahdemlerine, aldıkları tahsisata nazaran aynı yekûnu alan Hükümet memurlarının maaşlarına ve harcırah kanunundaki esaslara göre ;

2 - Partice tavgif edilecek mebuslara filen sarfettikleri nakliye ücretlerinden başka mebusların harcırahları hakkındaki kanunda yazılı maaş esasına göre ;

3 - Aşağıdakilerin harcırahları :

A) Partice tavgif edilen başka zatların,

B) Partice yurd dışında seyahata memur edileceklerin,

Umumî Kâtile muhasip azanın takdir edecekleri esasa göre ;

4 - Vilâyet idare heyetlerince tavgif oluncak zatlara nakliye, ikamet ve yiyip içme ücretlerini karşılayacak miktar üzerinden idare heyetlerinin tayin edecekleri esasa göre ;

5 - Parti Umumî Kâtibinin harcırahı Umumî Reislik Divanının kararlaştıracağına göre ; verilir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

136 — Merkez teşkilâtının bütçesi Umumî Reislik Divanı tarafından tanzim olunur.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

137 — Parti merkezinin hesapları Umumî Reislik Divanının ve vilâyetler teşkilâtı ile halkevlerinin hesapları Umumî idare heyetinin koyacağı usullerle teftiş ve murakabe olunur.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

SEKİZİNCİ KISIM

İnzibat hükümleri

138 — Partice verilecek inzibatî cezalar şunlardır :

- 1 - İhtar,
- 2 - İkinci ihtar,
- 3 - Muvakkat ihraç,
- 4 - Tard.

Yaptıklarının derecesine ve yapılan suçtaki alâkalarına göre bu cezalar sırasile verileceği gibi sıra gözetilmeden birden de verilebilir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

139 — Cezalar aşağıdaki yazılı hallerde verilir :

A)

- 1 - Parti program ve nizamnamesine,
- 2 - Büyük kongrenin kararlarına,
- 3 - Umumî Reislik Divanının tebliğlerine,
- 4 - Umumî İdare Heyetinin kararlarına, riayet etmeyenler.

B) Bütün intihaplarda :

- 1 - Parti namzed ve azalarına rey vermeyen veya bunların aleyhinde çalışanlar,
- 2 - Parti namzedine karşı kendilerini seçti ren veya böyle bir seçimi kabul edenler,
- 3 - Muarız bir teşekkülün namzetliğini kabul eden veya açıkça reddetmeyenler,
- 4 - Partice namzed gösterilen yerlerde kendisini kendi başına namzed gösteren veya gösterilmesine karşı göz yumanlar,
- 5 - Seçimlere mazeretsiz iştirak etmeyenler,
- 6 - Muarız bir namzed lehine gizli, açık çalışanlar ve kendi müesseselerinde bulunanların böyle hareket ve faaliyetlerine müsamaha gösterenler.

C) Faal vazifesi bulunmadığı halde kendisini vazife ve salâhiyet sahibi gösterenler,

D) Parti teşkilâtı içinde yerlilik, yabancılık, gibi ikilik uyandıranlar.

E) Her hangi bir maksadı elde etmek için muhalif neşriyatı, vasıtaları ve propagandaları alet olarak kullananlar.

F) Parti kongrelerinin program, Parti gruplarının karar olarak kabul ettiklerini vazife sahibi iken yapmayanlar.

G) Parti vazifelerini yaparken bilerek nizamnameye uymayanlar.

H) Partinin şerefini, haysiyetini kıranlar,

İ) Partiye girmek isteyen yurddaşın yolunda müracaatını muameleye koymayan veya zorluk gösterenler.

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — (G) fıkrasında, Parti vazifesini yaparken bilerek nizamnameye uymamak, suç olarak söylenmiştir. Nizamnameye uymamak şüphesiz bir suçtur. Bilek kaydile takyid etmenin hikmetini anlayamıyorum.

Çünkü, bir fırkaların nizamnameyi ve programı bilmesi zaten vazife olarak kendisine verilmiştir. Suç, nizamnamenin vazife olarak fırkalıya tahmil ettiği işin yapılmamasından mütevellid neticeyi filiyedir.

Bir fırkalı, nizamnameyi bilecek, bildiği halde yapmamasına imkân nasıl tasavvur olunuyor? (*Gürültüler*). Anlayamadım. Encümen lütfen izah ederse müteşekkür olurum.

ENCÜMEN NAMINA FERİD CELÂL GÜVEN (İçel) — Arkadaşlar, madde sarihti. Parti vazifelerini yaparken bilerek nizamnameye uymayanlar denmektedir. Nizamname ve programı biliyor. Buna rağmen tegafül ediyor, onun aksine gidiyor demektir (*Kasd sesleri*).

ÖRGE EVREN (Balıkesir) — Teşekkür ederim, tenevvür ettim.

BAŞKAN — Encümenin izahati zapta geçti. Maddeyi aynen kabul edenler ... Kabul edilmiştir.

140 — İhtar cezaları kaza, ihtar ve ikinci ihtar cezaları vilâyet ve ihtarlarla muvakkat ihraç cezaları Umumî İdare Heyetince ve tard cezası Parti Umumî Reislik Divanınca verilir. İntihaplar esnasında idare heyetlerinin bu salâhiyetleri birer derece yüksektir. Eğer bir idare heyeti tensib ettiği cezayı kendi salâhiyetinden yüksek görürse keyfiyeti tasdika salâhiyetli makama arz edilmek üzere bir derece yukarı idare heyetine bildirir.

BAŞKAN — Kabul edenle ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

141 — Bir inzibat cezası alman bu hali, mensub olduğu teşkilâta bildirir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

142 — İkinci ihtar cezası almak, Parti idare heyetlerinden bir yıl uzaklaşmayı mucib olur. Böyleleri teşkilâta iseler çekilirler. Muvakkat ihraç cezası alanların bir yıl müddet-

le Partiden alâkaları kesilir. Bunlar cezalı oldukları yıl içinde Parti kongrelerine giremezler. Büyük Millet Meclisi Grupundan çıkarılan, Parti azalığından da çıkarılmış olur.

Partiye kaydolunduktan sonra partili bir arkadaş üzerinde dokuzuncu maddede yazılı hallerden biri bulunduğu anlaşılır veya bu sebebler kayıttan sonra hâsıl olursa vilâyet idare heyetinin esbabı mucibeli izahı ve Umumî idare heyetinin kararı ile bu gibilerin Partiden kayıdleri silinir.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

143 — Hakkında bu cezadan herhangi birisi verilecek olan Parti arkadaşının şifahen veya yazı ile kendisini müdafaa etmek hakkı vardır. Yalnız intihaplar esnasında yapılan suçların cezaları, müdafaa hakkı kullanılmadan verilebilir. Bu takdirde intihab bittikten sonra hüküm yiyen zatın yazı ile müdafaası alınır ve haklı olduğu anlaşılırsa ceza kaldırılır.

Müdafaalarda müddet, ceza verileceği bildirildiği günden itibaren başlamak üzere bir aydır. Bu müddeti geçirerek müdafaa hakkını kullanmayanlar bu haklarını kaybederler.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

DOKUZUNCU KISIM

Partili gazetecilerin riayet noktaları

144 — Sahibi partili olan gazetelerin yazılarıyla Parti azalarının intişar eden yazıları Parti prensipleri bakımından göz önünde tutulur. Arzu eden Partili gazetecilerle bu yolda görüş birliğine yarayacak temas ve toplantılar yapılır. Partililer sahibi buldukları gazete, mecmua ve matbualarda Parti program ve nizamnamesine aykırı yazılar neşrettiremezler.

BAŞKAN — Bu madde hakkında Bay Hakkı Tarık Us (Giresun) un bir tavrı vardır. Müsaade buyurursanız okuyalım.

Yüce Başkanlığa

144 ncü maddenin şu şekilde değiştirilmesini dilerim: Sahibi partili olan matbuaların yazıları ile, Parti azalarının intişar eden yazıları, Parti prensipleri bakımından göz önünde tutulur. Arzu eden partili yazıcılarla bu yolda görüş birliğine yarayacak temas ve toplantılar yapılır. Partililer sahibi veya sermayesi ile ilişkili bulun-

dukları matbualarda Parti program ve nizamnamesine aykırı yazılar neşrettiremezler .

Giresun sayıvı
Hakkı Tarık Us

BAŞKAN — Takrir hakkmda bir noktai nazır var mı?

FERİD CELAL GÜVEN (İçel) — Maddenin aynen kalmasını teklif ediyoruz.

HACİM KEZER (Balıkesir) — Takrir sahibi takririni izah etsin.

BAŞKAN — Takrir sahibi aynı zamanda Dilek encümeninde raportör olduğu için yukarıda çalışıyor. Burada bulunmamakta mazurdur.

FERİD CELAL GÜVEN (İçel) — Bir defa takrir sahibi burada yoktur ki fikirlerini izah etsinler. Kendi fikirlerini izah etmiyorum, yalnız burada anladığıma nazaran, Hakkı Tarık Us, gazete yerine matbua koyuyor. İkincisi de partili olan kimsenin sermayesi ile açılmış matbualarda Parti aleyhine bir şey çıkarılmamasını temin etmek için yazılı bir kayiddir. Halbuki madde, bu şeyleri, arzu edilen disiplini temin edecek mahiyettedir. Binaenaleyh, encümen bu maddenin aynen kalmasını teklif ediyor.

NAŞİD ULUĞ (Kütahya) — Hakkı Tarık Usun önergesi daha kapsal, daha faydalıdır. Ben de önergesine katılıyorum.

Bir defa, sahibi partili olan «gazeteler» in yerine «matbualar» denmekle mecmualar da bu bağm içine alınmış oluyor. Bugün yurdumuzda gazete sayısından çok mecmua çıkıyor, kamoyla geniş ölçüde temas ediyor. Bu mecmuaların bir gazeteden ne farkları olabilir?

Tüzlük taslağımdaki « Arzu eden Partili gazetecilerle bu yolda görüş birliğine yarayacak temas ve toplantılar yapılır » deniyor. Bu hükmü, yalnız gazetecilere hasretmeyerek, mecmuacılara ve onlarda yazı yazarlara da teşmilde fazla lüzum apaçıktr.

Ortağı Partili olmayan bir gazeteci arkadaşımız, bu ortaklık durumunu - yüzde bir ihtimal ile de olsa - ileri sürerek, yazılan yazıları ortağının üzerine atmasını da önlemek gerektir. Ben de, bu fikre katılıyorum. İşi, yasav altına almak için bu önergeyi kabul etmenizi dilerim. Partimizin bundan fayda göreceğine kanığım.

ENCÜMEN BAŞKANI ŞEMSETTİN GÜ-NALTAY (Sivas) — Takririn encümene verilmesini teklif ediyorum.

BAŞKAN — Takririn encümene verilmesini

kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

ONUNCU KISIM

Namzetliğin şartları

145 — Umumi Reislik Divanı kararı olmadıkça intihaplarda namzed gösterilmez, intihaplar serbest yapılır. Bu takdirde Parti mensupları hususî teşebbüsler ile namzed gösterileceği gibi Parti idare heyetleri de intihaptan maksud olan eyi neticeyi temin edecek surette Parti mensuplarının kazanması için intihabı idar edebilirler.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

146 — Parti teşkilâtında çalışanlar uhdesindeki Parti vazifelerile beraber amme hizmetlerini gören imtiyazlı şirketlerle sermayesinin % 50 den fazlası Devlete, vilâyete, belediyeye aid şirketlerin idare heyetleri azalık ve murakıblıkları vilâyet umumi meclisi, belediye meclisi, ticaret odaları, sanayi birlikleri gibi kazanç getiren vazifelerden biri üzerinde bulunanlar, Hilâhahmer, Himayeietfal reis ve azalıkları gibi diğer fahrî bir vazife dahi alamazlar. Hükmî şahsiyeti bulunmayan halkevlerle meslekî kulüp ve cemiyet idare heyetlerinde reis ve aza olabilirler.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

147 — Parti idare heyetlerinde veya Parti namına bir işte bulunabilmek için yardım paralarını vermiş olmak şarttır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

148 — Parti mensubu olanların ehliyet ve liyakatlerine göre yapabilecekleri hizmetleri o hizmetlerin kaideleri dairesinde ve müsavi vaziyetlerde tercih edilerek yerleştirilmeleri için Parti teşkilât ve azaları hususî bir alâka gösterirler.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ON BİRİNCİ KISIM

Vilâyetlerde Parti grupları

149 — Rey sahibi azalarımızın hepsi Parti mensubu olmayan mahalli meclislerdeki Parti

azaları bir Grup teşkil ederler.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

150 — Grup çağırıldığı vakit Partinin oradaki idare heyeti reisinin reisliğinde toplanır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

151 — Grupların kongre kararlarını ve Partiyi yakından alâkalandıran meseleleri konuşmak için yaptıkları içtimalarda idare heyeti de birlikte bulunur.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

152 — Vilâyet ve kazalardaki Parti Gruplarımızın nasıl çalışacakları talimatnamesinde gösterilir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

Muvakkat madde : Dördüncü Büyük Parti Kongresinin kabul ettiği program ve nizamnamenin öz türkçeye çevrilmesi Umumi reislik divanının takdir ve tasdikına bırakılmıştır.

BAŞKAN — Bu muvakkat madde ile «Program ve nizamnamenin öz türkce olarak yazılması Umumi reislik divanına bırakılmıştır» ibaresini tensib ederseniz yerinde kalabilir.

RECEB PEKER (Kütahya) — Muvakkat madde kalsa isabet olur.

BAŞKAN — Genel Kâtib muvakkat maddenin kalmasını tensib ediyor. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Nizamname ve program encümeninden rica ediyoruz. Eğer Hakkı Tarık Usun verdiği takriri hemen müzakere ederek maddenin yeni şeklini buraya getirirse müzakereyi ikmal ederiz.

AVUKAT SEDAD PEK (Kocaeli) — Takrimde de yazdığım gibi baba, oğul, karı, koca ve kardeşlerin aynı idare heyetinde toplanmaları mahzuriyedir. Son mevzuatı kanunimiz çok kuvvetli olup, muhtelif esbabı mucibe tahtında bunu menetmiştir. Fakat, programımızda böyle bir kayid mevcut değildir. Gereken kuvvetli esbabı mucibeyi Yüce heyetinizin de bildiğine kaniğim. Sabrımızı suiistimal etmek istemiyorum. Bu ilâveyi faydalı bir teklif olarak arz ediyorum.

BAŞKAN — Hangi madde olarak?

AVUKAT SEDAD PEK (Kocaeli) — Mad-

desi olmadığı için hangi madde olacağını kaydedemedim. Fakat 79 ve 90 ncı maddelerle alakadardır. Teklif encümenine giderse en muvafık madde orada bulunur.

RECEB PEKER (Kütahya) — Teklif yerindedir. Encümenine giderse muvafık olur.

BAŞKAN — Takriri okutuyorum:

«Baba, ana ile çocuklar, kardeş ve karı ile kocanın aynı idare heyetinde bulunamayacaklarımızın nizamnameye konmasını dilerim».

Kocaeli delegesi
Sedad Pek

BAŞKAN — Kocaeli mümessili Avukat Pe-kin teklifi budur. Arkadaşlar bu teklifi esas itibarile muvafık buluyorlarsa, encümen hali faaliyettedir, oraya sevkederiz. Takririn encümenine navalesini kabul edenler.. Kabul edilmiştir.

BAŞKAN — Zonkuldakta elektrik kurumu Başkanı Bay Rıfkımın bir telgrafı vardır. Arkadaşlarımız Kurultayın açıldığı gün bir oğlu dünyaya gelmiştir. Kurultaydan bir ad rica ediyor. (*Kurultay olsun sesleri*).

AVUKAT SEDAD PEK (Kocaeli) — Dört olsun.

BAŞKAN — Görülüyor ki, hepinizin bir arzusu vardır. Münasip görürseniz Başkanlık divanı bir ad bulup versin (*Muvafık sesleri*). Arkadaşlar, Dilek encümeni henüz mazbatasını yapmamıştır. Onun için öğleden sonra içtima yapılmıyacaktır. Tarım bakanı Bay Erkmen mümessil arkadaşları Ziraat enstitülerini görmek üzere davet ediyor. Arzu eden arkadaşlar saat 15 buçukta buraya teşrif etsinler, o saatte kendileri de burada bulunup arkadaşları götüreceklerdir.

NACİYE OSMAN (Aksaray delegesi) — Yüce Türk milletinin mümessileri, Yüce Kurultay! Orta Anadoludan geliyorum. Partimiz çok yüksektir, çok kudsidir. Fakat benim kalbimin tercümanı olamıyor. Çünkü köylü kadınının, köylü yavrusunun yardımına koşulamıyor. Evet gazeteler vardır. Fakat onlar okumuyor, raflara serilip çürüyor. Bunu sizden rica ediyorum. Kadın incelikleri buralara girmelidir. Türk köylüsü ve yavrusu gelip geçen yolcunun attığı karpuz kabuğunu yemesin. Kendisi eksin, kendisi biçsin, kendisi diksin ve kendisi yesin ve yolcusuna da bunlardan versin.

Memleketim Aksaraydan çıkarken sordum; memlekete kaç gazete geliyor? Sekiz, dediler. Doksan bin nüfuslu olan bir kasabaya 8 gazete. Bu ne acıdır. Kaç kişiye bir tane. Vilâyet içinde 300 000 nüfus vardır. Radyodan istifade eden 7 aile vardır. Bu yenilikleri, yirminci asrın kuvvetini halk nereden anlayacaktır. Sözlerim Orta Anadolu halkımdadır. Yurdumun başka taraflarını da gezmişimdir. Oralandaki vaziyet daha eyidir.

Üç yüz bin kadının ve yavrunun dileklerini getiriyorum. Bu kadımların dilekleri ve tercüman olan ben, elçi, gözlerimi yurduma büyük bir hırsla açmışımdır. Bu hırs ve vatan heyecanı zaman zaman zevcime, Partilerime, valilere, kaymakamlara, hatta dün encüme çarpmıştır. Derdimi kimseye anlatamadım. Recep Pekere anlatmayı tavsiye ettiler. Fakat onun şöyle gözleri beni korkuttu (*Alkışlar*). Yüce milletin mümessilleri, zaman oldu ki, herkes yavrusu için koşarken, ben zevcimden dayak yedim. Fakat, bu dayak, ne çorap yamamadığımdan, ne yemek pişirmedimden, ne çocuk yetiştirmedimden idi. Benim göreneğe, kötü terbiyeye karşı mücadelem, bu sebep oluyordu. Bu gün de o terbiyeyi Türk anası, Türk hocası, Halkevleri silkip atmış ve Türk kanı aslına rücu etmiştir. Buraya gelirken, önün aydınlık, arkan karanlık olsun! dediler. Fakat bu dileği size söylemeden gidersem önüm karanlık, arkam aydınlık olacaktır.

Yavrular nasıl yetişiyor, bunlara yardım için Himayei etfal var, fakat yetmez, Muaveneti İctimaiye cemiyetleri lâzımdır. Zenginlerin yavruları nasıl feci büyüyorsa, fakirlerinki de öyle.... Kadımlar Halkevine gelmiyor. Çalıştıktan işini yaptıktan sonra gezmek, eğlenmek istiyor. Esasen orta Anadoludaki halkevleri daha tamamlanmamıştır. Aksarayda hesab sordum, toplanalım, bir şeyler yapalım, çalışalım, dedim. Şunu yapalım, bunu yapalım dedim. Köylülerin yavrularını kurtaralım, dedim. Halkevleri kadınlara lâzımgelen tavsiyeleri vermiyor. Hatta çocuk bayramında köylü yavrularını getirelim dedim. Nihayet teklifim kabul edildi. Herkes beşer müsafir bekliyordu. Fakat Halkevi başkanı arkadaşlarımız tenezzül etmedi. bir kadını teklifidir, diye nazarı ehemmiyete almadı, Ertesi gün sordum, ne dedi biliyor musunuz? Geçen sene getirdik, yazı takımı çaldı,

onun için bu sene getirmeyeceğiz. Buna çok canım sıkıldı. Kaybolan, bir yazı takımı idi. Türk çocuğuna bir söz söylenmemelidir. Biz onlar gelecek diye, oyuncaklar aldık, büfeler hazırladık, elbiseler dikdik. Maalesef arzumuza nail olamadık. Junu tekrar söyleyeyim ki, Türk yavrusuna Orta Anadoluda lâzımgelen ehemmiyet ve kıymet verilmiyor, bunun çaresine bakalım.

Yavruların bakım hususuna gelelim: Gelmeden üç gün evvel tanıdığım bir ailenin yavrusu Aslan isminde bir erkek çocuğu hastalandıktan 15 gün sonra getiriyorlar. Buna ne oldu diyoruz. Zevcime yalvardım, bu çocuğa bak Osman, dedim. Sen hep hasta çocukları başıma topluyorsun, yavrularına difteri vereceksin, dedi. Açtık baktık ki, o gürbüz yavrunun arkasında bu kadar bir yara. Yaranın içerisinde terletmek için koydukları toprak dolmuş. Pamukla ayıkladım, banyo yaptım, yavruyu kundakladım. 24 saat uyudu.

Diğer bir misal : Bir babanın yavrusu olmuyor. Köyden bir hanım alıyor, kale gibi gürbüz bir çocuğu oluyor.

İnek sütü veriyor, çocuk zayıflıyor. Suni gıda çok mühim bir meseledir. Ben bir çocuk büyüttüm. Fakat bütün hocaların kitaplarını karıştırarak bir şey çıkardım. Yavrumu iftiharla gözümün önüne getirebilirim. Tabiidir ki, bunu köylü ana bilmiyordu, anlamıyordu. Bu süt zayıflattı, bir inek kâfi gelmiyor diye bir daha alıyorlar. Çocuğu gördüm, mezardan çıkmıştan daha besbeter. Karnı şişmişti. Bir kol, bir mide. Ne yapalım, istiyor, veriyoruz, diyorlardı. Anladım ki, köylü kadın eve nâkim. Yavrum bu böyle büyümeyi dedim. Baktım, nihayet çocuğu kurtardım. Bir ana bir çocuk kaybediyor, fakat Türklük bir kale kaybediyor. Biz bu yavrularını kurtaralım, annelere yardım edelim.

Sonra tarihimiz hakkında, Türk anası, Türk köylüsü, bir şey bilmiyor. Ne olacak, okumayı versin diyor. Hatta orta mektebin 2 nci sınıfından çocuğunu alıyor, evlendiriyorlar.

Tarihini bilmeyen millet, zannediyorum ki, yaşamak hakkını haiz değildir. Bir ulus tarihini öğrenmelidir ki, ancak yaşayabilsin.

Ufak bir misal söyleyeceğim; Acıktınız, fakat beni dinleyiniz (*Dinliyoruz sesleri*). Pek küçüktüm, Selânik mekteplerinden birinde okuyordum. Nasılsa bir gün sınıfımız arabi dersi.

ni hazırlamamış. Hocamız girdi, vazifelerimizi beğenmedi. Kızgın kızgın arabca bir şeyler söyledi. Arkadaşıma sordum, ne söylüyor, dedim.

— Siz evlâdı resulden değilsiniz, diyor dedi. Neden diye sordum. Hocamız:

— Elbette, çalışmazsanız, arabcayı öğrenmezseniz, evlâdı resulden olamazsınız, dedi.

— Evlâdı resul nedir, ben de namaz kılıyorum, ben de Kuran okuyorum.

— Hayır, dedi. Evlâdı resul olmak için bunlar kâfi değildir, dedi.

O halde ben kendime bir baba arıyordum. Bir padişah vardı. Gittim, hocama yalvardım:

— Padişah vardır, onu baba edin, dedi.

— Padişahın babalığı bana kâfi değildir. Çünkü kapısı çerkes kızlarla, arnavut oğullarına açılmıştır. Bu bir hakikattir, dedim (*Alkışlar*).

Yirminci asrın allahma çok şükür ki, Türk benliğine, yavrusuna sahib oldu.

Münevver anne; sen Türk çocuğusun, sen Cumhuriyetin yavrususun, sen Atatürkün yavrususun.

Saraydan fıskıran, etrafa yayılan saraylılar Türk hanıma, Türk kadıma hakaretle bakıyorlardı. Türk hanımı, Türk kadını değil mi, ne olacak adam sende, diyorlardı. Şehirli misin? diye soruyorlardı, bizle alay ediyorlardı. Biz de onlara; deli Raziyeler diyor, geçiyorduk. Sonraları Balkan harbi oldu, pasaport almak için gittim. Orada Yankoviç isminde bir bulgar generali vardı. Hiç unutmam, bu günkü gibi hatırımdadır.

— Kıstır, hava bozuktur, yola çıkmayınız, dedi. Biz de:

— Gideceğiz, dedik. Bunun üzerine:

— Türk kadımları çok cesur olur, gidebilirsiniz, dedi.

Bir arkadaşımın mektub alıyordum, bu mektublardan birinde kara Fatmadan bahsediyordu. Kara Fatma acaba kimdir? diye ayakların geri, geri gidiyordu. Demek ki, Türkün bir de kara Fatması vardı. Bu kara Fatmaya fenalıklar isnat edilmişti. İstanbula geldim. Şimdi sayılabulunan çok yüksek hocam Bayan Nakiyenin idaresinde kurslar açılmıştı. Orada bulunan Yusuf Akçuradan bu kara Fatmayı sordum: anlaşıldı, kızım sen çok tarih meraklısım, tarihte öyle kadımlar var ki, yurdu kurtarmışlar-

dır. Gene bazı kadımlar vardır ki, yurdu sarsmışlardır. Ben yurdu sarsan kadımlardan bahsetmek istemiyorum. Çünkü zamanı değildir. Fakat, tarihte yurdu kurtaran kadımların birisi de Tomristir. Hürmetle ismini yadediyorum, bir Türk kadınıdır. Akçura bunun üzerine bana bir tarih kitabı verdi, Rusçadan tercüme edilmişti, orada okudum. Hakikaten İranın en kuvvetli zamanında İran Hükümdarı bütün Türkleri idaresine almak isterken görüyor ki, bir Türk aşiretinin başbuğu olan Tomris isminde bir kadın vardır. O kadını da idaresi altına almak istiyor. Fakat kadın, köpek gibi onun idaresine geçmek istemiyor, harbediyor. Harbi kazanıyor. Ve hem de maktuller içinde Keyhusrev bulunuyor ve Keyhusrevin başını kan dolu bir tuluma sokuyor ve müddeti hayatında kan dökmekten bıkmadın, şimdi kıyamete kadar kan iç, diyor. Şimdiki Türk kadını ne Tomris olmak istiyor. Ne de yurdu sarsmak istiyor. Yalnız ana olmak istiyor. Memlekete dönerken bu köylü kadıma yardımcı olalım. Ne şekilde ve ne suretle, olacaksa (*Alkışlar*). Bundan sonra Türk kadını ve siz Türk erkeği iki bin senelik davanın atide hâkimisiniz. Asırlardan beri Türk benliği mukabilinde hilâfet diye tutulan bir eski hırka ile iki çift takunyeyi silki attınız. Türk benliğini kurtardınız. Şimdi kadın kardeşlerinizin elinden tutunuz, biz de güneşli yolda yürüyoruz. Buna arapların Muhammedi şaştığı gibi, 10 sene sonra Avrupanın İması da şaşacaktır. Partimiz kudsidir, işlerinde muvaffak oluyor. Yalnız kudsî Partimizin giremediği İç Anadolunun, Orta Anadolunun dertleriyle beraberce uğraşalım. Bu işler yalnız başma olmuyor, Kaymakamla temas ediyorum. Lâkayd kalıyor, Vali ile temas ediyorum, lâkayd kalıyor. Burada uzatmak istemiyorum. İki validen öyle acı sözler duydum ki, bunu ölüürüm unutmam hiç bir zaman. Bu teklifleri yaptığım zaman bana güldüler. Benim söylediklerim beyaz zarbaklar memleketini okuyanlardır. Onlar memleketlerine nasıl çare buldularsa, biz de Anadolumuzun derdine çare bulalım. On sene evvel yaptığım iyiliğe kötü dediler. Kötü olan nokta oralarda idi. Ben bu başlanan eserin enkazını kaldırmak isteyorum. Ne suretle? Bu gün Atatürkün nutkunda da vardır. Hiç bir şeye mümanaat edilmesin, Türk genci çalışmak isterken önu açık olsun, işte biz de sizden bunu istiyoruz. Bu gün bize tarih olan İstiklâl harbi-

nin, yarın bize istikbal olmayacağını kim kestirebilir. İşte Türk kadını yavrusunu ona hazırlıyor (*Sürekli alkışlar*).

BAŞKAN — Aksaray üyesi sayın bayanım bu nutku zapta geçti. İçinde bazı temenniler vardır, bu temennileri ilerde intihab buyuracağımız Umumi idare heyeti herhalde nazarı dikkate alır ve icabına bakar.

Arkadaşlar; Kocaeli mümessili Sedat Pekin nazarı dikkate alınan takririni encümenden geldi, encümen, teklifi 79 ncü maddenin sonuna şu küçük fıkra olarak ilâve ediyor:

«Baba, ana ile çocukları ve kardeşler, karı ile koca aynı idare heyetinde bulunamazlar».

79 ncü maddenin sonuna bu fıkranın yazılmasını kabul edenler... Kabul edilmiştir.

Bundan başka 144 ncü madde Hakkı Tarık Usun takririni üzerine şu şekle konmuştur:

«Madde 144 — Sahibi Partili olan gazete

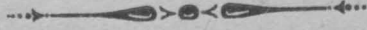
ve mecmuaların yazılarıyla Parti azalarının neşriyatı, Parti prensibi bakımından göz önünde tutulur. Arzu eden Partili gazeteciler, mecmuacılar ve muharrirlerle bu yolda görüş birliğine yarayacak temas ve toplantılar yapılır. Partililer sermayesile ilişkili ve idaresine müessir buldukları gazete, mecmua ve matbualarda Parti program ve nizamnamesine aykırı yazılar neşrettiremezler».

Maddeyi bu suretle kabul edenler... Kabul edilmiştir.

Şu suretle nizamnamenin heyeti umumiyesinin müzakeresi bitmiştir. Nizamnamenin heyeti umumiyesini kabul edenler... Nizamname mütefikan kabul edilmiştir (*Alkışlar*). Nizamname Partiye kutlu olsun.

Yarın saat 10 da toplanmak üzere toplantı bitmiştir.

Kapanış : 12,45

C. H. P. Dördüncü Büyük Kurultayı

BEŞİNCİ TOPLANTI

15 - V - 1935 çarşamba

BİRİNCİ OTURUM

Açılış : Saat 10

BAŞKAN — Abdülhalik Renda

SEKRETERLER : Naşid Uluğ (Kütahya) , Fakihe Öymen (İstanbul), İbrahim Akıncı (Edirne),
ve Etem Kadri (Aydm)

BAŞKAN — Toplantı açılmıştır. Dilek encümeninin mazbatası gelmiş ve arkadaşlara dağıtılmıştır. Bu mazbatayı okutuyorum. Her vekâlete ait dilekler, ayrı ayrı gösterilmiştir. Bu mazbata umumî bir mazbatadır. Vekâletlerin dilekleri ayrıca okunacaktır.

BÜYÜK KURULTAYIN YÜCE BAŞKAN-
LIĞINA

14 - V - 1935

«Büyük Kurultayca seçilen Dilek komisyonumuz, üzerine düşen bu ödevi kıvançla almış, Kurultayın başka bir çok üyelerinin de sıkı sıkıya gösterdiği ilgi ve arkadaşlıktan güç ve aydınlık alarak yerine getirmeğe çalışmıştır.

« Egemenlik ulusundur » uz sözünü gözünün önünde ve başının üstünde tutan Kurultayın, ötedenberi dileklere ayırdığı yer hepimizin canımız sayılmaktadır. Parti programımızın temel taşlarından biri nasıl halkçılığımız ise, Parti tüzüğünün yarattığı çalışma kurumlarımız da salt bu sözün anlamına dayanmaktadır.

Siyasal seçimlerle yüksek otoriteyi vücutlandıran halk, bu seçimlerle ulusun egemenliğini hayata çıkardığı gibi, yine halk kümelerimizdir ki, ocak adını verdiğimiz kapılarımızdan gerek yer yer, zaman zaman Partimizin bütün yurdu kaplayan kurağı içinde ve bu kurağın özdengeçti bir ruh ile canlanan kutsal köşelerinde toplanırlar. Ulusun vicdanından süzülüş ve bize

bahtlı bir geleceğin mutluluğunu getiren temiz duygular, orada, arı ve köklü ırkımızın acunsal sosyallığa kaynak olmuş kafasından doğan düşüncelerle birleşirler.

Bütün bu duru hislerle sağlam düşünceler, bir yandan yüksek otoritenin kendi başına işleyen ve ulusa dirlik ve düzenlik veren varlığına bağlanmıştır. Türk varlığını yaşatıp besleyen, büyütüp genişleten kamâlizmi, tarihimizin yüksek katına çıkarıp onun arsulusal bir üstünlük alması savaşa katılmışlardır.

Ulusun irde ve egemenliğinden bu irde ve egemenliği elinde tutan yüksek otoriteye sunulmuş birer dilek diye şekilleştirdiğini gördüğümüz bu özlü ve hayırlı çalışmaların ürünlü olan dosyalar, işte bu görüş ve düşünüşle ve geceli gündüzlü çalışılarak birer birer incelenip araştırıldı.

İl Kurultaylarından gelen dileklerin gerek Büyük Kurultaya gelmeden bunlarla ilişkili Bakanlıklardan geçirilmiş, gerek Büyük Kurultayca konuşulabilmesi için özleri almarak her birinin derli toplu bir halde kendi sırasına konulmuş olması, Komisyonumuzun işini iyiden iyiye kolaylaştırmış, ödevinin tez günde yerine getirilmesine imkân vermiştir.

Geçen Büyük Kongereden sonra, yapılmış ilk İl kurultayları dileklerinin, yine bunlarla ilişkili orunlara bildirilmiş ve karşılıkları alınmış olması da bunlardan hemen bir çoklarının zamanında gerçekleşmesi ve bir lüzumun yerini bulması bakımından dilekler hesa-

bu gün kazandırmış olmak gibi bir fayda elde edilmesine yaramıştır. Genel idare heyetinin bu önemli işte gösterdiği canlılık ve isabetli işmenlikten dolayı teşekkür etmeyi Komisyonunuz ilk ödenmesi kendine gereken bir borç bilir.

Genel Kâtiblikten gelen üç dosyanın «A» işaretlisinde üçüncü Büyük Kurultayca konusulub arkasını kovalama işi Genel idare heyetine bırakılmış olan dilekler vardı. «B» işaretlisinde de iki Büyük Kurultay arasında toplanıp Bakanlıklarla bunlara bağlı kurumlara ve alman cevapları da Partinin İ idare heyetine yollanmış olan dilekler dosyası bulunuyordu.

Komisyonunuz her iki dosyaya konu olan dilekleri de ikiye böldü, Bakanlıklar ve onlara bağlı kurumlarca haklı, uygun görülerek hükümleri yapılmış olanlar üzerinde durmaya lüzum göremedi. Ancak şu kadar söylemeliyiz ki, bunlarda Parti kurumlarının iyi niyetle uz görmesinden doğmuş düşüncelerin Parti Hükümetini çevirmekten yükümlü olanlarca nasıl bir yakınlık, atılganlık ve geniş yüreklilikle karşılandığını gösteren değerli belgeler buldu Memleket davalarının paraca olsun, adam ihtiyacı yönünden olsun, her halde bir zaman işi olan büyük plân ve prensipleri içinde, yurdun her yanından türlü ihtiyaçların ileriye sürüp ortaya döktüğü bu bin bir çeşit dileğin her birine genel davanın oluşu imkânlarla bağdasabilir birer yer ayrabilmek için, yükümlü arkadaşlarca nasıl el uzatıldığını, nasıl konuşulduğunun, nasıl çarpıp çarpılmadığını türlü belirtilerle karşılaştık.

Bunun için Komisyonunuz dileklerin, bu olumsuz kısmını bunları başaranlara bu yönden teşekkür duyularıyla gözden geçirdi.

İkinci kısım; Üçüncü Büyük Kurultaydan kalma yahut iki yıl önce yapılmış il kurultaylarından gelme dileklerdir. Bunlar Bakanlıkların yapmağa imkân bulamadıklarıdır.

(A) ve (B) dosyalarının her ikisinde de bulunan bu türlü dileklerin her biri üzerinde lüzumu kadar duruldu, konuşuldu. Alman ilk sonuçların vaktinde il idare heyetlerine bildirildiği, bunlardan bir takımları son gelen dilekler arasında da yenilenmiş olduğundan sırası gelince, yine buna dönülebileceği düşünülerek ve o günün hal ve şartları da göz önüne getirilerek, bu kısım dilekler hakkında Bakanlıkların verdikle-

ri imkânsızlık cevapları hep yerinde görüldü.

Bu iki kısımda toplanan dilekler üzerindeki Komisyon kararının yüksek Kurultayca da onay görüleceğini umuyoruz.

Son İI kurultaylarından gelen ve Genel Kâtipliğin hazırladığı dosyalardan (C) işaretlisine alınmış olan dileklere gelince: Komisyonunuz hemen bütün gücünü gerek bunların, gerek büyük Kurultay üyelerince yapıp ayrıca bize yollanan veya konuşma sıralarında aykacılar tarafından söylenen önergelerin incelenip araştırılmasına verdi. Bütün toplantılarımıza Kurultay üyelerinden pek çoğu da ilgilendiler. Kendi deyrelerine giren dileklerin konuşulmasında başından sonuna kadar da Bakanlar bulundular.

Kamutaym siyasal yetgeleri sınırmı geçmekteki dikkati, Kurultayın ardal ödevine uymanın zoru ile anlaştırmak bakımından, Bakan, saylav ve delege hep bir arada çalışan Kurultay üyelerinin verdiği yüksek arkadaşlık ve ödevle bağlılık örneklerini burada göstermeğe imkân bulamadığımız için esef duymaktayız.

Geçen bu konuşmalardan yüreklerimizde yer edip kalan duyguyu kısaca anlatacak kelimenin büyük bir kıvanç olduğunu söylemeliyiz. Görüldü ki, Parti ile Hükümet kurumları ulusal konularda duygu birliği, fikir birliği, el birliği halindedir ve birbirinden ayrılmış gibi görünen her notada hemen birbirlerine kenetlenerek kavuşmuşlardır. Bir ulus ferdi olmak sıfatı, bir tarafın yoklama hakkı ve yüksek otoriteye yardım isteği ile söylediği sözler otoritenin ulusal davalara olan saygısında en hisli bir karşılama bulmuştur.

Genel Kâtipliğin bastırıp dağıttığı listedeki sıralama yolu güdülerek varılan önergeler ayrıca ve Komisyonumuzda beliren düşüncelerle birlikte yüce katmıza sunuldu. Genel bakıştan denebilir ki, bu dilekler memleketimizin son büyük ve ulusal ekonomi savaşıma ne kadar candan sarılmış olduğumuzun en canlı örneğidir. Yine bu dilekleri Parti programının Devletçilik vasfına bağlamakta kendimiz için en son ve sarsılmaz bir kanıt olarak gösterebildiğimiz gibi, memleket birliğini her şeyden üstün tutma bakımından vatandaşlar arasında ne kadar geniş ölçülü ve ne içten bir ilerleme olduğunu da, yine bunlarda açıkça okuyabiliyoruz. Derece derece sosyal varlığımızın gözetle-

me istasyonları sayabileceğimiz Kurultaylarımızda çalışan partili kardeşler, kendi yaşadıkları özel devrenin özel ihtiyaçlarını arayıp güder, bunları gidermeye uğraşırken, dileklerinin ulusumuzun kamusal asığı ve ülkemizin genel yönetgesi hududunu aşmaması veya şahsî düşüncelerin ulusal davalara üstün gelmemesi için gösterilecek sabrın en yücnesini ve halen bir devredeki yapabilme gücümüzle bir işteki teknik lüzum bakımından ilkin yapılacakla sona bırakılacak memleket işlerini ayıklayıp sıralamada, kısaca söyleyelim, istekle gücü denkleştirmede aranacak özgeçi erdemliğinin en büyüğünü göstermektedirler.

Bunda, Partimizin siyasal yetişkiyi olgunlaştırmak yolundaki yararlığını görmeyen, görüpte göğsü kabarmayan var mıdır?

Dilek kelimesi Kurultaylarda, kararı alınmaya kadar daha kanun olmamış veya iş alanında eseri görülmemiş kamusal ihtiyaçları ortaya koymak işlevine ad verilmemiş olsaydı veya Kurultaylarda yalnız bu gibileri ortaya koymak törü olmamış bulunsaydı, komisyonumuz kanığı idi ki, Parti Hükümetinin son dörd yıl içinde daha önceki yıllarda yaptıklarını bir düzeye artırarak ve ulusun gönlünden geçeni çok zaman her kesten önce kavrayarak ulusa kazandırdıkları büyük eserler için de her yanda yüreklerden kopup gelen teşekkürler, bu dilekler arasında uzun cümleler olarak yer bulacağımda şübhe yoktu.

Dilekler kurumunun bu eksikliğini yakın uzak her yerden Kurultaya gelen ve komisyon çalışmalarında bize yardım eden arkadaşlar tamamladılar. Ulusun yüreğinde çarpan bu teşekkür duygularını yeri geldikçe yalnız sözlerle değil, hareketlerle de gösterdiler. Böyle onurlu bir hakikati saytamanın bize övüç olduğunu söyleyerek gerçekleşmesi, rejimize ve yönetgemize karşı değer bilir ulusumuzun beslediği sevgi ve bağlantıyı kuvvetlendirecek olan yeni dilekleri de yüksek Kurultayın onayına sunuyoruz. »

BAŞKAN — Umumî mazbata hakkında söz isteyen var mı? (*Hayır sesleri*). Şu halde ayrı ayrı Bakanlıklara ait dileklere geçilmesini reyinize arzedeceğim. Kabul edenler... Etmeyenler... Dileklere geçilmiştir.

Şimdi Başbakanlığa bağlı Evkaf Genel Direktörlüğü ile ilgili dilekleri konuşacağız.

REFİK İNCE (Manisa) — Usule ait bir şey arzedeceğim. Bu mazbata, 72 sayfalıktır. Hepimizin önünde durmaktadır. Eğer tensip buyursanız, okumak ve dinlemek suretile zamanımızı kaybetmemek için, Yüksek makamımızdan evkaf dilekleri üzerinde söz isteyen var mı diye sorulsun, bunun üzerinde müzakere açılışın, herkes kendi noktai nazarını söylesin. Okumakla geçecek zamanı, bu şekilde, kazanmış oluruz.

BAŞKAN — Mazbata, bu gün dağıtılmıştır. arkadaşların bir kısmı belki okumamıştır. Onun için okunması daha muvafıktır (*Okunsun sesleri*).

BAŞBAKANLIK - EVKAF GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ DİLEKLER

Dilek komisyonunuz Evkaf Genel Müdürlüğü ile ilgili dilekleri konuşurken Evkaf genel müdür vekili ve Başbakanlık müsteşarı Kemal Gedeleş hazır bulundu ve istenilen izahatı verdi.

Vakıf işinin düzene konulması:

Vakıf işinin düzene konulması dilekler arasında idi. Verilen izahlardan hazırlanmış olan kanun projesinin Kamutay komisyonlarından sonuncusuna geldiği ve umumî heyetine gelmek üzere bulunduğu sevinçle öğrenildi. Bu fırsatla ileriye sürülen düşünceler şunu gösterdi: Vakıfların bayındırılmak, ar eserlerini koruma, sosyal ve insanî yardım alanındaki yükümleri vardır. Bunları, her şeyden önce üstünde kurulu bulunduğu toprağın kamusal varlığına yarar halde tutmak, her türlü kötü kullanmalarla bu amaçtan uzaklaşmamasına bakmak, ve çevrim bağlantılarını olabildiği kadar çokluk ve dağınlıktan kurtarmak, gerektir. Bir de, bir vakfa şart koymuş olanların şartlarını, olanca kıskançlıkla saklamanın en doğru anlamı, o vakfa bu şartı koyan hayır sahibini bu gün eserile aramızda yaşar, sosyetimizin sosyal duygusu yüksek ve yaşama şart ve araçlarının değışe değışe daha ileri şekiller alır, olduğuna inanmış bir ferdi saymak şartının şekline değil, ruhuna bağlı kalmaktır. Vakıf kanunu bu ruh ile yapılmalıdır. Sosyal yardıma koşarak yeni tesisler koymayı şevklendirmek, bunlara can atar bir soy yetişmesine ön vermek için de evkaf; şahsî sahibi iken kazançlarını gerçekten kamusal hale koyanların şartla-

rmı yerine getirmekte çok titiz ve kıskanç olmalıdır.

Belediyelere devrolunan vakıfların gelirleri:

Tekirdağ; sular kanunu ile sular belediyelere devredildi. Bunların gelirlerini de versinler diyordu. İzahlar Tekirdağ için Şabanzade vakfından uyuşulamamış elli liralık bir şey olduğunu gösterdi ise de dilek daha geniş bir konuşmaya kapı açtı. Belediyelerle vakıf arasındaki anlaşamamanın belli başlı bir sebebi, anlaşıldı ki, doğrudan doğruya suya ayrılmış vakıf paralar değildir. İki veya daha çok yerlere pay ayıran vakıflar vardır. Bunların başında uyuşulamamaktadır. Tutanın elinde kalmaktadır. Bir de, buna benzer paraların kayıtları kendinde olduğu için bunlar da kendiliğinden meydana çıkarılmaktadır. Genel müdürlük te; bu işte son bir temizlik yapmak için çare bulma yolundaki komisyon önergesini kabul etti.

Vakıfların onarılması:

Muğlanın Yerkesik'teki Kabasakal, Manisa'daki Emir camileri ile Tarsus'taki sekiz vakıf yapının onarılması, Kilimli carsısındaki yapıların yıktırılarak venilenmesi için gelen dilekler üzerine Kabasakal camii için eldeki yedi yüz liranın harcanılmasına izin, Emir camii ile Kilimli'deki yapılar için gereken emrin verildiği, Tarsus'taki yapılar zürri vakıflardan olduğundan mütevellilerine bildirildiği izah edildi.

İstenilen vakıflar:

Yalıncağ tekkesinin mektep yapılmak üzere köylüye verilmesi (Ankaradan) istenilmişti, köylüye verildi.

Büyük küçük çeltik çiftliklerinin Çanta ve Gelveri köylerine verilmesi hakkındaki İstanbul dileği bu köylülerin toprağa ihtiyacı olmadığı anlaşıldığından yapılamadığı, çiftliklerin Romanyadan gelecek göçmenlere verilmek için İç bakanlığımıza bırakıldığı söylenildi.

Vakıf borçları:

Evkafa olan borçlarının bağışlanması için, Aydın'dan gelen dileğin, konuşulmaya değer olmadığı görüldü.

Kızılcahamam kaplıcası:

Kızılcahamam yanında, ormanlık içinde, harap ve bakımsız kalan kaplıcanın şenlendirilme-

si için, ileriye sürülen dilek üzerinde epeyce konuşuldu. Ankara yakınında böyle bir yer uyandırılmasının hele yaz günleri, Hükümet merkezi olmak bakımından da, ciddi bir ihtiyaç olduğu düşüncesiyle bu işi evkafın başarılması istenmekte üstelenildi. Ancak evkaf kaplıcayı ora belediyesine vermiş olduğundan, her hangi bir elle esas yapılabilirse evkaftan da bütçenin el verdiği kadar küçük bir yardımda bulunmaya imkân aranılacağı söylenildi. »

BAŞKAN — Dilek komisyonunun bu kısım hakkındaki sözleri okundu. Bunun üzerinde söz söyleme isteyen var mı?

DİLEK KOMİSYONU RAPORTÖRÜ HAKKI TARIK US (Giresun) — Bir tashih arzedeceğim. Vakıf işlerinin düzene konulması kısmında « Vakıfların bayındırlık » denilecekken « Vakıfların bayındırılmak » denilmiştir.

Belediyelere devrolunan vakıfların gelirleri kısmında da, 9 ncu sayfada « Bir de, buna benzer paraların kayıtları kendinde olduğu için bunlar da kendiliğinden meydana çıkarılmaktadır » denilecekken yanlışlıkla « çıkarılmamaktadır » diye dizilmiştir.

KAMİL DURSUN (İzmir) — Vakıflar hakkında yapılmış olan kanunun, Kamutayın Komisyonlarından sonuncusuna geldiği mazbatada yazılıdır. Gene aynı fıkrada « Vakıf kanunu bu ruh ile yapılmalıdır » şeklinde bir direktif vardır. Burada da, gösterildiği üzere bu kanun, Kamutay Komisyonlarından sonuncusuna gelmiştir. Mademki Büyük Partimiz bir direktif vermektedir. Encümenlerde tetkikat yapılırken bu direktif yoktu. Şimdi ortada direktif vardır. İlgili encümenler, Mecliste toplantılar, kanunu yeni baştan, bu ruha göre tetkik etsinler. Bu, daha muvafıktır. Bir kere de, bu suretle tetkiki için Büyük Partinin nazarı dikkatini celbederim.

DİLEK KOMİSYONU RAPORTÖRÜ HAKKI TARIK US (Giresun) — Müsade ederseniz buradan arzedeğim.

BAŞKAN — Belki işitilmez, lütfen kürsüden söyleyiniz.

HAKKI TARIK US (Giresun) — Bendenize buna lüzum yoktur. Komisyona verilen izahlar, zaten kanun lâyihasının bütün bu ruh ile hazırlanmış olduğunu ve hazırlanacağını göstermektedir, Tabiiğ olan da budur. Oun için zannediyorum ki, böyle yeni baştan diğer encü-

menlerin mesaisine talik edilecek bir vaziyet yoktur (Öyledir sesleri).

BAŞKAN — Başka söz istyen var mı?

MAHMUD SUNGUR (İçel) — Raporun heyeti umumiyesi hakkında bir şey diyecek değilim. Yalnız, memleketim olan Tarsusa aid bazı şeyler var ki, onu izah etmek isterim. Zannediyorum ki, Tarsus dilekleri, Zürri evkafı, sırf evlâdı olan evkafı, evlâd arasında taksimini istiyordu ki, bundan da maksad, hisseler küçüldükçe kimse bir menfaat görmüyor, o vakıf olan mülk de harap oluyor, alanın elinde kalıyor. Bunun için bir dilek vardı, onu arzetmek isterim.

HAKKI TARIK US (Giresun) — Burada Tarsus hakkındaki dilek, zürri evkafa aiddir. Bunu söylemekliğimiz bununla alâkadar olanın, yükümlü olanın öğrenmesi içindir. Evkaf, bunların tamiri ile alâkadar olan mütevellilerdir diyor. Yoksa, esas mesele, çıkacak olan vakıf kanunu ile kendiliğinden hallolunacaktır.

NECİB ASIM YAZIKSIZ (Erzurum) — İstanbulun göbeğinde Mahmudpaşa camii vardır. İlk İstanbulda Türk mimarisinin güzel bir eseridir. Tamirsizlik yüzünden bir çok yerleri yıkılıyor, üzerinde keçiler otuluyor. Yazıktır, bunun çaresi bulunsun.

DİLEK KOMİSYONU RAPORTÖRÜ HAKKI TARIK US — Dilekler arasında böyle bir arzu izhar edilmediği için bununla meşgul olunamadı. Genel Direktör de, şimdi işitmişlerdir. Bundan sonra bununla da alâkalanacaklardır.

NECİB ASIM YAZIKSIZ (Erzurum) — Teşekkür ederim.

EVKAF GENEL DİREKTÖR V. KEMAL GEDELEÇ — Büyük Kurultayın dilekleri, muhterem encümende tetkik buyurulurken, lâzmgelen cevapları arzetmiştim. Ancak, burada heyeti muhteremenin bazı şeylere muttali olmak istedikleri anlaşılıyor. Bu hususta, biraz izahat vereyim. Evkaf hakkındaki dilekler, Kamutay komisyonlarının sonucusuna gelen yeni kanunla yerine gelecektir. Kanunda, tamamile bu ruh takib edilmiştir. Bu kanun, umut ediyorum ki, bu tatilden önce Kamutayca kabul buyurularak mevkiî tatbika geçecektir. Kanunun tatbikına başlanınca, memleketin muhtelif yerlerinde imara da yardım edilecektir. Eski vakıfların hiç birinin ismi kaybolmayacaktır. Kendilerini başlı başına idare edemeyen bir kaç vakfın ufak tefek paraları

ve âkar hasılatı veya hayratın kendisinin bedeli, bir araya toplanıp içlerinden birinin imar ve ihyasma sarfolunacak ve hepsinin namı kütüğe geçerek, bu suretle ecdadımız yaptığı ve bize bıraktığı hayırlar dolayısıyla hiç birinin ismi unutulmayacaktır. Harab olan yerlerimiz gôktür. Camilerin, meşcitlerin ve diğer hayratın tamire muhtaç yerleri vardır. Bunlara vâkıf olduğumuzda elimizdeki para ve iktidarımız nisbetinde hemen tamir ediyoruz. Necib Asım Yazıksızın buyurdıkları bu şey de...

NECİB ASIM YAZIKSIZ (Erzurum) — Mahmudpaşa camiinden bahsettim.

KEMAL GEDELEÇ — İyi ki tasrih buyurdular. Mahmudpaşa camiinin benden önce keşfini yaptırmışlar. 25 - 50 bin lira sarfını icab ettirmiş, bu paranın derhal sarfına imkân bulunamamış, münasib bir zamana bırakılmıştır. Amma, tahribata uğramakta devam eden yerleri varsa, derhal mahallî Hükûmetine müracaat ederek menine teşebbüs ederiz.

Yeni evkaf lâyihasının başlıca gayelerinden biri de, halktan icareteyn, mukataa nam-ları ile almakta olan paraların, icarların hesabını, yani bunlarla alâkalarını kesmektir. Bu kesilince, evkaf bütçesine bu gün 5 - 6 yüz bin lira kadar bir varidat temin eden bu paradan da sarfı nazar etmek gerektir. Bu zararı önlemek için, sermayeye kalbedeceğimiz paralarla bir çok yerlerde hal, otel, dükkân, mağaza ve saire gibi irad getirir emlâk yaparak hem tasfiye ettiğimiz o hasılatımızı yeneden ve fazlasile almağa çalışacağız, hem de bu yeni iradlarla Türklüğü temsil eden hayratı da tamir ve ihvava muvaffak olacağız ve binaenaleyh bayındırlık yönünden de belediyelere oldukça yardım etmiş olacağız. Bu işleri bu kanunun ruhundan bekliyoruz.

BAŞKAN — Bir tahrir vardır, okuyacağız:

Kurultay Yüksek Başkanlığına

Sular kanunu mucibince öteden beri suyu olan vakıf emlâk ve akarata belediyelerce parasız su vermek mecburidir. Vakıf suları olmayan ve belediyelere menafii devredilmeyen yerler için dahi tatbik edilen bu kanunun bu cihetten tadilini arz ve teklif ederim.

Kocaeli üyesi

Kemal

BAŞKAN — Bu, Kamutaya verilecek bir

meseledir. Bir temenni takriridir. Bir saylav arkadaşımız alır, onu kanunun müzakere edildiği en son encüme verir.

HAKKI KILIÇ (Muş) — Arkadaşlar, asırlardan beri yurdumuzda bir derd olan bu evkaf işlerinin cezri bir surette yeni kanunla halledilmiş olduğunu sanıyorum ve böyle isterim. Pek hürmet ettiğim bir bilgin arkadaşımın, bir camiin tamiri için söz söylemesi benim ıstırabımı mucib oldu (*Gürültüler, mimari kıymeti vardır sesleri*) Köylerde mekteb yoktur, hastalar için yatacak yatak ve yer yoktur, bin türlü elem vardır. Bütün bunlar yapılmış bitmiş, herkes okumuş, hastalık kalmamış ve nihayet insanın kendi evinde yapacağı bir ibadet için 50 - 60 hatta 100 bin lira bir masraf yapılmasını ben anlamıyorum. Hakikat olan kuvvettir. İnsanlar, dinler için değil, dinler insanlar içindir.

EVKAF GENEL DİREKTÖR VEKİLİ KEMAL GEDELEÇ — Evkaf, yeni kanunu mucibince tarihi âbidelerin muhafazasına mecburdur. Yani, tarihi ve mimari kıymeti haiz olan binaları, tabiiğ Bay Necip Asımın buyurdukları Mahmutpaşa camii onlardan biri ise muhafaza edecektir. Yoksa tasfiye edilecek hayrattan ise tasfiye edilir. Onlardan başka suretle istifadeye teşebbüs ediliyor (*Müzakere kâfi sesleri*).

BAŞKAN — Müzakereyi kâfi görenler... Görmeyenler... Müzakere kâfi görülmüştür.

Evkafa ait dilekler kabul edilmiştir. Şimdi Tüze Bakanlığı ile ilgili dileklere geçiyoruz.

TARIK US (Giresun) — Kısım kısım okunmuş olursa, zannederim, daha kolay geçmiş oluruz.

BAŞKAN — Mazbata okunduktan sonra yine herkes kısım üzerine söz söyler. Mazbata okunsun ve arkadaşlar ritla kesbetsinler.

TÜZE BAKANLIĞI İLE İLGİLİ DİLEKLER

Tüze Bakanlığile ilgili dilekler, Bakan Şükrü Saracoğlu hazır olduğu halde konuşuldu.

Mahkeme, hâkim isteyenler:

Genel olarak dileklerin tüzeye ilgili olanları; hâkim, mahkeme, icra memuru yollama, tek hâkimi toplu yapmak, şeklinde görülüyordu.

Nahiyelerde sulh mahkemeleri kurmak (Ödemiş - İzmir, Ermenak - Konya) Ula nahiyeye

yesinde tek hâkimli bir mahkeme açmak (Muğla), Şabanözü nahiyesine sulh hâkimi (Çankırı), Ağır ceza mahkemesi açmak (Develi - Kayseri, Seydişehir - Konya, Ermenak - Konya).

Mahkemeler açılması ve hâkim tayini (Bozdoğan - Aydın, Bilecik, Bolu, Burdur, Pazarcık - Gaziantep, Dikili - İzmir, Datça - Muğla, Akçakoca Bolu, Lâdik - Samsun, Artova - Tokad, Bulancak - Giresun, Torul - Gümüşane).

İcra memuru verilmesi (Nezip - Gaziantep, Ödemiş - İzmir, Zonguldak), (ve Giresun Delegesinin ağızdan söylediği üzere Giresun için icra hâkimi olmazsa bir icra memuru daha). Çanak-kale delegelerinin Eceabada bir sulh hâkimi gönderilmesi dilekleri.

Tek hâkimli mahkemelerin toplu yapılması (Sivas), gelen dilekler arasında idi.

Tüze bakanının verdiği izahlar:

Hâkim azlığından ileri gelen darlık ki, bunun da son bir sebebi, barem kanununun Tüze işyarları yönünden koyduğu hükümlerdi, artık kalkmış sayılabilir. Meslekten ayrılmışların 600 zü gelib iş istemişlerdir. Yüz kadar açık yerin yarısını bunlardan seçilenlerle doldurmak çaresi bulunmuştur. Genç hâkimlerin askerlik yükümlerini yapmağa çağrılmaları yüzünden, kanun gözü ile olmasa da, iş bakımından, boş yerler var. Bunları doldurmak için düşünülen şudur:

Bu ihtiyacı giderinceye kadar, bu gibi hâkimlerin askerliklerini ayrı, ayrı zamanlara bölerek yaptırmak, böylelikle boşluklarını duyurmıyacak bir yol bulmak.

Bütçe darlıkları, bakanlığı şimdilik nahiyelere kadar mahkeme, hâkim götürmekten uzak bulunduracaktır. Ancak, o bir açıkların doldurulması veya ihtiyacın artıklığı anlaşılırsa yeniden hâkim tayin olunması yönünden sayılı yerlerin - ki bu arada bazıları kapanmıştır - daha ön sıraya alınması tabii görüldü.

Mahkeme yerlerinin değiştirilmesi:

Vezirköprüdeki Ağırceza mahkemesinin Havzaya alınması Samsun dileklerinden idi. Bakan bunun üzerinde yoklamalar yapıldığını söylemekle beraber, genel olarak denildi ki, bulunduğu yerlerdeki resmî kurumların ne düşündükleri öğrenildikten sonra, bu değiştirmeler ortaya çıkacak lüzuma göre her zaman yapılabilecektir.

Kars delegesinin Iğdır ve Tuzluca kazaları

mahkemelerinin Bayazıttan alınıp Karsa bağlanması yolundaki dileği de dikkate alınlar arasma konuldu.

Duruşma saatleri:

Muhakeme listelerine saatlerin de yazılması yolunda Çorumdan gelen dilek konuşuldu. Duruşma bildiriğlerine, günü gibi, saatinin de yazılması usulendir. Ancak, bu saatlerin bir muhakeme için önceden tasarlanmış başlangıç saatleri olabileceği, bundan başka kesin bir şey de yapılmayacağı bellidir. Bununla beraber, bir çok davaya bir anda başlamak imkânı yokken, mahkemelerin hemen bütün davaları öğleden önce 9 veya 10, öğleden sonra 13 veya 14 gibi başlangıç saatine koydukları görülmektedir. Eldeki işleri çalışma saatlerine dağıtma yolunda daha dikkatli olmalarını Bakanlık emredecektir.

Köylü muhakemelerinin, öğleden önce görülmesi yolunda Ankaradan, köylü muhakemelerinin öğleden önce değil, ayrı bir günde yapılması yolunda Çorumdan gelen dileklerin her birine kasaba dışından gelecek köylüler, Şebın Karahisarında muhakeme gün ve saatlerinin halkı işinden alıkoymayacak halde ayrılması yolunda Giresundan gelen dileğin de, köylü, kentli, halk bakımından özel bir ihtiyaca işaret olduğunu anlıyoruz. Köylerinden kalkıp mahkemeye geleceklerin bu gelişleri, alış veriş yönünden kentte olan başka işlerini de bir günde görebilmesine imkân vermelidir. Genel olarak bu imkânı vermenin imkânsızlığı açık olduğundan, bu işi her yerin kendi ihtiyacına göre başarma ve olabildiği kadar da kesimli saatler gösterilmesi esasile birleştirib kotarma çıkar bir yol olarak düşünüldü.

İhtiyar heyetlerinin kaza hakkı:

Mahkeme kurumu olmayan yerlerde köy kantonunun ihtiyar heyetlerine verdiği kaza hakkının belediyelere de verilmesi için (Bozdoğan - Aydın) dan gelen dilek, Bakanlığın genel olarak üzerinde bulunduğu bir işe dokunmaktadır. Bulgaristanda yürüyen buna benzer usulü de incelemektedir. Bu inceleyib araştırmalar bitince, bu yolda en doğru karar alınacaktır.

Hapis evleri:

Ceza evlerinin düzeltilmesi ve ceza evi yaptırılması yolundaki Aydın, Kastamonu, Malatya ve Çerkeş, Çankırı dilekleri tutaklarla kapsık-

ları ayırmaya ve hapis evlerini birer uslanma yeri haline getirmeye çalışmak için Parti programımıza koyduğumuz bir esası gözetir. Bakanlık, bu gün sağlık şartlarına uygun olmak şöyle dursun ilk muhafaza şartlarını kaybetmiş, duvarı yıkık telle çevrili hapis evleri tanıyor. Bunun yapılacak işlerin başında görmekte ve para olan engeli kaldırmak için yardımlara kadar kendi bütçesinden bir şey çıkarma çareleri aramaktadır. Ceza işlerinde buna ayrılmak üzere alınmaya başlayan para ile başlangıçtır. Şimdi, asıl kapsıkları, hem cezalı olduklarını kendilerine duyuracak, hem yine bir müstahsil olarak tutacak bir hapis evi kurmak esasmdayız. Bu esas, kapsıkları daha çok kendi alışık oldukları - bizim memlekete göre - daha çok tarım işlerinde kullanarak uyğutlamak ve böylece kapsıklara kendi kendilerini çalışarak besletmek yolunu tutacağız. Bu kazanç asımdaki büyük asıgımdan başka bütçeden verdiğimiz ekme paralarını arttırmaya, bununla da hapis evlerini yapmaya, onarmaya yarayacaktır. Bununla beraber, Bakanlık eldeki imkânlar çemberi içinde en aşırı olanlardan başlayarak hapis evlerinin onarılmasına ufak yardımlar yapacaktır.

Komisyonun uygun bulmadığı dilekler:

Kastamonu; tapuca, intikal işlerinin, mirasçılardan ilâm aranılmadan yapılmasını istiyordu. Bu dileğin iç yüzü, böyle bir ilâm almak için uzun zaman kaybolduğunu, bu yüzden de intikal işinin geri kaldığını söylemektir. Tüze dilekleri arasma da girişi bundandır. Ancak, resmî bir mirasçılık isbatı olmadan yapılan paylaşımlardan çıkacak kötülükler, bizi ancak bu türlü belgelerin verilisinde daha kestirme yollar bulmaya zorlamalıdır.

Nüfus kaydinin düzeltilmesi işlerinde, mahkemelerce harç alınmaması yolundaki Afyon Karahisar dileği, bu yolda uzun bir bağışlama devri içinde çıkarılmış bir kanunun yeniden değiştirilmesi için kuvvetli bir sebebe dayanır görülmedi.

Çiftçinin samanlık gibi, ambar gibi, tarım araçlarını ve ürünlerini sakladığı şeylerin de, çiftçilik aygıtı sayılarak haczedilemezler arasma konulması için Samsundan gelen dilek, uygun görülmedi. Borcunu ödeyecek malı olmayan çiftçi için, bunlar en lüzumsuz şeylerden görüldü ve böyle olması da bunun daha çok genişle-

tilmesinin eyi olmayacağı düşünülürdü.

Türk ceza kanununun 440, 441 nci maddelerinin hükmünü yerine getirmek üzere muhtar ve ihtiyar heyetlerinin haber vermeye zorlanması için Boludan gelen dilek ikisi arasında evlenme olmadan birlikte yaşadığı görülmüş kocalı bir kadımla evli bir erkeğin bu uygunsuz halinden dolayı cezasız kalmamasını istemiş oluyordu. Cezalanması ilişkilerinin dava açmasında bırakılan bu gibi yerlerde, Devlet işyarlarının da bir kovalama yükümüne sokulması uygun bulunmadı.

Kız kaçırılma suçunun cezası, aslında ağır olduğundan Denizlinin bu yoldaki dileği yerinde görülmedi.

Boşanalım diyen karı kocanın bu isteklerini yapmak üzere medenî kanunda değişiklik yapılması için Çankırıda gelen dilek, bu kanunun aile kurumunun korunması için bir cevap olarak koyduğu esaslara ve içinde bulunduğumuz hal ve şartlara aykırı görüldü.

13 yaşından aşağı çocuklara suç işletmeyecek çareler bulunması yolunda Gazi Antepten gelen dilek, Tüze Bakanlığının sınırları taşıyan geniş sosyal bir ülkü olarak okundu. Ve gerçekleşmesi soysallığımızın yükseliş derecesine bırakıldı. Ancak, bu dilek bir takım kötülerin cezadan kurtulmak için çocukları alet olarak kullandığına ve bunun önünü almak istenildiğine de işaret olduğundan Bakan, bu bakımdan sıkı kovalamalar yapacağını söyledi.

Medenî kanun çıktıktan sonra yapılmış evlenmelerin de kütüğe geçirilmesi yolunda Kastamonudan gelen dilek, yine o sırada sayıldı. Evli olmayan kadımlarla erkeklerin evlenişlerini kütüğe geçirmek her zaman yapılabir bir iş olduğuna göre, bu dilek olsa olsa, medenî kanundan sonra böyle bir münasebetten doğmuş çocukların kütüğe geçirilip babalarına maledilmesi için büyük bir bağışlama ile birlikte verilen iznin yanlış anlaşılması olmasından ve madem çocuklar yazıldı; çocuksuzlar da yazılmalıdır diye düşünülmesinden ileri gelebilir. O izin, yalnız, doğan çocukları nesepsiz bırakmak isteginden olmuştur. Yoksa, medenî kanuna karşı ne çocuklu, ne çocuksuz ikinci bir karının kütüğe geçirilmesine yol açacak bir kanun çıkmayacaktır. »

BAŞKAN — Söz isteyen var mı? Tüze Bakanı Bay Saracoğlu, buyurun.

TÜZE BAKANI ŞÜKRÜ SARACOĞLU (İzmir) — Sayın arkadaşlar, büyük devrimin sosyal alanda başardığı işler arasında adli ıslahat, başlı başına bir eserdir.

Yeni rejime devredilen Osmanlı adliyesinde, tüzel teşkilât için düşünülmesi mümkün olan sistemlerin hepsi bir arada ve çok karışık bir düzensizlik içinde yaşıyordu. Bir yandan dinsel temelleri tatbikle uğraşan şeriat mahkemeleri, onların yanı başında bambaşka hukuk kurallarını örnek edinen tüzel mahkemeler, öte yanda mezhebdaşlarının ahkâmı şahsiye davalarına bakan imtiyazlı kilise ve havra mahkemeleri, ve nihayet kendi ulusal kanun ve usullerine göre Türk toprağında hüküm veren konsolosluk mahkemeleri, orta çağı bütün kusurlarıyla yaşatan bir durum halini almıştı. O suretle ki, bir mahkemede aslâ kabul edilmeyen bir esas diğer bir mahkemede yer buluyor, Türk yurdunda, yer yüzünde aşağı yukarı mevcut Devlet sayısı kadar çeşitli kaza mercileri görülmüyordu. Türk ulusunun yüksek onurunu, Türk hâkimlerinin ulusal benliğini, asırlarca hırpalanmış olan kapitülasyonları, şimdi, ürpermeden nasıl düşünebiliriz?

İşte, teşkilâtında, unvanındaki ihtişam kadar zayıf olan geçmiş zamanın şeriat mahkemeleri, kapitülasyonları, mezheb imtiyazları, mektebsiz ve yabancı hâkimleri birbirinin dilinden, kitablardan anlamayan kimselerden müteşekkil mahkemeleri tam ahenksizlik ve böyle derin bir girdab içinde bulunuyordu. Bu enkaz üstündedir ki, bu günkü tek mahkemeli, tek mercili adliye cihazı kuruldu.

Muhakkaktır ki, ulusların tüzel tarihinde hiç bir adliye cihazı, bu kadar çetin ve bu kadar farklı şartlar karşısında kalmamış, hiç bir ulusun çocukları, bu kadar büyük ve şerefli bir işi, bu derecede başarıyla yapmamıştır.

Çünkü kanunları, usulleri, bütün teşkilâtın ana prensipleri birden bire, baştan başa değişen adliye cihazını yürütmek, eski devreye aid bilgileri bir anda hiçe inen her şeyi yeni baştan öğrenmek yükümü altında kalan bu günkü nesle düştü.

Artık adliyemizin donmuş sosyetlerin şiarı olan kanunları, itiyadları bir yana bırakarak durmadan ilerleyen sosyetelere yakışan esaslara kavuşmuş olmasından hakkile övünebiliriz. Eski devrenin orta çağ adliyesi yerine, şimdi modern bir yurda yaraşan işleyiş ve yürüyüşün de

daima prensip, nizam ve ahenk gözetilen bir tüzel cihaza sahip bulunuyoruz.

Arkadaşlar, Cümriyetin bu güzel eserini bu nu başaran Partinin delegeleri önünde saygı ile sunarım (Alkışlar).

Şimdi adalet alanında eski devrenin tereddütlerle dolu hayatı yerine sosyal nizamı kuran, vazih ve kesin hükümlere dayanan kanunlarla karşı karşıya bulunuyoruz. Bu bakımdan eski itiyatların tamamını bir yana bırakıp yeni hayata bir anda ve kesin olan girişimiz, her zaman yolumuzu aydılatan bir örnek olmuştur.

Yeni hayatın icablarını tetkik ederken, tüzel alanda da, daima katı adımlarla yürümek azmindeyiz.

““

Şimdi, Tüze bakanlığı ile ilgili dilekler hakkında da, diyevde bulunmak isterim:

A. Nüfus kaydının düzeltilmesi işlerinden harç alınmaması hakkındaki dilek geçen yılın ilk kânununda tefsir yolile yerine gelmiş oluyor. Büyük Kamutay 844 sayılı kararında nüfus kanununun husussî hükümleri ihtiva eylediğini güzümseyerek bu kanunun 11 nci maddesinin hükmü yürümekte olduğuna karar vermiştir. Bu karara göre nüfus kayıtlarının düzeltilmesinde harç alınmaması icab ettiğinden harç kanununun ayrıca tadiline lüzum görülmemiştir.

B. Evlenme işlerinde kullanılan kâğıd kıymetlerinin azaltılması hakkındaki dilek, Tayyare cemiyetinin gelirine dokunur. Bu hayırlı işin öylece kalmasını encümen de onamıştır.

C. Belediyelere kaza hakkı verilmesi hususundaki dileğe gelince: Vilâyet belediye başkanlarına beş liraya, kaza belediye başkanlarına üç liraya kadar, para cezası tayin etmek hakkını veren 2575 sayılı kanun, bu yolda atılmış bir adımdır. İdarî mercilere bazı hallerde kaza hakkı verilmesi hususu, esaslı bir tetkika tâbi tutulmuştur. Mahkeme yükünü azaltmak için, Holanda ve Belçikada bu vadiide alınan tedbirler, Bulgaristanda daha geniş miknyasta tatbik edilmeğe başlanmıştır. Bulgarların bir kaç ay önce giriştikleri bu denemenin sonuçlarını dikkatle izliyoruz. Bu alandaki tetkiklerimiz sona erince, kararımızı vermiş olacağız. Önemli bir iş olduğunda şüphe olmayan bu hususun tatbikından ölçülü ve hesaplı hare-

ket, tüzel kurumun zarurî bir icabıdır.

D - Vilâyet kongre dileklerinin bir kısmı da, açık yerlere hâkim tayini, tek hâkimli mahkemelerin yeniden toplu hale getirilmesi, bazı yerlerde mahkeme açılması hakkındadır. Kadro derecelerindeki ahenksizlik dolayısıyla husule gelen bu vaziyetin sebepleri bir çok boş hâkimlik ve müddeiumumiliklere istekli bulunmamasından doğuyor ve bazı genç hâkimlerin askerlik hizmeti yapmak için ayrılmış olmasından ileri geliyordu. Kadro vaziyeti düztilerek, hâkimlere normal terfi imkânları verilmiş, ve son çıkan hâkimler kanunile de, hâkimlik ve müddeiumumilik mesleklerinin tanzim edilmiş olması, adliye girmek isteyenlerin sayısını çoğaltmıştır. Bunlara, dış hayatın zorlukları itibarile, katılanlar da vardır. Hâkimliğe yeniden girmek isteyenlerin sayısı 600 zü aşmıştır. Bunlardan bir kısmı, yeniden mesleke alınırken vazifelerine sadık kalarak bütün ümitlerini mesleke bağlamış olan hâkim ve müddeiumumilerin ilerlemelerine engel teşkil etmemeleri ehemmiyetle göz önünde tuttuğumuz bir esastır. Bu tedbirlerle boşlukların tedrici olarak dolmuş olacağını ummaktayız.

Nahiyelere hâkim tayini hakkındaki isteğin, yakın bir zamanda yerine getirilmesine imkân yoktur.

Bunlar dışındaki dileklerin nazara alınmaları gerekli olmadığı Kurultay encümeninde geçen müzakere sonunda anlaşılmıştır.

““

Büyük devrimde, Tüze bakanlığına yüklen ilk ödev devrim, hukuk sistemine uygun kanunları almak olmuştur. Geçen dört yıl içinde bir yandan bu yenileme hareketinin tamamlanmasına çalışılmış öte yandan yeni kanunların tatbik alanında tam fayda verebilmeleri hususunun devamlı surette tetkik ve teminine önem verilmiştir. Bundan başka teşkilâtın imkân nisbetinde gelişmesi ve bilhassa hâkimlik ve müddeiumumilik mesleklerinin ehliyet ve seciye bakımından tanzimi belli başlı meşgalelerimiz arasında yer almıştır. Böylece, bu son yıllar yeni kurumu tamamlayan kanunları hazırlamak ve onların sosyal bünyemize intibakını inançlayan tedbirleri almakla geçmiş oluyor.

Yeni kanunlardan icra ve iflâs kanununun değiştirilmesi, üçüncü kongrede 19 vilâyetin di-

lekleri arasında bulunuyordu. Bakanlık bu kanun hakkındaki yanlırını nazara alarak, hazırladığı projeyi 931 yılında Büyük Kamutaya sunmuştur. Kanunun değişik şeklinde de, iki önemli esas, ilâmsız icra takibi ve borç için hapis usulünün kabul edilmemesi, aslında olduğu gibi muhafaza edilmiştir.

İcra ve iflâs kanununun 4 eylül 1932 de yürütülmeye başlanan yeni şekli alacağın daha çabuk elde edilmesini mümkün kılan yeni usulleri ihtiva etmektedir. 18 ilk kânun 1933 de ve daha sonra 2556 sayılı kanunla icra memurlarının hâkimler arasından seçilmesi kabul edilerek kadro durumunun verdiği imkân nisbetinde bu hükümün tatbikına başlanmıştır.

Şimdi, yeni kanunun tatbikattaki verimini dikkatle takip etmekteyiz. Teşkilât bakımından alacağımız tedbirlerle mevcut bazı yanlırını ortadan kaldırmaya çalışacağız umarım (*Alkışlar*).

Usul kanunlarının sosyal ve ekonomik bünyenin icablarıyla olan alâkası diğer kanunlara nazaran daha belirgindir.

Bu kanunların hakka erişmeği kolaylaştıracak şekilde tanzimi bu bakımdan çok fayda verir. Hukuk usulü muhakemeleri kanununda tatbikatın gerekli kıldığı değişiklikler 2606 sayılı kanunla yapılmış hukuk davalarında sadeliğe ve çabukluğa doğru bir adım daha atılmıştır. Kanunun, vazife, tahkikat, girap ve temyiz fasıllarında yapılan değişiklikler, bu yoldaki ümitlerimizi boş çıkarmamıştır.

1929 yılından beri yürütülmekte olan ceza muhakemeleri usulü kanunu da, hâkimlerimiz tarafından başarıyla tatbik ediliyor. Esası, Almanya'dan alınan bu kanunun, yurdumuzda tatbikına başlandığı ilk günlerde raslanan güçlüklerin, gün geçtikçe ortadan kaldırılmasına çalışılmaktadır.

Kanunun ihtiyaca uygun gelmeyen yerlerinin tadili için hazırlanan proje, Büyük Kamutaya sunulmuştur. (*Çok güzel sesleri*) Gerekli değişiklikler arasında nelikleri itibarile tezelden tahkik edilmesi lâzımgelen meşhud cürüm olgularında Cumhuriyet Müddeiumumilerinin salâhiyeti genişletilmiştir. Projede, olgu yerinde Cumhuriyet müddeiumumisi tarafından yapılan tahkikatın, ilk tahkikatta tekrarlanmaması esas kabul edilmiş, ve bu gün gerçekte mevcut bulunmayan karar hâkimliği teşkilâtı da ortadan kaldırılmıştır.

Usul kanunlarımızda, çabukluğa ve sadeliğe doğru yapılan bu değişmelerin, kanunların ana prensipleri bozmamasına, ve tatbikî yönlerine munhasır kalmamasına, dikkat edilmiştir.

1926 yılından beri tatbik edilen Türk ceza kanununun 9 yıllık demene devresinde, görülen eksikleri tamamlanarak ve düzeltilerek, yapılan proje Yüksek Kamutaya onaylanmıştır.

Bu kanunda, arsulusal mukavelelerle yapılmış yükendiğimiz mevzulara dair, hükümler de vardır. Bunlar arasında, Lozan anlaşması ile iltihakı kabul ettiğimiz kadim ve çocuk tecminin yasağı hakkındaki üç mukavele, Lâhi ve Cenevrede imzalanan afyon mukavele ve protokollerine uygun olarak konulan hükümlerin şümüllü etkeleri kayde değer önemdedir.

Kanunu medeniden önceki nikâhlarla, bu kanunun neşrinden sonra kanuna uymayan mü-nasebetlerden doğan çocukların tescili, Cumhuriyet Halk Partisinin üçüncü büyük Kongresinde Adliye bakanlığına aid dilekler arasında bulunmakta idi. Bilgisizlik yüzünden meydana gelen bu vaziyet, af kanununa konulan hükümlerle kanun çerçevesi içine alınmış, ve bu suretle kanunu medenin ana prensiplerinde bir değişiklik yapmağa lüzum kalmamıştır.

Yurdu korumak için sınırlarımıza koşanların geri bıraktıkları aileleriyle mallarını özel bazı hükümlere tâbi tutan kanun projesi, hak yerlerinin bu yoldaki ödevlerini, önceden tayin etmiş olacaktır.

Yüksek Kamutaya sunulmuş olan projeler arasında, tüzel sicil kanunu projesi de vardır. Bir suç işleyen kimsenin ne çeşit bir adam olduğunun anlaşılması, kendisine karşı alınması lâzımgelen emniyet tedbirlerinin neligini tayin için lâzımdır.

Rasgele ve bir kez suç işleyen kimselerle suç işlemek için kendisinde bir meyil bulunan suçlu arasındaki ayırım açıktır. Suçluların bu durumlarını tayin için kurulması faydalı görülen bu usul ceza sistemimizin iyi tatbikına yardım edecektir.

“ ”

Geçen yıllar içinde, tüzel teşkilâtın devamlı gelişmesini temin için lüzumlu görülen tedbirlerin alınmasından geri durulmamıştır. Ehliyetsizlikleri ve sicilleri itibarile kendilerinden istifade edilemeyenlerin vazifelerine nihayet verilmesi, mektebli hâkimler sayısının arttırıl-

ması, mahkeme teşkilâtının ihtiyaca göre tadili, Temyiz mahkemesi dairelerinde birikmiş olan işlerin gecikmeden çıkarılması için Temyiz kadrosuna raportör ilâvesi, tüzel kadronun ihtiyaca göre tanzimile bir ehram şekline konulması hususları iyi bitim veren tedbirler arasında sayılabilir.

Temyiz mahkemesindeki işlerin çabuk görülmesi için, aldığımız tedbirler, gün geçtikçe iyi netice vermektedir. Temyize intikal eden iş sayısının çokluğu, bu hususta esaslı olarak, uğraşmamızı zarurî kılmıştır. Aşağıda arzedeceğim rakamlar artık bu alanda da iyi yola girdiğimizi gösterecektir:

933 yıldan kalan 21 545 işle beraber 934 yılda Başmüddeiumumilik dairesile birlikte Temyiz mahkemesine giden 129 265 işten 117 680 tanesi neticeye bağlanarak 935 yılma 11 585 iş devredilmiştir. Bu rakam Temyize giden iş yekûnunun bir aylık tutarından bir az fazladır.

Geçen yıl, ağustos ayında, tatbik edilmeğe başlanan harç tarifesi kanunu, esaslı bir ihtiyacımızı karşılamıştır. Çünkü, mahkemelerle bunlara bağlı dairelerde alınması lâzım gelen harçlara dair 29 eylül 1302 günlü kanun ve ekleri baştan başa değişmiş olan ana ve usul kanunları hükümlerine uygun olmadığından, yeni esaslar içinde harçları tesbit eden bir tarife kanununun yapılması gerekli bir zaruret hali ni almıştı.

Bir kısım harçların peşin olarak ödenmesi mecburiyeti, haklı bir sebebe dayanmayan davaların açılmasına engel teşkil etmekte ve bir takım finans berkitleri davaların lüzumsuz yere uzatılmasına mahal vermemektedir.

“ ”

Kanunların tatbik ve verim kabiliyeti teşkilâtın eyiliği nisbetinde artar. Kanun da, tam değer ve kuvvetini, onu tatbik eden ellerde bulur. Bahusus ki, inkılâb devrinin esas kanunları hâkimlere geniş bir takdir hakkı tanımış ve bu sahada fikirlere tam bir serbesti bahşetmiştir. Bu yönden, bakanlık hâkim ve müddeiumumilerin seçilme ve yetiştirme hususlarına önemli ve üstün bir yer ayırmıştır. Hâkimlerin liyakat ve ehliyet derecelerini tayinde, kaza vazifesinin mahiyetine uygun bir kriteriyom kabulüne, işlerin çabuk ve eyi görülmesine bütün

adliye mensuplarının alâkalandırılması hususuna, bilhassa itina edilmiştir. Hâkimlerin terfilerinde Temyiz mahkemesine intikal eden işlerin nakız ve tasdik nisbetleriyle her hâkimin bir senede çıkardığı iş miktarı esas tutulmuş ve muayyen bir nisbete erişmeyenler terfi hakkında mahrum edilmek, muayyen devrelerde terfi edemeyenlerin de alâkası kesilmek suretile meslekte sürel bir seleksiyon temini yoluna gidilmiştir.

Yurddaşlara, ileri bir sosyetenin faydalarını temin edecek kabiliyette bir tüzel kurumun tanzimini amaç edinen 2556 sayılı kanun, hâkimlik ve müddeiumumilik mesleklerini ayırmış ve her birinin ödevlerini gerekli kıldığı hükümlere tâbi tutmuştur. Yeni kanunun tesis eylediği staj devresi, seçilme ve yükselmeye kurduğu sistem, ehliyet ve seciyeye verdiği yer, ödevlerini ciddilik ve yüksek bir özgeçenlikle yapmakta olan hâkim ve müddeiumumilere iyi yetiştirme ve mesleklerine ümitle bağlanma imkânlarını vermiştir.

“ ”

Tüzel kurumun işleyiş tarzı, ana ve usul kanunların verim ve tatbik şekilleri, bir yandan teftiş teşkilâtının, diğer taraftan merkezde ve Temyiz mahkemesinde kurulan istatistik büroları yardımı ile sürel bir tetkika tâbi tutulmaktadır. Bu tetkikler üzerine, asıl ihtiyaçlara göre, ileride alınması gerekli olan tedbirler, şimdiki ödev ve düşüncelerimizin esasını teşkil eder

Adliye bakanlığı, bu gün, dört çeşit yeni mevzu üzerinde çalışmaktadır:

A Bakanlık idare merkezi teşkilâtı; yep yeni bir hukuk sistemi kuran devrim kanunlarının iyi tatbikini temin edecek tedbirlerin devamlı olarak tetkiki, bakanlığın, en belli başlı işleri arasında yer alır.

İdare teşkilâtına yeni baştan düzen verilirken, bu defa erişmeği mümkün kılacak esaslar, iş ve ödev bölümü hususlarında takib edilecek sistem, teşkilâtı işletecek işyaların seçim ve yetiştirme tarzları hakkında yapılan hazırlıklar sona varmış, Yüksek Kamutaya arzedecek kanun projesi bitmek üzere bulunmuştur

B Hakkın yerine getirilmesinde, avukatların da rolü, hâkimlerinkine nisbetle daha önemsiz sayılmamalıdır. Bu itibarla bu meslekin hâkimler kanununda tutulan esaslara göre tanzim

mi tüzel teşkilâtı çok yakından alâkalandıran bir mesele halinde belirir.

Hayatlarını hakkın müdafaasına hasreden bu meslek mensuplarının seciye ve ehliyet bakımından hâkimlerle bir sayımları elbette zaruridir.

C - Mahkemeler teşkilâtı hakkındaki tetkikler de, oldukça ilerlemiş bir safhaya girmiş bulunmaktadır. Davaların görülmesinde çabukluk ve sadeliğe doğru yaklaşmak hususunda düşünülen tedbirler, mahkemelerdeki dosya ve kayıd usullerinin ıslahı, iş bölümüne ve mahkeme teşkilâtına esas olacak prensibler, bu mevzuun ana hatlarını teşkil eder. Bu rada, icra işlerine verdiğimiz önem de büyüktür.

Teşkilâtın diğer safhalarında bir sistem dahilindeki çalışmadan verimli neticeler aldığımız her seneki vaziyetin, bir evvelki seneye nazaran, daha iyi ve daha çok ümid verici olduğunu gördüğümüz halde, icra işlerinde aynı iyiliğe erişemediğimizi söylemek lâzımdır. İcra işlerinde, halkın dileklerinin tamamen yerine getirmekten uzak bulunduğumuzu bildiğimiz için, ilderdeki çalışmalarımızda bu işin de ıslahına bütün gayretimizi sarfetmekten geri durmuyoruz. Bu alanda, alınacak tedbirlerin olgun ve tesirli olmasına bilhassa itina edilmektedir.

D - Dördüncü mevzuumuz, ceza evleri meselesidir. Gerek bina vaziyeti, ve gerek bu binalar içinde cezalarını çeken mahkûmların kötü halleri, esaslı bir kaygumuzu teşkil eder. Bu gün her türlü sıhhi şartlardan uzak ve kötürüm binalar içinde barınan mahkûmların, oradan ah-lâkları düzelmiş olarak çıkmadıklarına hiç şüphe yoktur. Hayatında bir kez suç işlemiş olanlarla profesyonel mücrimlerin, ağır hapis cezasına mahkûm olanlarla hapis cezalıların, mahkûmlarla mevkuların, ve hatta çocukların, bir arada olduklarını, ve bunların yekdiğerlerine çeşid çeşid telkinlerde bulduklarını, göz önüne getirecek olursak hapishanelerimizin hem sosyete ve hem de mahkûmlar için birer ıstırah ve tehlike kaynağı olduğunu söylemeğe lüzum kalır mı?

Ceza evlerinin durumu, ekonomik bakımdan, daha az fena değildir. Devlet bütçesi, bu müesseselerin, müdür, memur, gardiyan, bina ve sair masraflarından başka, yalnız ekmek parası olarak 700 000 liralık bir yüke katlanmaktadır. Bundan başka, suçlulara aileleri tarafın-

dan elbise, yemek ve yatak için yapılan yardımın suçlu başına 20 kuruş hesabına iki buçuk milyon liraya baliğ olduğunu düşünecek olursak, ne müthiş bir istihlak makinesine karşı karşıya bulunduğumuz tezahür eder.

Bu güne kadar ceza evleri, üzerinde çok az durulan bir mevzu olarak kalmıştır. Şurada, burada yapılan sanatlaştırma teşebbüsleri, mahkûmların çoğunun çiftçi olmasından dolayı, matlub neticeyi vermemiştir.

Bir senedenberi bu alandaki tetkiklerimiz, bize öğretti ki, diğer Devletlerde hapishaneye giren bir mahkûm orada yaşamak hakkından başka bütün haklarından mahrum olarak işe başlıyor. Hapishanenin verdiği basit gıdadan başka gıda, çirkin elbiseden başka elbise, yasaaktır. Okumak, yazmak, konuşmak, mektub almak, göndermek, hulâsa her şey yasaktır. Ancak, bu haklar mahkûma hapishane nizamlarına riayet eylediği takdirde ve yavaş yavaş iade olunur. Yine bu tetkiklerden öğrendik ki, ceza evleri mevzuu, her şeyden önce bir bina ve üstünde çalışılacak geniş bir saha meselesidir ve bir hamlede halli mümkün değildir. Onun için, eskilerini olduğu gibi bırakarak yenilerini yapmayı ve her yeni bina yapıldıkça eskilerinden bir kaçını kapatmayı daha muvafık gördük. Yeni ceza evlerinin yapılması için geçen sene çıkarılmış olduğumuz kanunla tesis olunan yapı pullarının her sene 150 - 200 bin liralık bir varidat vereceğini umuyoruz. Bu para ile önümüzdeki seneden itibaren binaların inşasına başlanılacaktır. Yeni ceza evlerinin kurumundaki düsturumuz; « İslah, terbiye ve istihsal » olduğuna göre, her yeni hapishanenin bütçedeki bu günlük tahsisatından, bir tasarruf bırakacağını umuyoruz ve bu tasarrufu, yapı varidatına ekleyerek, her sene bir evvelki seneden daha çok sayıda, yeni ceza evi meydana getirebileceğimize kaniiz.

Bu tedricî, fakat emîn yürüyüşle ceza evlerimizi, az zaman içinde Türk sosyetesini ve mahkûmlar için faydalı birer « İslah ve istihsal müessesesi » haline getireceğimizi umuyoruz.

Sayın arkadaşlarımız;

Adliye bakanlığının, dün nasıl çalışmış, bu gün nasıl çalışmakta olduğunu, ve yarın nasıl çalışacağını, Partinin büyük Kongresine arz ettim. Tasvibiniz bu yolda çalışanlara kuvvet, cesaret ve emniyet verecektir (Sürekli alkışlar).

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı? (Yok-susleri). Bu kısmı geçiyoruz.

Sübakanı ile Dışbakanı vekili olan İçbakanı bir sefaretteki merasimde bulunmak mecburiyetinde kaldıkları için gittiler. Bu kısımlar bilâhare müzakere edilmek üzere Gümrük ve İnhisarlar bakanlığı ile ilgili dileklere geçiyoruz.

GÜMRÜK VE İNHİSARLARLA İLGİLİ DİLEKLER

Bu Bakanlıkla ilgili işler, Bakan Ali Rana Tarhan hazır olduğu halde görüşüldü. Parti il kurumlarının bu Bakanlıkla ilgili işlerdeki dileklerinin esasları şunlardır:

Tütün işleri:

1 — Tütün ekim mntakaları,

A) Tütün ekimine izin verilmesi ve bu suretle tütün ekim mntakalarının tevsi Antalya (Manavgat, Serik, Sulak), Bilecik (Pazarcık), Mersin (Tarsus, Mut, Anamur), Kütahya (Emet), Malatya (Darende), Ordu (Ulubey), Samsun (Havza ve Bafranın bazı köyleri) nce istenmektedir.

B) Tütün ekim mntakalarının tahdidi ve tütün zeriyyatına müsaade edilen mntakalarda da gene mevzii tahdidler yapılması İzmir Ödemiş, Ordunun dileği ve Balıkesir delegesinin teklifi.

Bu hususta encümenimizin verdiği karar ve netice şudur:

Türk tütünlerinin iç ve dış piyasadaki eski ve yüksek mevkiini korumak ve yabancı tütünlere üstünlüğünü temin etmek için, tütün ekim mntakalarını tahdid etmeye ve her istenilen mntakaya zeriyyat için izin verilmemesine zaruret vardır. İyi tütün yetiştirilmeyen mntakalara tütün ekilmesi, rekoltenin artmasına ve iyi tütünlüğümüzün şöhretini kaybetmesine sebep olmakla kalmayıp iç ve dış piyasada tütünlüğümüzün düşmesini de mucib olmak suretile tütün müstahsillerini zarara sokar.

Piyasada açıktan zararına tütün satmak istemeyenlerin kaçakçılık yapmasına da sebep olur. Bu sebebledir ki, encümenimiz bakanlığın tütün ekimini tahdid eden bu usulünü memleketin iktisadi menfaati kadar müstahsılın da menfaatına uygun bulmuştur.

Tütün ekimine izin verilen mntakalarda mevzii ve mahalli tahdidler yapılması dileğine geçince; bu iş esasen Bakanlıkça da düşünülmüş ve yeni lâyhaya bu husustaki hükümler konmuş-

dur. Tütünlüğümüzün temizlik ve inceliğinde çok müessir olacak olan bu usulün bir gün evvel tatbiki gereklidir.

2 — Tütün müstahsillerinin tütünlüğünü ucuz fiatle satmak mecburiyetinden kurtulmaları için İnhisar idaresinin tütün piyasasına müessir bir tarzda karışması ve tütün satın alması Aydın, İzmir, Tekirdağ, Muğla, Manisa, Akhisar kurumlarınca istenmekte ve Balıkesir delegesinin takririnde 935 tütün rekoltesinin pek fazla olacağı muhakkak olduğundan inhisarın bu seneki yardımının çok geniş tutulması beklenmektedir.

Sayın bakanın anlattıklarına göre, İnhisar idaresi her sene olduğu gibi bu sene de inhisar için piyasadaki tütün satın alacaktır. Ancak inhisar idaresinin senelik tütün ihtiyacı istihsalden miktar itibarile çok az olduğundan piyasadaki fazla tütün almasına imkân yoktur. Nihayet, Devlete gelir temini maksadile, kurulmuş olan bu idarenin, ihtiyacımdan fazla tütün alması doğru değildir. Bununla beraber, müstahsili de korumayı düşünen bakanlık İnhisar idaresinin piyasadaki tütün ihtiyacını tedarik ederken çiftçiye salâhiyet ve takati derecesinde korumaya itina edecektir.

3 — Tütün satışının ve harice çıkarılmasının temini için, satış kooperatifleri teşkili, Balıkesir ve Muğla kurumlarınca istenmektedir. Hükümet, takas yollarile tütünlüğümüzün harice çıkarılmalarına yardım etmekle beraber satış kooperatifi teşkili için de Ekonomi bakanlığınca teşebbüsler yapılmaktadır.

4 — Köylü sigara ve tütünlüğünün ucuzlatılması bir çok il kurumlarının iştirak ettikleri bu dileğin müzakeresinde encümenimiz şu neticeye varmıştır:

Evvelce, köylü sigaralarının fiyatlarından iki kuruş indirilmişti. Bunun üzerine köylü sigaraları şehirlerde de satılmaya ve şehir sigaralarının yerini tutmaya başlayarak fiyatı yüksek sigaraların da istihlakine mâni oldu ve İnhisar idaresinin geliri bu yüzden altı ayda iki milyon lira düştü. Bunu gören Bakanlık köylü sigaralarında evvelce yapılmış olan iki kuruş indirmenin bir kuruşta bırakılmasına ve sigara tarifelerinde yeniden muvazene tesisine zaruret gördü. Bu yeni tarifeden sonra da azalan gelir derhal eski vaziyetine çıktı. Bu mühim zaruret karşısında,

köylü sigaralarından yeniden fiat indirme talebi muvafık görülmedi.

Tütün işinde türlü dilekler şunlardır:

İnhisar ambarında kalmış tütünlerden ardiye resmi alınmaması Sinop kurumunca istenmektedir. Bay Bakanın ifadesine göre yeni kanun lâyihasına ardiye ücretleri içinde çiftçiler lehine hükümler konulmuştur.

Bir tütün atelyesi açılmasını Malatya kurumu istemektedir. Bu iş için tetkikler yapan Bakanlık Urfada bir atelyenin mevcut bulunması ve Urfanın bu civar hinterlandı için daha müsaid olması itibarile Malatyada yeniden bir atelye yapılmasına lüzum görmemiştir.

İspirtolu içkiler işi:

Soma veya müskirat fabrikası açılması Kalcık, Aydın, Bursa, Kastamonu, Kocaeli (Geyve), Kayseri (Ürgü), Konya (Hadım), Niğde (Nevşehir), Manisa.

Soma ve müskirat fabrikaları açmak işinde, Bakanlığın tuttuğu yol, fabrika açılacak maktaka mahsullerinin müsaadesi, nakil vasıtalarının kolaylığı, ve müstehlik şehirlerin o mahallere yakınlığı, göz önünde bulundurmaktır. Yurdun her tarafında mütehasıslarla tetkikler yapan Bakanlık münasib ve müsaid gördüğü yerlerde fabrika açmaktadır. Fabrika isteyen illerimiz hakkında da bu esasa göre karar verecektir.

Patlayıcı maddelere aid dilekler:

Barıt, kurşun, saçma fiatlerinin indirilmesini Denizli, Kütahya, kurumları istemektedir. Geçen sene, bunların fiatlerinde tenzilât yapılmıştır. Bu maddelerin maliyet fiatlerine idarece ancak % 15 kâr konulduğundan maliyet ucuzladıkça fiat te indirilecektir.

Tuz işleri:

Tuz fiatının ucuzlatırılması Ankara, Aydın, Balıkesir, Eskişehir, Edirne, Kars, Kastamonu, Kayseri, Manisa, Tekirdağ, Muğla kurumlarınca istenmektedir.

Bay Bakanın anlattığına göre, tuz fiatini hissölunacak derecede indirmek Hükümetin arzu ettiği bir iştir. Halkın zarurî ihtiyaçlarına daima çare arayan Büyük Başbakan bu fiat indirme işinin her halde yapılmasını istemekte ve emretmektedir. Bu karar önümüzdeki senelerde alınacaktır.

Karasu, bir tuz ambarı istemektedir. Bu kasabamızın (45) kilometre yakınında Adapazarında tuz ambarı bulunmakla beraber yolsuzluk yüzünden halkın tuzu, pahalı satın aldığı anlaşıyorsa Bay Bakan bu işi yeniden tetkik edecektir.

Türlü dilekler:

Bir gümrük binası yapılmasını ve açık ardiyede eşyanın muhafazasını Giresun kurumu istemektedir. Bakanlık, açık ardiyedeki eşyaları kapalı yere alacaktır. Fakat, bu sene için, yeniden gümrük binası yapılamayacaktır.

BAŞKAN — İnhisarlar mazbatası hakkında söz isteyen var mı?

ALİ REŞAD GÖKSİDAN (Balıkesir) — Sayın arkadaşlar, bu kürsüde tütün hakkında bir çiftçi sıfatile ve bunun hakikiğ ve öz işlerini işleyen, yapan, satan bir çiftçi sıfatile, konuşurken bilhassa 1934 ağustosunda mevki meriyete giren, ekiciden tütün almak kanunu üzerinde biraz durmak istiyorum. Bu kanunu koymakla tütüncülüğümüzü hakikaten çok yükssek bir mertebeye çıkarmak arzusunu göstermiş oluyorsunuz. Bu ekiciler için de çok istenilen bir keyfiyettir. Memleketimizin kıymetli ve millî mahsulü olan tütünün istandartlaştırılmasını Türk çiftçisi de ister. Fakat, kanunun ihtiva ettiği bazı noktalar, çiftçiyi boğucu ve ezicidir. Kanunun bir maddesi, çok mutlaktr, diyor ki, hastalıklı tütünler ayrı balyalarda işlenir ve satışa ayrı çıkarılır. Bu, mutlak olduğu için, hastalığın ne demek olduğunu kanun tarif etmediği için tütüne günagün, her suretle karışan hastalıkların heyeti umumiyesi, bir telâkki edilmektedir. Arkadaşlar, bazı hastalıklar vardır ki, tütünün nescine, keyfiyetine hiç hâlel vermez. Kanun bu mutlak ifadesile onları da hastalıklı telâkki etmiştir. Bir çiftçi, bu noktai nazardan çok mutazarrır olur ve boğulur. Kanunun bu hastalık keyfiyetini tasrih etmesi lâzımdır. Kanun, bu noktai nazardan mualleldir.

Türk tütününü, hakikaten bu kanunla, millî hüviyetini alacaktır. Şimdiye kadar harice sevkettiğimiz tütünlerimiz, millî bir hüviyetle gitmemektedir. Çünkü, tütünlerimiz çıkarken, ona millî Türk tütününü damgasını vuramıyoruz. Ege tütününün birinci nevi tütün olduğunu söyleyemiyoruz. Bu kanun bize bunları söyletecektir.

Bu kanunu kabul etmek ve bu kanunun çift-

giye tahmil ettiği külfetleri ihtiyar etmek, çiftçi için büyük fedakârlığa katlanmak demektir. Tütünün beher kilosu, farzı muhal olarak çiftçimize 30 kuruşa mal olsa, bu kanunla beher kiloya ayrıca 20 kuruş daha ekliyoruz. Çünkü istandartlaştırma, bir yoklama işi, mahsule hakiki hüviyetini ve mahiyetini verme işidir. Tütün çiftçisi, çok mütehammildir. Yeter ki, tütünün kıymetini dünya üzerinde hakiki olarak tanıtalım. Fakat, tütün çiftçisini de, boğmamak imkânlarını behemehal elde etmeliyiz.

Türk tütünü, vatan dahilinde zürraa tahsis edilmiş bir çok menatıkta başı boş ekilmektedir. Bizim tütüncülüğümüz için, bunun bir zarar olduğunu, misallerle burada arzedeceğim:

Geçen sene, ahvali havaiye dolayısıyla, ve eski fiat düşkünlükleri dolayısıyla, ziraat sahasından çekilen yüzlerce çiftçimiz vardır. Bunlar, kazanç ve varlıklarını feda etmek suretiledir ki, mecburen çekilmişlerdir. Bu, çok fecidir. İşte, bu esnada alıcı firmalar, daha tütün husule gelmeden, taraf taraf teşkilâtlarile tütünün üzerine bir yürüme vaziyeti aldılar. Bu itibarla, zaten kanun ağustosta mevki meriyete girdiği için, ve tütünün de işlenmesi kanununun tatbikata kaddüm ettiği için, kanununun tatbikata hiç bir noktada karşılaşmadı. Fakat, bu sene muhakkak karşılaşacaktır. Geçen sene, tütüncüler için çok müreffeh bir sene idi. Mahsulünü, belki, değer fiatından üstün sattı. Bazı yerlerde, inhisarımız buna sebep olmuştur. Dilerdik ki, daha fazla müessir olsun, nâzımlık vazifesini yapsın. Bu sene, çok yüksek tahmin edilen tütün rekoltesi muhakkak surette bir panikle karşılaşacaktır. Buna, şimdiden tedbir almazsak, sonraları bunun önüne geçmek çok müşkül olur. Geçen sene, Ege'nin umumî tütün rekoltesi 12 milyon kilo idi. Bunu da, yalnız ecnebler almak istiyordu. Bundan başka, dahili alıcılar da istediler. Bu sene için, tahmin edilen rekolte, 25 milyondur. Bunun ancak 15 milyonuna müşteri vardır. 10 milyonunu açıkta kalıyor. Bu sene, çok feci manzaralarla karşılaşmamız muhtemeldir. Nitekim, eskiden alıcılar tütün balyasının üzerine tekme ile vurur, bunun balyasına ne istiyorsunuz, derlerdi. İşte, bu sene de, aynı vaziyetle karşılaşacağımızdan korkuyoruz. Bu endişeleri anlayan çok muhterem başlar huzurunda konuşmak imkânını veren Parti şeflerine teşek-

kür etmeyi ve çiftçinin kendilerine minnettarlığını arz ederek ilâve ediyorum. Bunun için şimdiden bir tedbir almak mümkündür. Buğdayımızı nasıl koruduysak, tütünüümüzü de, bu şekilde korumak mümkündür. İnhisarlar, varlık senesinde almakla, yokluk senesinde almamakla, piyasada nâzımlık rolünü ifa edebilir ve ifa etmiştir. Bu, çiftçi için şayanı arzu bir şeydir. Hem, inhisarlarımızın tütün piyasamıza daima iştiraki bir sistem altında olmalıdır. O sistem, ne olabilir? Yok senesinde, inhisarımızın piyasada görünmesini istemiyoruz, var senesinde bulunsun. Çünkü biz, millî müessesemize her zaman parasız da verebiliriz. Gönlümüz geniştir. Fakat, var senesinde inhisarımız varlığını çok fazla göstermelidir.

Türk tütünü için, bütün dünyada reklâma ihtiyaç vardır. Ecnebi sigarası yapan müesseseler reklâm için neler yapıyorlar. Meselâ, milyarlarca tütün satan bir müessese, tütününün içine % 7 türk tütünü kattığı için bir buçuk milyon lira reklâm masrafı yaparak onu, türk tütünü, diye satıyor ve biz Türkiye, sabibi hakikisi olan Türkiye, reklâm için hiç bir şey yapmıyoruz. Mahsullerinin içerisinde % 25 türk tütünü olan müesseseler, bizim reklâmsızlığımız yüzünden % 7 ye kadar indirmiştir. Belki, yarım % 5, % 3 ve belki hiç olacak. Onun için, her halde reklâma ihtiyacımız çoktur. Türk tütünü, dünyayı kendisine çekmekten fariğ kalmıyor. Çünkü, türk tütününde kıymetli hassalar vardır. Türk tütünü en güzel esanslar gibi kokar, çok güzel yanar ve içerisine girdiği tütünleri kendisiyle beraber yakar. Türk tütünü, içine giren en berbat yabancı tütünlerle, kendi kokusunu verir. Türk tütünü'nün, böyle çok bariz vasıfları vardır. Fakat, bunlardan istifade için reklâm lâzımdır. Türk tütünü için, Türk zürra, elinden geldiği kadar reklâmını yapıyor. Bunu sizlere arz ediyorum, ve alâkadâr bakanlıklara da arzedeceğim. Meselâ, ben Sımdırgılıyım. Ege'nin bir köşesinde küçük bir kasaba. Belki, içinizde bir çoğunuz Sımdırgıyı görmemiştir. Böyle küçük kasabanın ne ehemmiyeti olabilir ve ne kıymeti var, ne yapmıştır, denebilir. Fakat, bu gün merkezî Avrupanın en büyük şehirlerinde paketi yüz elli kuruşa satılan sigaraların üzerinde Sımdırgı tütünü diye yazılıdır. Bunu, biz yaptık, zürra yaptı (Brava sesleri alkışlar).

Egenin bu çok cazip tütün çıkaran güzel, şirin şehirlerinin isimleri Amerikada yapılan sigaraların üzerinde yazılıdır. Meselâ, Kuşadası, Muğla, Akhisar... Memleketimiz gazetelerinde tütün istihali usullerini gösteren yazılara raslamayız. Fakat, Almanya gazetelerinde bizim gönderdiğimiz şeyler güzel güzel neşrediliyor. Tütünümüzün düşmemesi için, bu cazip mahsulâtımızın vatana büyük gelirler getirebilmesi için, çareler düşünelim. Biz, her işte devletçiyiz. Fakat, devletçiliğin de, bir haddi, manası vardır. Devlete yükümüz, varlığı kadar olabilir. Tütün çiftçisi, bu işlerde kendisini himaye etmek ve ettirmek için, çalışmaktadır. Bu, esasen mümkündür. Satış kurumu yapacağız. Bu, tütüncülük için çok faydalı bir kanun olacaktır. Bu seneden itibaren bir kanunla her tütün çiftçisi satışının beher kilosundan yirmi para vermeli, buna Hükümette iştirak etmeli ve bir satış kooperatifi kurulmalıdır. Bu, çok iyi bir düşüncedir. İnhisar idaremiiz dahi, genişleyen bu satış kooperatifinden kendi ihtiyacını temin edebilir. Bu işe, bütün özünden anlayan ve hakikaten bu işin eri olan ekisper olabilir. Bu kurum hususi ve hasis bir kâr düşünmeyeceği için, milli tütüncülüğü bu kurabilir.

Tekliflerim bundan ibarettir. Kanun teklif edecek salâhiyeti haiz olmadığım için, kanunun tadili mahiyetindeki teklifi, başka arkadaşlara terk ediyorum.

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı?

GÜMRÜK VE İNHİSARLAR BAKANI ALİ RANA TARHAN (İstanbul) — Sayın arkadaşımız Gök Sidanın sözlerine cevap vermeme müsaadenizi rica ederim.

Tenkite buyurdıkları alım, satım kanununu - tenkitten maksadım iyi tenkit - bir mütehassıs kongre hazırladı. İktisad bakanlığımın teşebbüsü ile toplanan bu kongreye memleketin tütün alıcıları ve tütün yetiştiricileri geldiler görüştüler; bir taslak vücade getirdiler. O taslağı Hükümet benimsedi ve Meclise sundu, Meclis de kabul etti. Yani bütün alâkadarlar dinlendikten sonra hazırlanmış bir lâyihadır. Söyledikleri «Hastalık» kelimesi alâkadarlar tarafımdan böylece yazılması doğru görülmüş ve yazılmış bulunuyor. Bu kelimenin bu kadar mutlak yazılışından zararlar doğduğunu görürsek onun tadiline tevessül ederiz. Zaten, bunu kendileri

encümünde de söylemişlerdi, sonra benimle de görüştüler, tenvir buyurdular. Bu hastalık kelimesinin mutlak olarak kalışında bir zararı olabilir mi, diye kendi mütehassıslarımızla da ayrıca görüşeceğim. Şayet mutlakıyetten zarar çıkması ihtimali varsa önüne geçmek için çare arıyacağımız tâbiidir ve bu kolay bir şeydir.

Bu kanunun istandartlaşmağı temine varmasının çiftçi için bir fedakârlık ifade ettiğini söylediler. Eskiden 20 kuruşa maleden şimdi işlemek yüzünden 30 a mal edecektir, suretinde çiftçiye bir fedakârlık tahmil ediyor, düşüncesini Kurultaya arzettiler. Ben buna iştirak etmiyorum. Köylüye bir fedakârlık tahmil edilmiş gibi görülebilir. Fakat malın kıymetinin artırılması yüzünden bu kanun köylüye fedakârlık tahmil eden bir kanun olmayıp, nimet veren, eyiliğini temin eden, bir kanundur.

Bunun yapılmasına başlıca sebep şu oldu: Eskiden, köylü iskonto ve iskarta denilen güçlüklerle karşılaşlıyordu. Alıcı geldiği zaman köylünün cins, cins denklemediği hep bir arada bulunan malını görüyor, ona bir fiat veriyor ve bu suretle pazarlık bitiyordu. Tesellüm zamanı gelince alıcı diyordu ki; ben senin tütününe 100 kuruş verdim ama, bu kısım ve şu kısım hiç işe yaramaz, bunları çıkar. Bu şekilde, bu iskartalar alıcıya parasız kalıyordu. İş, bununla da, bitmiyordu. Alıcı, malın şurası bozuktur, şurası hastalıklıdır, buna mukabil de, yüzde şu kadar iskonto yapmalısın, diyordu. 100 kuruşluk pazarlık neticede bazı kere 50 kuruşa kadar...

HACİM MUHİDDİN KEZER (Balıkesir) — 20 kuruşa kadar.

GÜMRÜK VE İNHİSARLAR BAKANI ALİ RANA TARHAN (Devamla) — Evet, 20 kuruşa kadar da düşüyordu. İşte, çiftçinin maruz bulunduğu müşkülâtı, bu kanun bertaraf ediyor.

Bu kanun köylüye diyor ki, sen, tütünü istihsal ettiğin zaman, bunları cins, cins ayır, hastalıklılarını bir tarafa, iyilerini bir tarafa koy. Tabiiğ bu şekilde cins, cins tefrik edildikten sonra alıcı ile karşılaştığı zaman fiat bir kere verilir.

Bu fiatı veren tüccar, bir daha artık senin denğinde şu vardır, bu vardır iddiasında bulunursa, onu halletmek için hakeme gidiyorlar. Bu suretle bu kanun, başlıca, çiftçiyi korumuş oluyor. Tabiiğ aynı zamanda alıcıya ve memle-

ketin bütün ihracat işine de yardım etmiş oluyor. Şimdiye kadar hep biliyoruz ki, istandarize olmamış mallar başka memleketlere gittiği zaman fena tesir yapıyor, hatta satılamıyor, idi. Alın satım kanunu, bunların önüne geçmiş bulundu.

İnhisar idaresinin piyasada nâzımlık etmesine gelince, bu nâzımlık nasıl İnhisar idaresinin bir vazifesi ise, çiftçiyi de, son derece alâkadar eden bir keyfiyettir. İnhisar idaresi, bunu vazife telâkki ediyor. Yalnız bunu yaparken, kendi salâhiyetinin takatini geçmemek zaruretindedir. Çünkü, İnhisar idaresi, tütün alıcı, işleyici ve satıcı bir yerdir. Alırken düşünür: Benim, ne kadar stokum var, gelecek sene için ne kadar tütüne ihtiyacım var. Bunlara bakar, ona göre piyasaya girer. Şimdi İnhisar idaresi, piyasaya girdiği zaman, köylüye iyi bir fiat vermek ve o fiatı verirken de piyasayı mümkün olduğu kadar tutmağa çalışmak İnhisar idaresinin vazifesidir. Bunun günden güne ehliyetle iyi yapılması için çalışılmaktadır. Bundan fazlasını İnhisar idaresinden kimse istemez. Meselâ, idarenin 10 milyon kilo tütüne ihtiyacı var, amma bu sene 70 milyon rekolte olmuş, bunun 30 - 40 milyonu kalmış, bunu da alsın, dememelidir. Çünkü, İnhisar idaresi, bir varidat idaresi olup, kullanamayacağı bir tütünü alırsa, kendisinden varidat bekleyenler, ona satamayacağı tütünü niçin almı, derler.

Bu sene, rekolte çok oldu, 40 milyon alsın, gelecek sene hiç almasın, biz razıyız derler, fakat gelecek sene olunca İnhisar idaresi gene tütün almaz ise piyasada lâzımgelen tesir yapılamaz. Görülüyor ki, bu fikir, iki cihetten de, kabili tatbik değildir.

Yaprak tütün için, reklâm yapmak işine gelince, bunu tabiiğ yalnız Hükûmete bırakmak doğru olmaz. Nasıl ki, kendileri Sındırğı tütünlere çok iyi reklâm yapmışlar. Temenni ederiz ki, diğer tüccarlarımız da kendileri gibi çalışsın ve malını hariçte tanıtmaya muvaffak olsunlar. Bu hususta, hariçte malımızı tanıtılabilmek için Ökonomi bakanlığı, Türkoşis, fırsat buldukça reklâm yapmağa çalıştığı gibi, İnhisar idaresi de, buna çalışmaktadır. Bu sefer, Brüksel sergisine de bu emellerle iştirak ettik.

Satış kooperatiflerine gelince; bu, yalnız tütün meselesi değildir. Bütün ihracat mallarımız için, satış kooperatifleri kurmak meselesi mev-

cuttur ve Ökonomi Bakanlığı bununla meşgul olmaktadır.

Kürsüye çıkmışken iki kongre arasında geçen dörd yıl içinde Gümrük ve inhisarlar idaresince ne yapıldığını da kısaca arzedeğim. Bu dörd yıl içinde Büyük Millet Meclisinin yaptığı kanunlardan birisi de kaçağı kovalamak kanunu olmuştur. Bu kanun bütün memurların kaçağı ihbar etmesi ve kovalaması esasını kabul etti. Ayrıca ihtisas mahkemeleri teşkil etti. En kısa yollarla karar alma esasını kabul etti. Ayrıca, takib işini ve takib edecek kuvvetleri askerileştirmeyi kabul etti. Bu esaslar üzerinde çalışmaya başlandı. Takib kuvvetleri güzel teçhiz edildi. Diğer taraftan kaçağı kovalayan kuvvetlerin birbirine kolay haber verebilmesi için telefon şebekeleri genişletildi.

Bir yerden diğer yere kuvvet nakletmek için karada ve denizde nakil vasıtaları çoğaltıldı. İstihbarat teşkilâtı yapıldı. Kaçağa karşı daha vasi ve daha bilgili tedbir almak çareleri elde edildi. Bilhassa Cenupta göze çarpan kaçakçılık hissedilecek derecede azaldı. Eskiden kafile halinde yapılan kaçakçılık (arka) denilen ve teker teker yapılan şekle indi. Kaçakçılığı tamamen kaldırmağa muvaffak olmuş memleket yoktur. Hatta İsveçte bile... İsveçte tramvaylarda bilet memuru yoktur. Yolcu, tramvay ücretini bizzat kutuya atar, ve atmadığı takdirde diğer yolcular onu ödemeğe sevkeder. Böyle başkalarının ve Devletin hakkına çok riayet eden bir memlekette bile kaçakçılık menedilememiştir. Esasen kaçakçılığı, o memlekette kimse yapmasa; başka memlekette gelen yabancılar, yapar. Binaenaleyh, kaçakçılıkla savaş daimidir. Ancak bizim Cenub hududumuzdaki kaçakçılık böyle hoş görülecek dereceden daha ziyadedir. Bütün çalışmalara rağmen ve kaçakçılık çok azalmış olmasına rağmen, gene bu günkü derecesi de hoş görülemeyecek miktardadır. Bunun sebepleri şunlardır: Bir kere hududun vaziyeti, sonra hududun öbür tarafındaki vaziyettir. Sonra bu mühim âmillerin en başlıcası iki taraf arasındaki fiat farkıdır. Bu yüzden öyle bir netice hâsıl oluyor ki, ne kadar çalışılsa, uğraşılsa, kaçakçılık hoş görülemeyecek dereceyi buluyor. Buna mâni olmak için siyasal, ökonomik yoldan, idari yoldan tedbir alarak çalışmak icab ediyor. Fakat en mühim tedbirin ökonomik olacağına şüphe yoktur. Bunun da en

bariz delilini, kibritte gördük. Kibrit fiatının ucuzlatılması, diğer taraftan Suriyede Kibrit inhisarının tesis edilmesi, kibrit kaçakçılığının önüne geçmiştir. Bu gün, kibrit kaçakçılığı yoktur. Demek ki, mallar arasındaki fiat farkını tabiiğleştirdiğimiz zaman, kaçakçılık kendiliğinden kalkacaktır. Yani, tabiiğ had-dine inecektir. Buna da çalışılıyor. Hükümetin ucuzlatmaya ne kadar ehemmiyet verdiğini bilirsiniz. Şeker kaçakçılığı % 80 azalmıştır, ucuzlayınca daha azalacaktır. Pamuklu men-sucat ta, kaçakçılık mevzularından biridir. Ta-biiğ sanayi inkişaf ettikçe, fiatler makul dere-ceye indikçe, pamuklu kaçakçılığı da, tabiiğ derecesine inecektir. Siğara kâğıdı kaçakçılığı da azalıyor. Çünkü Suriyede tütün inhisarı tees-süs etmektedir. Bu kaçakçılık ekseriya iki ta-rafın rejim farkından oluyor. Şimdiye kadar Suriyede bir çok şeylerde inhisar yoktu. Bu gün inhisarlar burada da başladı. Her iki ta-rafta tevazün hâsil olunca ve biz de ucuzlat-mayı temin ettikçe kaçığın kalkacağına şüphe yoktur.

Gümrük işleri; gümrük işlerimizi, dünya-nın en salâhiyettar adamlarından birine tet-kik ettirdik. Tetkik neticesinde bize söylediği şudur: Gümrük işlerinizin esas kurumunda isabet vardır. Kurumunuzu değiştirmeye hiç bir sebep yoktur. Yalnız muameleyi daha iyi yap-mak ve halkı daha memnun edecek surette iş görmek için, bize bir çok pratik tavsiyelerde bulundu. Bu tavsiyelerin tatbiki, memurların keyfiyetile alâkadardır. Onun için, ilk iş ola-rak, bu keyfiyet meselesile uğraşmak lâzımgel-di ve Büyük Meclise gümrük teşkilâtı ve güm-rük memurları hakkında bir lâyiha sunduk. Bu esaslı tedbirler almakla beraber, tatbika-tın vereceği semereler uzamamak için, metod-lu olarak çalışmaya devam edilecektir.

İnhisarlar; inhisarların ekonomik bakımın-dan yaptıkları şunlardır: Birisi, tütünün isti-fa işi, yani tütünün nefasetini kaybetmemek ve daha ziyade nefaset temin etmek için çalışma-lara devam etmek. Bu son sene içinde Maltepe-de lâburatuarı ve bütün levazımı ile bir Tütün enstitüsü açılmıştır. İstifa için, daha fenniğ surette çalışılacaktır. Meclise bir tütün lâyihası sunuldu; bu lâyihayı yalnız Hükümetin mü-tehassıslarının yapması kâfi görülmedi, mem-leketin en iyi tütüncüleri bir yere toplandı ve

onların da fikirleri almarak bir taslak vücade getirildi. Ondan sonra, bu taslak yurdun her köşesinde tütün işleriyle alâkadar olanlara, ti-carete odalarına ve ziraat odalarına gönderildi.

Alâkadar olanlar, bu lâyiha hakkında, ne düşündüklerini söylediler. Onlar da öğrenildik-ten sonra, lâyiha tamamlandı ve Meclise sunul-du. Bu lâyiha içinde, iyi ekimle nefaseti temin edici, standartlaşmayı temin edici, tütününün iyi saklanmasını mümkün kılıcı ve ambarlama şart-larında çiftçiyi koruyucu hükümler vardır. Bu lâyihayı Meclise sunmakla beraber bir taraftan da idare, iyi ambarlar yapmağa şimdiden başla-mıştır. Bütçenin vaziyeti bunu çabucak yapma-ğa kâfi gelmiyordu, bunun için Meclis, müteda-vil sermayeye borçlanarak ambar yapmaya ve sonra da bu borcu bütçe tasarrufu ile ödemeğe salâhiyet verdi. Bu salâhiyet üzerine, ambar yapmak işi, programlandı ve bu işe geçen sene başlandı. Her sene 10 - 15 ambar yapmak sure-tile yakın zamanda fenniğ şeraiti haiz idare ve emanet ambarları tamamlanmış olacaktır.

Tuz işleri: Tuz işleri şimdiye kadar 1278 se-nesinden kalmış bir talimatname ve türlü hü-kümlerle idare olunuyordu. Bu günün ihtiyacına uygun hükümleri havi bir tuz lâyihası yapıldı ve Meclise sunuldu. Bu lâyhada, ügütülmüş tuzun; dökme olarak ayrı, ügütülmüş çuvallan-mış olarak ayrı, pakette ince satılan ayrı, sanayi tuzunun da ayrı şartlar dairesinde satılması, esası gözetilmiştir. Lâyiha çıktığı za-man, bu esaslara göre satış yapılacaktır.

İdare bakımından İnhisarlar idaresinde, bu dört sene içinde yapılan şeyler bir kaç sözle hu-lâsa edilebilir; evvelâ, tasarrufa son derece ehemmiyet verilmiş, kadrolar ve masraflar nor-mal dereceye indirilmiştir. Diğer taraftan, Tü-tün, Tuz, İçki ve Barut inhisarları birleştirile-rek, bu suretle idarede birlik ve tasarruf elde edilmiştir. Bunları rakamla ifade etmek icab ederse 931 senesile 935 senesi bütçeleri arasında 2 650 767 lira bir tasarruf görülür.

Kadrolarda 931 le 935 seneleri arasındaki fark 1151 dir. Yani 1151 memur tasarruf edil-miştir. Diğer taraftan işler tanzim edilmiş, bil-hassa hesap işleri mükemmel bir hale getiril-miştir. Bugünkü İnhisarlar idaresi en iyi çalışan bir ticaret müessesesi süratle blâncosunu yap-maktadır.

İnhisar idaresi, memurların seçilmesine ve

memurların bilgilerinin arttırılmasına ayrıca ehemmiyet vermiştir. İdare, kendi bilgi ve vesaitile, bu tasarrufa ve bu düzeltmelere bir taraftan teşebbüs edip bu neticeleri almakla beraber, en ileri gitmiş memleketlerin uzmanlarının da görüşünden istifade etmek için, salâhiyetli bir heyet getirtmiş ve inhisarların teşkilâtını, tesisatını, idare işlerini, hesap işlerini, levazım işlerini, fabrikasyon işlerini, alış satış işlerini, ayrı ayrı bu mütehasıslara tetkik ettirmiştir. Heyetin içerisinde, buları tetkik edilecek ayrı ayrı mütehasıslar vardır. Bu uzmanların tavsiyeleri kısmen yapılmış ve neticeleri alınmıştır. Kısmen de tedrici olarak tatbik edilmesine devam edilecektir. Mütehasıslar geldiği zaman, zaten tasarruf yapılmış, kadro ve hesapları tanzim edilmiş vaziyette idi. Bu vaziyeti iyi buldular. Tavsiyelerinin tatbikatı tamamlandığı zaman, Türkiye İnhisar idaresi Cumurluğun en iyi işler müesseselerinden biri olur, dediler. Biz de, bu gayeye varmağa çalışıyoruz.

Bu dördü sené zarfında, inhisarların geliri; buhran zamanına tesadüf etti. Buhran herkesi az ve ucuz almağa sevketti. 1929 senesinde bir kilo tütünden vasatı olarak 430 kuruş alırken - Bunun 280 kuruşa kadar indiği olmuştur - bu gün 330 dadır. Bu günkü varidatı; bilhassa masraflarımızı indirmek ve maliyetimizi azaltmak sayesinde tutuyoruz. Tütün satış miktarında yükselme de vardır. Bu sene, 33 milyon tahmine karşılık, 11 aylık varidatımıza nazaran, 2 milyon lira fazlalıkla kapatacağımızı umuyoruz (*Alkışlar*).

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı? bir takrir vardır, okunacaktır:

(İzmir delegesi Memed Aldemirin mazot hakkındaki takriri okundu)

Cumuriyet Halk Partisi Yüksek Kurultay Başkanlığına

Yüksek bir ihtikârla satılan mazot fiatlerinin ucuzlatılması için ikinci sınıfa dahil olan gümrüklerden de mevaddı müstailenin girmesine karar verilmesini önergelerim.

15 - 5 - 35

İzmir delegesi
Memed Aldemir

MEMED ALDEMİR (İzmir delegesi) — Mazot bahsi, dilekler arasında Ökonomi Bakanlığı

şubesine taallük ediyor. Fakat, mazot fiatinin yüksekliğindeki âmil, İnhisar idaresinin gümrüklerdeki formalitelerinden ileri geldiğini görüyorum. Mazotun ökonomi alanında en lâzım olan bir madde olduğu, son senelerde tezahür etmiştir. Bu madde, gümrük verdiği halde, Yunanistanda 100 paraya satılmaktadır. Türkiye'de ise 7.50 kuruşa satılıyor ve satış bir iki ecnebi kumpanyası tarafından idare ediliyor. Bu mühim madde, maliyet fiatinin üç misli fazlasına satıldığından bunda bir ihtikâr bulunduğu aşıkârdır. Buna rağmen ecnebi sermayesinin biraz seyyal ve oynak olması hasebile Hükümetimiz bunu serbest bırakmaktadır. Dileğime gelince; bu gün mazotu ikinci sınıf gümrüklerden geçirmek mümkün değildir.

Sebebi şudur : Mazot mudur, gaz mıdır diye ayırmak ve anlamak için ölçülecektir. Bunun için de, meselâ İzmir vilâyetinin limanlarından birisi olan Kuşadası ve Çeşmeye gelen bir mal için, İzmirden bir kimyagerin gelip ölçmesini beklemek lâzım. Eğer, muayene mecburiyetini kaldırırsak ecnebi sermayesinin tesirinden kurtarırız. O zaman, fiat te düşer ve halk istifade etmiş olur. Bunun dilekler arasına konmasını ve Gümrük bakanının bu işe yol vermesini dilerim.

G. VE İ. BAKANİ ALİ RANA TARHAN (İstanbul) — Bütün gümrüklerimizde kimyager yoktur. Kimyager bulunmayan yerlerden tahlil işleri kimyager bulunan idarelere yollanmaktadır. Fakat küçük merkezlerde de mazot, petrol ve benzin meselesini kimyagersiz yapmak için çare bulduk. Muayene memurunun bu nevi malm nümunesini başka yere gönderip cevabını beklemeden resmini tahsil etmesini yakında bütün merkezlere tebliğ edeceğiz. Bu suretle arkadaşımızın arzuları da hâsıl olmuş olur.

SAMI ERKMAN (Kastamonu) — Bendeniz inhisarlar bakanından bir şey sormak istiyorum. Üzüm soması ile incir somasının maliyet fiati arasındaki fiat farkı 8, nihayet 10 kuruştan ibarettir. Satış arasındaki fark ise 80 - 100 kuruştur. Bu fark, incirciler lehine bir imtiyaz ve üzümçüler aleyhine de satış duran bir vaziyet doğuruyor. Bunun düzeltilmesine imkân yok mudur? Bunu nasıl izah buyururlar, anlamak istiyorum?

G. VE İ. BAKANI ALİ RANA TARHAN (İstanbul) — Ürünlerimizden üzüm ve incirin sayılı ihracat maddelerinden olduğu malûmunuzdur. Üzümün de, incirin de kendisine göre satışı vardır. İnhisarlar idaresi, ne bütün ürünleri, ne de bütün incirleri, alan bir idare değildir. İnhisar idaresi, somanın bir kısmını incirden, bir kısmını da üzümünden yapmakta fayda görüyor. Fiatleri de; varidatı nazarı dikkate alarak tayin ediyor. İnhisar idaresi, bazı sene hurda incir aldığı gibi, bazı sene de üzüm alabilir. Bu da İnhisar idaresinin ihtiyacile değişir bir şeydir.

SAMİ ERKMAN (Kastamonu) — Bay bakanın söylediği söz, benim sualime cevap değildir. Ben, mubayaat ve satışlarda incir lehine ve üzüm aleyhine bir imtiyaz olduğundan bahsettim. Bu imtiyazın şeklini nasıl izah buyurlar, anlamak istediğim budur.

GÜMRÜK VE İNHİSARLAR BAKANI ALİ RANA TARHAN (İstanbul) — İmtiyazın neden olduğunu anlıyamadım. Suallerine cevap verdiğimi zannediyorum. Tekrar edeyim; diyorum ki, İnhisar idaresi incirden de üzümünden de soma yapar. İnhisar idaresi, inciri de Türkten alır, üzümü de. Neden bir imtiyaz olsun? Bazı sene, 3 milyon incir, 2 milyon üzüm alır, bazı sene de, 3 milyon üzüm, 2 milyon incir alır. Burada, imtiyaz nerede?

SAMİ ERKMAN (Kastamonu) — Anlaşıyor ki, fikrimi tamamen izah edememişim. Müsadenizle biraz daha rakamla izah edeyim. İnhisar idaresinin gerek incir ve gerek üzüm piyasasına girmesini her iki müstahsil de arzu eder. İnhisar idaresi, piyasaya geç olmakla beraber, gelir, bizim yükümüzü hafifletir. Ancak, İnhisar idaresi incirin kilosunu 5 kuruşa, üzümün kilosunu 8-9 kuruşa alır. Yüz kilo incirden 40 kilo soma ve yüz kilo üzümünden 60 kilo soma istihsal eder.

Binaenaleyh, incir soması istihsal masrafı ile maliyet fiatı itibarile üzüme gayet yakın olur. Ancak, satışta yüz derecelik incir somasını 220 kuruşa ve üzüm somasını da rakı âmillerine 300, 320 kuruşa satıyor. Bu fark ne içindir, bunu anlıyamıyorum? Bu iş, incir somasının daha fazla istihlakini, üzüm somasının da daha noksan istihlakini ve binaenaleyh mevaddı iptidaiyenin de o nisbette satışını durduracaktır.

GÜMRÜK VE İNHİSARLAR BAKANI ALİ RANA TARHAN (İstanbul) — İnhisar idaresinde üzüme veya incire verilen fiatla üzüm ve incir rakısının satış fiatı arasında münasebet yoktur. İnhisar idaresi, üzüm ve inciri alırken piyasalara göre mubayaa eder. Bu mubayaayı yaparken satacağı fiatle mukayyet olmaz. Yalnız her alıcı gibi bu senenin piyasası neyi icab ediyorsa ona göre fiat verir. Senenin piyasasına göre 8 de olur 20 de olur, incir de böyledir. İnhisar idaresi, satış meselesinde, kaçta satarsam istihlak edilir ve iyi kâr edilir, diye düşünmeğe mecburdur. Üzüm rakısını daha çok beğeniyorlar, buna daha çok para vermeğe herkes hazır. Taliğidir ki, bunu daha pahalı satar ve daha çok para kazanır. Yani, iptidai maddeyi aldığı vakit, verdiği fiatla kendi inhisar maddesini satarken koyduğu fiat arasında bir münasebet aramak doğru değildir.

TAHSİN SAN (Aydın) — Arkadaşlar, bundan iki üç sene evvel ispirtonun benzine % 30 nisbetinde katıldığı halde aynı vazifeyi göreceği kanagatı üzerine memlekette hurda üzümünden, mısır darısından, patatesten, benzine katılacak ispirtonun çıkarılmasını düşünmüş ve temennide bulunmuştum. Malûmu âlinizdir ki, benzinin vesaiti nakliyede çok istimal edilir bir madde olmak itibarile, memleketimize en çok giren ve memleketimizden harice en çok para çıkaran bir maddedir. İspirtonun hatta % 50 nisbetinde benzine katılması kabil olacağı söylendiğine göre, benzin için para olarak harice verdiğimiz milyonların nisfını memleketimizdeki zürraat vermek imkânı vardır. Üç senedenberi İnhisarlar idaresi ve Maliye bakanlığı bu hususta neler düşünmüş ve ne yapmıştır? Lütfen bendenize izah buyursunlar.

GÜMRÜK VE İNHİSARLAR BAKANI ALİ RANA TARHAN (İstanbul) — Benzine ispirto karıştırmak için bir lâyihayı Ziraat bakanlığı hazırlamaktadır. Bitince Meclise sunulacaktır (Alkışlar).

TAHSİN SAN (Aydın) — İzahat kâfi değil, söz istiyorum (Müzakere kâfi sesleri).

BAŞKAN — Cevap verdiler.

TAHSİN SAN (Aydın) — Kâfi değildir. Müsade buyurun, bu mesele Meclisi Âlide konuşulalı 3 sene geçmiştir. Şimdi Ziraat vekâletinin kanun getireceği söyleniyor. Cayı sual bir me-

seledir. 3 sene önce Meclisin temennisini dinleyen Hükümet neye şimdiye kadar bu kanunu getirmemiştir? (Meclise sor sesleri).

BASKAN — Başka söz isteyen var mı? (Hayır sesleri). Müzakere kâfi görülmüştür. Müsade ederseniz Sü Bakanlığı hakkındaki dileklere geçiyoruz:

SÜ BAKANLIĞI İLE İLGİLİ DİLEKLER

« Bakanlık tarafından gelen General Refet Alpman hazır olduğu halde konuşuldu. Dilekler şunlardır:

Gazi Antep'te halkın öz kesesinden verdiği 50 000 lira yardım parası ile yaptırılıp ta, yarım kalan kışlayı, yine halkın yardımı ile tamamlamada ilk adım olmak ve böyle giderse bütün bütün kaybolacak bir ulus malını kurtarmak için paraca biraz yardım vermek, yine Malatyada bu halde kalan bir kışlayı Bakanlık bütçesinden tamamlamak, Erzincan sayılabın komisyonundaki sözlerle Erzincan kışlasını onarmak,

Bakanlık, bütçesinin bu işe ayırdığı para kullanılmakta olan kışlaların onarılmasına bile yetemediğini ve daha önce yapılması düşünülen garnizonlar bitirilmedikçe bunlara sıra gelemeceğini bildirdi.

Unlarda glüten nisbetinin gözetilmesi yolundaki Erzincan dileği konuşuldu. Teknik ölçülerle bulunan besin kuvveti esasından yürünerek, askere verilen yiyeceğin ne olduğu kanunda ayniyat olmak üzere gösterilmiş olduğundan, içinde yaşanan şartlara göre, bunun hükmünü yerine getirmeğe çalışıldığı anlaşıldı. Ancak, bu dileğin bir yüzü de, Erzincan tahının Erzincanda sürülebilmesi olduğu görüldüğü, cinsini düzeltme bakımından Erzincan buğdayının Tarım bakanlığı işleri arasına alınması ileri sürüldüğü için, bunun bir de o Bakanlıkça araştırılması düşünüldü.

Komisyon, çoktandır arada asker yatırılarak, arada cephaneye konularak, hiç bir onarma kaydında bulunulmaksızın elde tutulan Gebze camininin boşaltılması dileği üzerinde durdu. Delegelerin izahları ile caminin ar değerinin yüksekliği bir kat daha belirdi. Bunun bakımsız bir halde kalmasını hele cephanelik yapılarak daha ağır ihtimallere yakın bulundurulmasını komisyon sosyallüğümüzün yüksek bir eseri olması

hem bu eserin İstanbula yakın bir yerde turizmi şevklendirecek bir mahiyeti bulunması bakımından yerinde bulmadı. Bakanlığın buna özel bir ilgi göstermesini ve buradaki küçük askeri ihtiyacın giderilmesine başka bir çare bulmasını diledi. »

SÜ BAKANI GENERAL KÂZİM ÖZALP (Balıkesir) — Arkadaşlar; Encümenin mazbatasında yazıldığı gibi inşaata aid işler bütçenin müsaadesi nisbetinde ve imkân hâsıl oldukça yerine getirilecektir.

Buğday glütene hakkındaki mütalea daha ziyade bir kanun meselesidir, idare kararnamesine atid bir iştir. Mahallerinde bulunan buğdayların halkın elinde kalmamasını teminen, evsafı mümkün olduğu kadar müsaid olanların satım alınması için emirler vereceğiz.

Gebzedeki camide cephaneye vardır. Bunların da, en kısa, bir zaman zarfında, münasib bir yere nakledilmesine çalışılacaktır. Ya yeni bir bina yaparız yahud orada başka bir yer göstererek oraya naklederiz ve bu dileği yerine getirmeğe çalışırız. Bunlardan başka, bir dilek yoktur.

Bu münasebetle ordu hakkında bir kaç söz söylemek isterim:

Arkadaşlar; Cumhuriyet halk partisinin dört sene içinde yaptığı yararlı işler hakkında pek yerinde sözler söylenmiştir. Cumhuriyet ordusu da, bu müddet içinde bir kat daha ilerlemiş ve güveninize lâyık bir derecede yükselmiştir. (Alkışlar).

Ordu işlerinin gizliliği hepimizce bilinen bir mesele olduğundan burada bu işler hakkında açıkça söz söylememi siz de caiz görmezsiniz. (Tabiiğ sesleri). Bu sebepten sözlerim kısa olacaktır.

Arkadaşlar; ordumuz en ileri milletlerin ordularından ayrırtlı olmayarak son sistem ve teknik vesaitle mücehhez bulunmaktadır. (Bravo sesleri, alkışlar). Kara, deniz ve hava kuvvetlerimiz teşkilâtı bu günkü ileri askerliğin icapları göz önünde tutularak yapılmıştır, milletimizin yüksek kabiliyetleri de, bize her yönden üstün bir orduya malik olmak imkânını vermiştir. (Alkışlar).

Öyle bir zamanda bulunuyoruz ki, bütün milletler savaş vasıtalarını çoğaltmakta ve ordularının gücünü birbirleriyle yarış edencesinde arttırmaktadırlar. Biz de, bu hava içinde, pek tabiiğ olarak, hazırlanmaktan geri kalmıyoruz ve

kalamayız. (*Alkışlar*). Ordumuz gerekli olduğu vakit bütün haklarımızı ve en yüksek menfaatlerimizi hakkile koruyabilecek bir haldedir (*Bravo sesleri, alkışlar*). Bu değerinde bulunan ordumuzun, maddî ve manevî kuvvetlerine bugünkü ihtiyaçlara uygun bir surette, vüsat ve inkişaf vermek, milli ödevimizdir. Bütün emeklerimiz bu ödevi yerine getirmek içindir.

Milletimiz, bu uğurda, malını, canını ve bütün varlığını, feda etmekten çekinmediğini göstermiştir (*Alkışlar*). Bu sayede, ordumuzun kendisine düşen vatanî hizmetleri her zaman yapabilecek bir halde olduğuna güvenebilirsiniz (*Alkışlar*). Bu yüzden müsterih olunuz.

Arkadaşlar, bu sözlerimle teşkilât, teçhizat, talim ve terbiye yönlerinden ordumuzun durumunu anlatabildiğimi zannediyorum. İşte böyle bir ordunun, Atatürk gibi büyük bir Başbuğun buyruğu altında, değerinin ne kadar yükseldiğini ve nelere kadir olabileceğini artık siz takdir edersiniz. Başka bir diyeceğim yoktur (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar*).

BAŞKAN — Bir takrir vâ, okutacağım:

Kurultay Yüksek Başkanlığına

« Bütün ulusun da duygularına tercüman olarak Parti Kurultayının kahraman, şanlı ve yiğit Cumhuriyet ordusuna derin güven ve saygısının sunulmasına karar alınmasını ve sayın bakanın bu dileğimizi yerine getirmesini rica

ederiz ».

Sinob	Kütahya	Mardin
C. K. İnceday	Naşid Uluğ	Rıza Erten
Kocaeli	Bilecik	Manisa
Sadık	Hilmi Mercimek	Haşim Kulalı

(Ve daha bir çok imzalar)

BAŞKAN — Takriri kabul edenler... (*İttifakla sesleri*). Müttefikan kabul edilmiştir. (*Sürekli alkışlar*).

SÜ BAKANI KÂZİM ÖZALP (Balıkesir) — Orduya tamim ederiz.

BAŞKAN — Bir de İzmitteki cami hakkında Kemal Öz ve arkadaşlarının takriri vardır, okutuyorum:

Kurultay Yüksek Başkanlığına

« Mimar Sinan tarafından inşa edilmiş olan Pertev Mehmed Paşa caminin de Gebzedeki eser gibi korunması için tahliyesi lüzumunu diler ve teklif ederiz ».

Kocaeli üyesi

Kocaeli üyesi

K. Öz

E. Demirsoy

G. Doğan

R. Yüce

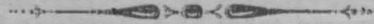
Avukat Sedat Pek

SÜ BAKANI KÂZİM ÖZALP (Balıkesir) —

Bir temennidir, havale edilsin.

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı? (*Hayır sesleri*). Müzakere kâfi görülmüştür. Bu günkü işlerimiz bitmiştir. Yarın saat onda toplanmak üzere toplantıya nihayet veriyorum.

Kapanış : 12,50

C. H. P. Dördüncü Büyük Kurultayı

ALTINCI TOPLANTI

16 - V - 1935 Perşembe

BİRİNCİ OTURUM

Açılış saati: 10

BAŞKAN — Abdülhalik Renda

SEKRETERLER — Naşid Uluğ (Kütahya), Fakihe Öymen (İstanbul), İbrahim Akıncı (Edirne),
ve Etem Kadri (Aydm)

BAŞKAN — Toplantı açılmıştır.

Dün, Dilek komisyonumuzun mazbatasını bütün arkadaşlara dağıtmıştık. Herkes okumuştur, muttali olmuştur. Binaenaleyh, mazbatayı okumayacağız.

İç bakanlığımıza aid dilekler vardır. Onun hakkında söz isteyen varsa istesin (Yok sesleri).

İÇ BAKANİ ŞÜKRÜ KAYA (Muğla) — Arkadaşlar, Cumhuriyet Halk Partimizin dört senede bir kurulan kongresi, aynı zamanda millet ve inkılâp işlerinde yapılan hamlelerin bir mebde ve müntehası olduğu gibi, Halk Partisine mensub her ferdin, dört sene zarfında yaptığı işlerin bir murakabesi ve vicdanının muhakermesi için de bir merhalesidir. Bu dört sene zarfında, ne yapılmıştır, gelecek dört sene zarfında ne yapılacaktır? Bunun, millet muvacehesinde ve onun yüksek mümessilleri olan sizler huzurunda konuşulması, bir defa yapılan işlerin isabet veya isabetsizliğini gösterdiği gibi, yapılacak işlerden dolayı mesuliyet altında bulunanlar için de, bir gayret ve direktif membar oluyor. Dileklerde, bu mevzular hakkında iç işlerine düşen hayli sualler vardır. Bunların teferruatı, Komisyonunda görüşüldü. Komisyonun raporu elinizdedir. İç işlerine aid kısmı 17 - 25 nci sayıfadadır. Biz, bu dilekler haricinde daha umumî olarak, 4 sene içinde, ne yapmak istediğimizi ve ne yapmağa çalışacağımızı, ayrıca kendi iç işlerimiz hakkında yaptığımız hulâsa ve raporu da komisyon üyelerine sunduk. Orada hayli teferuat vardır. İcab ederse, ben, o tafsilâttan sarfınazar ede-

rek, bazı hulâsaları izah edeyim, belki arkadaşların sual sormalarına vesile olur.

Dilek sırasile, birinci iş olarak taksimatı idariye, geliyor. Mülki taksimatımızın esası, aşağıdan yukarıya başlamak üzere köyler, nahiyeler, kazalar ve vilâyetlerdir. Köyler için yapılan köy kanunu, memlekette çok iyi meyveler vermiş bir kanundur. Tatbikatta görülen ufak tefek kusurlar da zamanla ıslah edilmektedir.

Bizim köylerimizden 41 000 köyümüzün, 23 000 inde köy kanunu tatbik edilmektedir. Diğerlerinde, ya nüfusun azlığı, yahud köylerin dağınıklığı yüzünden, bilhassa şark vilâyetlerimizde köy kanunu tatbik edilememektedir. Onun için, köy düşünülmesi vakit, derhal köyün büyütülmesi ve köyün 100 evden aşağı bırakılmaması çaresine tevessül olunmalıdır. Biz, o yoldayız. Dağınık bir köye, ne irfan, ne umran, ne sıhhat girer. Medeniyet, dağınık köylerde değil, toplu olan köylerde, mahallelerde tekevvün eden bir meyve, bir semeredir. Köylerimizin dağınık bulunması itibarile halkımıza Cumhuriyetin icab ettirdiği feyizleri verememekteyiz. Yapılacak iş, köyleri toplu olarak bir araya almak ve kendilerine irfanı, imranı ve sıhhati götürmek lâzımgelir. Gerek muhacir iskânı suretile getireceğimiz göçmenlerden, gerek köyler için yaptığımız iskân kanunundan istihdaf ettiğimiz gaye budur. Bu, Hükümetimize bir salâhiyet vermiştir. Fakat, bazı yerlerde, doğrudan doğruya arazinin ve coğrafyanın cezası olarak köylerimizi değiştirmeye imkân yoktur. Meselâ, Karade-

niz sahillerimiz kesafeti nüfus itibarile Avru-panın en kesif sahillerini geçer bir vaziyette- dir. Fakat, köyleri dağınıktır. Binaenaleyh, insanların yaşaması için orada birbirinden ayrı oturması mecburidir. Tabiiğ öyle yerlerimiz için de ayrı bir şekil bulmak icab eder ki; irfan, imran ve sıhhat, ayaklarına gelebilsin. Köy- den sonra nahiyelerimiz gelir. Vaktile, nahi- yeler komün olarak düşünölmüş ve konulmuş, fakt biz, asıl komünü köylere vermiş ga- ye edindik. Komünün tabiiğ merkezi köydür. Köyler komünleştikce, bu ikinci taksimat ara- sında nahiyeye lüzum kalmayacaktır. Zaten, bugünkü vaziyeti itibarile, arabanın beşinci te- kerleğİ gibidir. Tek bir müdürün genişliği otuz kırk kilometreyi bulan 40 - 50 köyde hayırlı, müsmir bir iş görmesine imkân yoktur.

Müdür ne kadar çalışkan olursa olsun, bu- günkü halde yapacağı iş, Hükümetle halk ara- sında bir vasıtai tebliğ ve tebellüğ olmaktan iba- rettir. Bunun için, bunları tam teşekküllü nahi- ye haline getireceğiz. Nüfus, tapu, vergi daire- leri ve mümkün olduğu kadar adliye de dahil olduğu halde, beşinci sınıf kaza haline koyaca- ğız. O vakit bu teşekkül memleket için çok faydalı olacaktır. Böylece daire daralacak ve nüfusu azalacak ve köylü bir günde işini bitirib akşam evine dönebilecektir. Şimdi olduğu gibi, han ve kahve köşelerinde hem parasını, hem vak- tini zayi etmeyecektir. Buna başlanmıştır. Fakat bir kaç sene evvel bütçenin uğradığı rah- ne, buna kısmen mâni olmuştur. Bunun üzerine Büyük heyetin teveccühkâr bir kararı bunu memlekette yakın bir zamanda tatbik etmeğİ imkân verecektir.

Üçüncüsü kaza; kaza, bu gün tam teşekküllü bir nahiyedir. Kazalarımızın adedi azdır. Mem- leket nüfusu artmaktadır. Yolların, şimendi- ferlerin yapılması, hareketin artması Hükümetin vazifelerini de artırmaktadır. Bu günkü daireler kâfi gelmemektedir. Binaenaleyh, kazaları da artırmak icap eder.

Fakat, arzettiğim gibi malî kudrete dayanır. Bir tam teşekküllü nahiyenin, bütçeye tahmil ettiği külfet, 3 800 liradır ve memlekette 1 500 tam teşekküllü nahiyeye lüzum vardır. Kazalarda her biri bütçeye 20 bin liradan fazla bir külfet tahmil eder. Bunu nazarı dikkate alarak yapı- lacak işi senelere taksim ederek, şimdi en lâzım

olanlarına ve en mühimlerine başlayıp bu teşki- lâtin tamamını, 15 - 20 senede bitirmek isteyoruz.

Vilâyetler, siyasî, idarî, ve iktisadî esaslar üzerine kurulmuştur. Bu gün mevcut vilâyet- ler adedini tenzil etmekte bir faide görmüyoruz. Her vilâyet merkezi bir umran ve irfan merkezi- dir. Bu merkezler çoğaldıkça etrafında hayır- kâr tesir yapacaktır. Onun için, bunların azal- tilmasında bir fayda görmüyoruz.

Bunların üzerinde, yeni ihdas ettiğimiz, ve ikisini de tatbik etmekte olduğumuz, umumi mü- fettişlikler vardır. Esas itibarile, bütün mem- lekete teşmili halinde, bunların adedi altı olmak lâzımdır. Fakat, her umumi müfettişlik bütçeye 60 - 70 bin liraya mal oluyor. Bu, teşkilâtle yap- mak istediğimiz şey, vilâyet memurlarını, idare âmirlerini ve diğer şubeleri, yerinde teftiş ve murakabe etmektir ve vaziyetini yerinde görüp onun yapacağı şikâyeti mahallinde tetkik ede- rek şikâyetin neticesini derhal yerinde göster- mektir. Bir de memleketin ahvali umumiyesin- den, daha yüksek bir nazarla, merkezi haberdar etmektir.

Bu, memleketimiz için lâzım olan bir mües- sesedir. Bulunduğu yerde mmtakanın ihtiyacı- na göre çok faydaları görölmüştür. Şarkta, Şeyh Said isyanından sonra, tevali eden karı- şıklıkları önlemekte bu idare âmil olmuştur. Trakyada muhacirlerin iskânı meselesinde bu müfettişliğe verdiğimiz bir teşkilâtle işe başla- dık. Çok ümid ederim ki, vilâyetlerdeki dağır- nık muameleleri toplayarak idareleri kurtara- cak ve bu işi yüksek bir gaye ve bir noktai na- zardan takib ederek başarmağİa başlayacaktır.

İdarî taksimata aid dilekler arasında, köy- lerin, yerlerinin değıştirilmesi, bazı vilâyet- lerden alınarak, diğer bir vilâyete veya bir ka- zadan diğer bir kazaya nakledilmesi hususları vardır. Komisyonunda bunları ayrı ayrı konuş- tum. Son zamanlarda köylerin sık sık değışti- rilmesinde - Tabiiğ mahalli icaplar nazarı itiba- re alınarak değıştirilmesinde - ben idarî bir mah- zur da görmekteyim. Evvelâ, muamelâtımız, nüfus kayıtları, vergi kayıtları, askerlik mua- melâtı buna tâbi olarak değışmektedir. Bir kö- yün bir kazadan diğer bir kazaya veya bir vilâ- yetten diğer bir vilâyete verilmesi, o köy mua- melâtının senelerce fena bir halde kalmasını icab ettiriyor. Fakat, dediğim gibi, yolların çoğal-